

แนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมทางกายภาพ
ของพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว:
เปรียบเทียบระหว่างกรณีศึกษาของประเทศพัฒนาแล้ว และประเทศกำลังพัฒนา

รายงานฉบับสมบูรณ์

Supoj Prompayuk

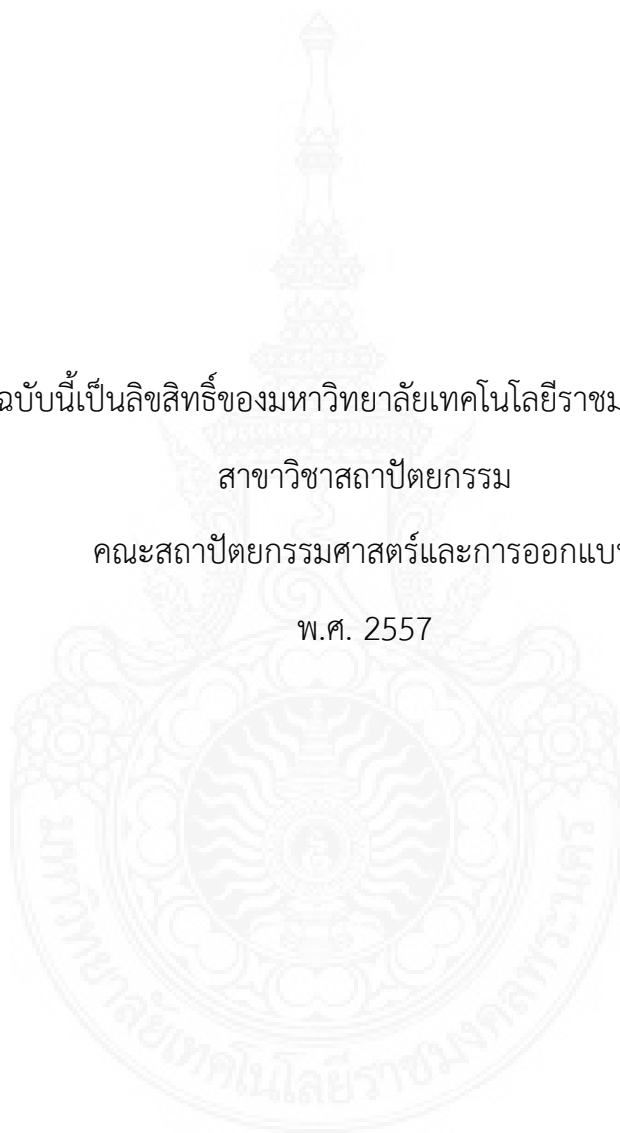
DEPARTMENT OF ARCHITECTURE
FACULTY OF ARCHITECTURE AND DESIGN
2014

วิจัยฉบับนี้เป็นลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

สาขาวิชาสถาปัตยกรรม

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ

พ.ศ. 2557

หัวข้อวิจัย

แนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ของพื้นที่
ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว: เปรียบ
เทียบระหว่างกรณีศึกษาของประเทศพัฒนาแล้ว และประเทศ
กำลังพัฒนา

อาจารย์

สุพจน์ พรหมพยัคฆ์

คณะ

สถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ

สาขาวิชา

สถาปัตยกรรม

พ.ศ.

2557

บทคัดย่อ

ในปัจจุบัน พื้นที่หรือชุมชนที่มีความสำคัญและคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ที่สมควรดำรงรักษาคุณค่าไว้อย่างยิ่งนั้นกำลังจะสูญสลาย อันเนื่องมาจากการพัฒนาเมือง ปัญหาด้านกรรมสิทธิ์ที่ดิน และการขาดทรัพยากรในการที่จะดำรงรักษาสิ่งที่มีคุณค่าในชุมชน รวมถึงโครงสร้างคร้วเรือนที่เปลี่ยนแปลงไป หรือในกรณีที่พื้นที่หรือชุมชนมีการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทว่าการพัฒนาและบริหารจัดการบางอย่างยังขาดซึ่งองค์ความรู้ที่จะทำให้พื้นที่นั้นยังรักษาคุณค่าเอาไว้มิให้ถูกทำลายลงจากการพัฒนาแบบผิดๆ ซึ่งในท้ายที่สุดพื้นที่นั้นก็จะหมดคุณค่าและไม่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้อีก

ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาของงานวิจัยนี้ ซึ่งมุ่งหาคาตอบว่าจะหาการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมทางกายภาพในพื้นที่ดังกล่าวอย่างไร ที่จะรักษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม รวมถึงการท่องเที่ยวไว้ โดยมีจุดยืนอยู่บนแนวคิดของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นแนวคิดของการพัฒนาที่เป็นที่ยอมรับในวงกว้าง โดยสมมติฐานของงานวิจัยนี้ได้แก่สภาวะเศรษฐกิจสังคม โครงสร้างคร้วเรือน และการรับรู้ถึงคุณค่าต่อสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อม รวมถึงลักษณะของสภาพทางกายภาพของสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อมในพื้นที่นั้นๆ น่าจะมีอิทธิพลก่อให้เกิดโอกาสในการพัฒนาเพื่อก่อรายได้จากสถาปัตยกรรม รวมถึงความน่าจะเป็นในการอนุรักษ์

โดยที่ระเบียบวิธีวิจัยจะประกอบด้วย อันดับแรกคือการศึกษาลักษณะเฉพาะของพื้นที่ ซึ่งได้แก่ สภาพทางกายภาพของสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อม สภาวะเศรษฐกิจสังคมและโครงสร้างคร้วเรือน ที่จะส่งผลต่อปัญหาและความน่าจะเป็นในการอนุรักษ์ อันดับต่อมาคือการศึกษาการรับรู้ต่อคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของพื้นที่ดังกล่าว ของผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่และนักท่องเที่ยว รวมถึงสถาปนิกนักออกแบบชุมชนเมืองหรือนักผังเมือง ในประเด็นของเอกลักษณ์ของพื้นที่และ

ศักยภาพในการตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว จากนั้นจึงหาการศึกษาหาความเชื่อมโยงระหว่างบริบทต่างๆของพื้นที่ศึกษาข้างต้น กับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการอนุรักษ์และการพัฒนาของพื้นที่ศึกษานั้นๆ และหาการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่หลายพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งในท้ายที่สุด งานวิจัยนี้คาดว่าจากการศึกษาข้างต้น จะสามารถค้นพบรูปแบบ (Pattern) ของความสัมพันธ์ระหว่างบริบทต่างๆของพื้นที่หรือชุมชนนั้นๆ กับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา รวมถึงสาเหตุของรูปแบบดังกล่าว เพื่อในที่สุดจะสามารถหาสิ่งที่ค้นพบจากการวิจัยนี้ มาสรุปและเสนอแนะเป็นแนวทาง (Guideline) ในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ส่งเสริมเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน รวมถึงเสนอแนะนโยบายภาครัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนกิจกรรมของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จได้ด้วยดี โดย “ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยเงินงบประมาณแผ่นดิน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร” และขอขอบคุณคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ ในการสนับสนุนอำนวยความสะดวกต่อการวิจัยทั้งในและต่างประเทศ

ขอบคุณผู้ที่ให้ข้อมูลการตอบแบบสอบถามในพื้นที่อนุรักษ์ตลาดอัมพวา ตลาดสามชุก เชียงคาน และปาย ขอขอบคุณทุกท่านที่ตอบคำถามและให้ความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์ ขอขอบคุณนักเรียนอาจารย์ที่ช่วยให้ข้อมูลและตอบแบบสอบถามในพื้นที่เมืองเกียวโต วัดคิโยมิซุ ขอขอบคุณคนท้องถิ่นในหมู่บ้านชิรากาวาโกะ เมืองทากายามา ที่ยินดีในการให้ข้อมูลและพยายามในการอธิบายถึงการอนุรักษ์ภายในพื้นที่เป็นอย่างดีให้แก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบที่ช่วยอำนวยความสะดวกและในการจัดทำเอกสารราชการ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ในส่วนของมหาวิทยาลัยที่คอยส่งเรื่องและอำนวยความสะดวก สุดท้ายขอขอบคุณทุกคนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในงานวิจัยครั้งนี้

สุพจน์ พรหมพยัคฆ์

สาขาสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

สารบัญ

บทคัดย่อ	I
กิตติกรรมประกาศ	II
บทที่ 1 บทนำ.....	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	4
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	5
1.4 ทฤษฎีในการวิจัยและแนวคิด	5
บทที่ 2 ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	
2.1 การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม	7
2.1.1 หลักการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า	10
2.2 การอนุรักษ์ในประเทศกำลังพัฒนา	13
2.2.1 การอนุรักษ์ในประเทศไทย	15
2.2.2 กฎหมายที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์ในไทย	17
2.3 การอนุรักษ์ในประเทศที่พัฒนาแล้ว	20
2.3.1 การอนุรักษ์ในประเทศอังกฤษ	22
2.3.2 การอนุรักษ์ในสหรัฐอเมริกา	25
2.3.3 การอนุรักษ์ในประเทศญี่ปุ่น	33
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	
3.1 ขั้นตอนการวิจัย	46
3.2 ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง	47
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	47

3.4 การศึกษา และเก็บรวบรวมข้อมูล	48
3.5 วิธีการและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	49
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	
4.1 กรณีศึกษาในประเทศกำลังพัฒนา	52
4.1.1 พื้นที่ศึกษาอัมพวา	55
4.1.2 พื้นที่ศึกษาสามชุก	60
4.1.3 พื้นที่ศึกษาเชียงคาน	62
4.1.4 พื้นที่ศึกษาปาย	67
4.2 กรณีศึกษาในประเทศพัฒนาแล้ว	73
4.2.1 พื้นที่ศึกษาย่านกิออน	79
4.2.2 พื้นที่ศึกษาหมู่บ้านมรดกโลก Shiragawa-go	93
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	
5.1 ความแตกต่างระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา	108
5.2 แนวทางการจัดการสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสมกับบริบทไทย	117
5.2.1 กฎหมายอนุรักษ์กับสิทธิในทรัพย์สิน การใช้กฎหมาย	120
5.2.2 การใช้อำนาจท้องถิ่นในการประกาศย่านอนุรักษ์	121
5.2.3 การจัดหาแรงจูงใจ	121
5.2.4 การสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรและชุมชน	121
5.2.5 หลักการอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน	122
ภาคผนวก ก	
ภาคผนวก ข	
ภาคผนวก ค	
ภาคผนวก ง	

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มรดกทางวัฒนธรรมนั้นมีหลายประเภทมิได้เป็นเพียงโบราณสถาน อาคาร พื้นที่ประวัติศาสตร์และสวนเท่านั้น แต่หมายรวมถึงสิ่งแวดล้อมที่ถูกสร้างขึ้นทั้งหมดรวมทั้งระบบนิเวศ เป็นเครื่องหมายแสดงกิจกรรมและความสำเร็จของมนุษย์ในอดีต และเป็นหนึ่งในทรัพยากรที่ไม่สามารถสร้างขึ้นใหม่ได้ องค์การวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้กำหนดว่า มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) ประกอบด้วยสิ่งสร้างสรรค์ ของคนในอดีตที่เป็นรูปแบบที่จับต้องได้ เช่น ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม สิ่งก่อสร้าง แต่รวมทั้งนามธรรม (Intangible) เช่น ภาษา ศิลปกรรม จริยธรรม สุนทรียศาสตร์ ตลอดจนอาหารการกิน การแต่งกาย ศาสนา และความเชื่อ ฯลฯ ในปี 1964 อนุสัญญาเวนิซ (Venice Charter) ประกาศใช้อย่างเป็นทางการ หลักการว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถานและมรดกวัฒนธรรมของโลก และต่อมาในปี 1965 จึงเกิดสภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ (ICOMOS) ได้ก่อตั้งขึ้นที่เมืองวอซอ ประเทศโปแลนด์เพื่อทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาวิชาการเกี่ยวกับการอนุรักษ์แก่ UNESCO และต่อมาในประเทศไทยเองได้จัดตั้งอิคอมโมสประเทศไทยขึ้นในปี 1985

ประเทศไทยมีย่านที่อยู่อาศัยดั้งเดิม เรียกโดยทั่วไปว่าย่านชุมชนเก่ากระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศมีรูปแบบและลักษณะที่แตกต่างกันไปตามลักษณะภูมิประเทศ หรือบริบทของเมือง ชุมชนเก่าส่วนใหญ่มีอายุไม่น้อยกว่า 50 ปีบางแห่งมีอายุนานนับร้อยปี (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) จากการสำรวจชุมชนประวัติศาสตร์ในประเทศเบื้องต้นพบว่ามีจำนวน 140 แห่งด้วยกัน ใน 54 จังหวัด (พิมลเสถียร:2554) การศึกษา สำรวจ ระบุสิ่งก่อสร้าง และแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าของย่านชุมชนที่อยู่อาศัยดั้งเดิมจึงมีความจำเป็น เพื่อที่จะได้มาซึ่งข้อมูลท้องถิ่นในประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และโบราณคดี สำหรับเจ้าของอาคาร ผู้อยู่อาศัย นักวิชาการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้ในการวางแผนอนุรักษ์และพัฒนาย่านชุมชนที่อยู่อาศัยต่อไป (ชูแก้ว: 2557) สำหรับประเทศไทยแล้วการอนุรักษ์ยังอยู่ในลักษณะต่างคนต่างทำ (พิมลเสถียร:USA)

ขาดการบูรณาการจากหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไทยยังขาดประสบการณ์ในการอนุรักษ์ที่นำไปสู่ความยั่งยืน

ส่วนในต่างประเทศนั้นการอนุรักษ์ไม่ค่อยข้างประสบความสำเร็จ เช่น อเมริกา อังกฤษ ญี่ปุ่น (พิมลเสถียร.2556) (Issarathumnoon.2004) โดยในประเทศญี่ปุ่นเองการอนุรักษ์ได้ใช้หลักการมีส่วนร่วม (Machizukuri) ซึ่งเป็นแนวคิดที่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม (Scott: 2006) ได้กล่าวว่า ญี่ปุ่นมีหนึ่งในระบบที่สมบูรณ์แบบที่สุดสำหรับการส่งเสริมการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนและได้รับการขนานนามว่าเป็นแบบจำลองสำหรับการควบคุมในประเทศญี่ปุ่น

แต่อย่างไรก็ตาม สถาปัตยกรรมในซีกโลกตะวันออกโดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนานั้นมีส่วนน้อยมากที่จะได้รับการดูแลรักษาให้คงอยู่ในสภาพใกล้เคียงกับของเดิม และส่วนใหญ่มักถูกกันไว้เป็นสถานที่หวงห้าม อันเป็นผลมาจากนโยบายหรือมาตรการต่างๆ ที่กำหนดให้แยกพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ออก จากชุมชนในขณะที่แนวทางอนุรักษ์สถาปัตยกรรมของประเทศในกลุ่มซีกโลกตะวันตกจะกำหนดให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันกับสถานที่หรือสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมได้ โดยมุ่งเน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ซึ่งเป็นการต่อยอดจากการปลูกฝังให้ชุมชนมีจิตสำนึกรักและภาคภูมิใจในถิ่นที่อยู่ เห็นคุณค่าในสิ่งที่คนรุ่นเก่าได้สร้างไว้ และเก็บรักษาไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและภาคภูมิใจต่อไป ตลอดจนความใส่ใจของภาครัฐในการตระหนักถึงคุณค่า รวมไปถึงจนถึงหน่วยงานซึ่งมีหน้าที่กำกับดูแลและบูรณะสถาปัตยกรรมต่างๆ ให้มีความคงทนถาวรจึงจำ เป็นต้องมีวิธีการและกระบวนการในการเก็บรักษาเพื่อให้มีสภาพใกล้เคียงกับของเดิมมากที่สุด (นายภานุวัฒน์ โทณกุล :2556. p 31) อย่างไรก็ตาม (Florian Steinberg: 1996) ได้ทำการศึกษาการอนุรักษ์และฟื้นฟูเมืองเก่าและอนุสรณ์สถานซึ่งมีความสำคัญน้อยมากต่อการกำหนดนโยบายในการพัฒนาเมืองของประเทศกำลังพัฒนา โดยทำการศึกษาในพื้นที่เมือง Cairo, Tunis, Sana'a, Aleppo, Delhi, Bombay, Bhaktapur, Galle, Penang, Singapore, Shanghai, Beijing, Quito, Cartagena, Rio de Janeiro และ Havana

(พิมลเสถียร:2556.101) ผู้อยู่อาศัยในชุมชนต้องการที่จะอนุรักษ์ทั้งอาคารและวิถีชีวิตไปพร้อมกัน แต่ไม่มีกรอบการดำเนินการจากภาครัฐ รวมทั้งยังมีปัญหาในด้านความซับซ้อนของ

กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน การทำลายชุมชนจากโครงการพัฒนาของรัฐที่ขาดธรรมาภิบาล การขาดเงินทุน วัสดุ และวิธีการ ในการอนุรักษ์อาคาร เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับกรณีศึกษาในต่างประเทศ พบว่าการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ที่ประสบความสำเร็จนั้น มาจากการริเริ่มของประชาชนและท้องถิ่น ซึ่งต่อมารัฐบาลกลางได้เห็นความสำคัญและปรับปรุงกฎหมาย เพื่อให้อำนาจท้องถิ่นสามารถประกาศย่านประวัติศาสตร์เองได้ พร้อมทั้งการจัดหามาตรการแรงจูงใจ ทางเศรษฐศาสตร์ ซึ่งในประเทศไทย ยังไม่ได้มีการดำเนินการในเรื่องดังกล่าว

การท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นกิจกรรม การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้น และมีความหลากหลาย กิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเป็นไปในทางศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม โดยสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติ ที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงามและประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี (เกศรินทร์ สุวรรณศรี, ธนิตย์ อินทร์ตัน, 2556) ทั้งนี้ หัวใจสำคัญของการวางแผนพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้มีการเติบโตอย่างยั่งยืน คือการรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และการส่งเสริม พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งจะสำเร็จลุล่วงไปได้จะต้อง อาศัยความร่วมมือกันจากทุกฝ่าย (กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ, ศรีนยา แสงลิ้มสุวรรณ. 2555)

หรือในกรณีที่ชุมชนมีการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทว่าการพัฒนาและบริหารจัดการบางอย่างยังขาดซึ่งองค์ความรู้ที่จะทำให้พื้นที่นั้นยังรักษาคุณค่าเอาไว้มิให้ถูกทำลายลงจากการพัฒนาแบบผิดๆ ตัวอย่างเช่น การสร้างโรงแรมขนาดใหญ่ภายในพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว แต่ตัวโรงแรมนั้นกลับไปทำลายคุณค่าและความงามที่ชุมชนนั้นเคยมีอยู่ ในท้ายที่สุดพื้นที่นั้นก็จะหมดคุณค่าและไม่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้อีก การบริหารและการจัดการในพื้นที่อนุรักษ์เมืองเก่า เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ไม่มีแผนอนุรักษ์ใดที่ทำได้สำเร็จ หากไร้การสนับสนุน

จากหน่วยงานท้องถิ่น (Shankland, 1975) (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม)

กล่าวโดยสรุป ในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ที่มีคุณค่าในปัจจุบันนี้มีหลากหลายวิธีการ ซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อเสียต่างๆ ซึ่งยากในการหาข้อสรุป และเกิดคำถามในกลุ่มของผู้ดำเนินการว่า สรุปแล้วควรจะทำการอนุรักษ์พื้นที่นั้นอย่างไร ด้วยเหตุดังกล่าว จึงนำมาซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้ ซึ่งคำถามใหญ่ของการวิจัยคือ “จะมีแนวทางในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมสรรพสร้างที่ส่งเสริมเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมพื้นที่นั้นอย่างยั่งยืนได้อย่างไร” และสมมติฐานของการวิจัย คือ สภาวะเศรษฐกิจสังคมโครงสร้างครัวเรือน การรับรู้คุณค่าและสภาพทางกายภาพของสถาปัตยกรรมจะไปมีผลต่อโอกาสในการพัฒนาเพื่อก่อรายได้จากสถาปัตยกรรม และความน่าจะเป็นในการอนุรักษ์

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 ศึกษาลักษณะเฉพาะของพื้นที่ สภาพทางกายภาพของสถาปัตยกรรม สภาวะเศรษฐกิจ สังคม และโครงสร้างครัวเรือนที่ส่งผลต่อปัญหาและความน่าจะเป็นในการอนุรักษ์

1.2.2 ศึกษาการรับรู้ของผู้อาศัยและนักท่องเที่ยวที่มีต่อเอกลักษณ์พื้นที่และตอบสนองความ ต้องการของนักท่องเที่ยว เปรียบเทียบสภาพกายภาพและเศรษฐกิจสังคมที่แตกต่างในหลายๆ พื้นที่

1.2.3 ศึกษาเปรียบเทียบแนวทางของการอนุรักษ์ในบริบทระหว่างประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา ว่ามีประเด็นปัญหา การแก้ปัญหา และวิธีการที่เหมือนหรือต่างกันอย่างไร

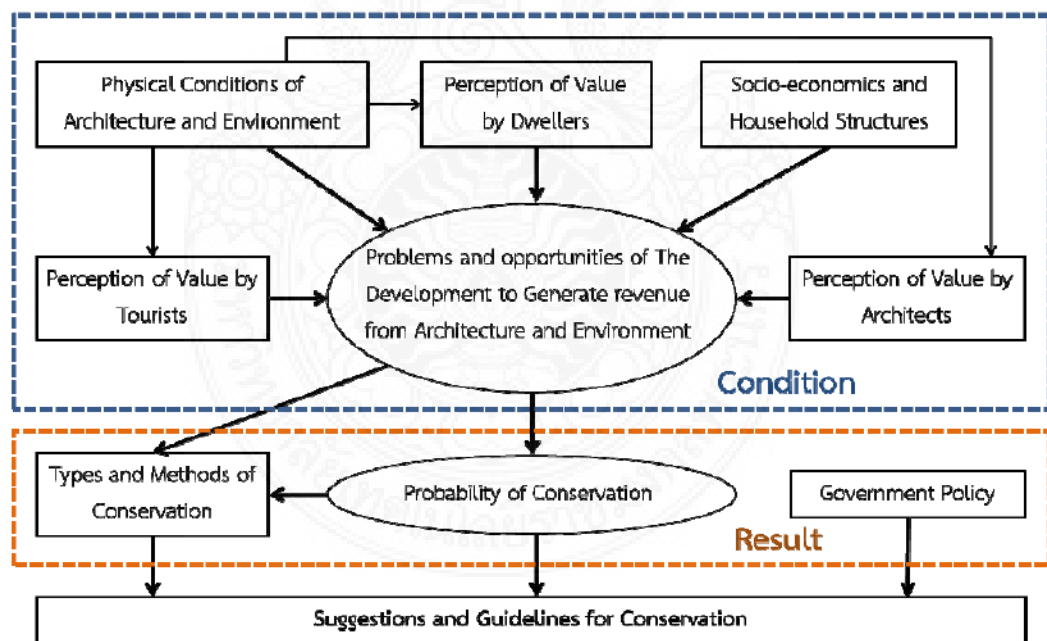
1.2.4 เสนอแนวทางในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมสรรพสร้างที่ส่งเสริมเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมพื้นที่อย่างยั่งยืน และเสนอแนะนโยบายภาครัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยได้กำหนดขอบเขตของโครงการวิจัยที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ไว้ 3 ประเด็น คือ ความน่าจะเป็นของการอนุรักษ์ในมุมมองของผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ การรับรู้คุณค่าของตัวสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อม และวิธีการอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่นั้นๆ ในท้ายที่สุดผลการศึกษาสามารถให้ข้อเสนอแนะแนวทางในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน

1.4 ทฤษฎีหรือกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ของโครงการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีของเกสตัลท์ (Gestalt) ในประเด็นของเรื่อง พัฒนาการการรับรู้ (Visual Perception) ในประเด็นการรับรู้องค์ประกอบของการออกแบบ (Principle of Design) และแนวคิดในการอนุรักษ์ต่างๆ ซึ่งจากการศึกษาทฤษฎีข้างต้นสามารถไปสู่การเชื่อมโยงกรอบและกระบวนการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบการวิจัย

1.5 ประโยชน์ที่ได้รับ

เพื่อชี้ประเด็นปัญหาของการอนุรักษ์ และนำเสนอแนวทางการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมสรสร้างที่ส่งเสริมเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมพื้นถิ่น เพื่อให้ชุมชนและท้องถิ่นสามารถดำรงคุณค่าไว้ได้ทั้งในด้านกายภาพและวิถีชีวิต รวมถึงส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวเพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในบริบทของสังคมปัจจุบันได้

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

งานวิจัยในส่วนนี้ได้ศึกษาถึงทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้มาซึ่งตัวแปร เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของตัวแปรสู่ตัวชี้วัด กรอบการวิจัย และวิธีการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย บทความ การเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ แยกเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องประกอบไปด้วย

2.1 การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) หมายถึง หนึ่ง อนุสรณ์ (Monuments) คือ ผลงานทางสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ส่วนประกอบหรือโครงสร้างทางโบราณคดี ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์ สอง กลุ่มอาคาร (Groups of building) เป็นกลุ่มของอาคารที่แยกกัน หรือต่อเนื่องกันโดยลักษณะทางสถาปัตยกรรม ความร่วมลักษณะ หรือที่ตั้งอันเหมาะสมในภูมิทัศน์ สามสถานที่ (Sites) คือผลงานของมนุษย์ หรือผลงานอันผสมกันระหว่างธรรมชาติและมนุษย์ เป็นสถานที่ซึ่งไม่มีอาคารอยู่เลย แต่เป็นสถานที่ที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ (Historical) สุนทรียภาพ (Aesthetic)ชาติพันธุ์วิทยา (Ethnological) หรือมานุษยวิทยา (Anthropological)

มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural heritage) Feilden and Jokileht (1998:11) ได้ให้ความหมายของมรดกทางวัฒนธรรมว่า มรดกทางวัฒนธรรมนั้นมีหลายประเภท มิได้เป็นเพียงโบราณสถาน อาคาร พื้นที่ประวัติศาสตร์และสวนเท่านั้น แต่หมายรวมถึงสิ่งแวดล้อมที่ถูกสร้างขึ้นทั้งหมดรวมทั้งระบบนิเวศ เป็นเครื่องหมายแสดงกิจกรรมและความสำเร็จของมนุษย์ในอดีต และเป็นหนึ่งในทรัพยากรที่ไม่สามารถสร้างขึ้นใหม่ที่สำคัญของโลก องค์การวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ3 (UNESCO) ได้กำหนดว่า มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) ประกอบด้วย สิ่งสร้างสรรค์ ของคนในอดีตที่เป็นรูปแบบที่จับต้องได้ เช่น ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม สิ่งก่อสร้าง แต่รวมทั้งนามธรรม (Intangible) เช่น ภาษา ศิลปกรรม จริยธรรม สุนทรียศาสตร์ ตลอดจนอาหารการกิน

การแต่งกาย ศาสนา และความเชื่อ ฯลฯ ในการประชุมสมัยสามัญของ องค์การวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ครั้งที่ 17 เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน ปี 2515 ณ กรุงปารีส ที่ประชุมได้มติว่า ด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติของโลก ได้ให้คำจำกัดความในเรื่องของมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) และมรดกทางธรรมชาติ (Natural Heritage) ไว้ดังนี้

มรดกทางธรรมชาติ (Natural Heritage) หมายถึง ลักษณะทางธรรมชาติ อันประกอบด้วย ภูมิสถานทางกายภาพ – ชีวภาพ มีคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์และวิทยาศาสตร์ รวมไปถึงสถานที่ทางธรรมชาติ หรือพื้นที่ที่ธรรมชาติกำหนดของเขตไว้นั้น มีคุณค่าทางด้านวิทยาศาสตร์ (Science) การอนุรักษ์ (Conservation) หรือความงามแห่งธรรมชาติ (Natural Beauty) ในการจัดมรดกทางวัฒนธรรม ได้จัดประเภทของอนุสรณ์สถานเอาไว้ 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มที่ 1 ซากอารยธรรม (Dead Monuments) คือ สถานภาพของโบราณสถานนั้น มีลักษณะเป็นซากหลักฐานทางอารยธรรมในอดีต มากกว่าจะใช้สอยได้ในปัจจุบัน กลุ่มที่ 2 อนุสรณ์ที่ยังใช้ประโยชน์ (Living Monuments) คือ อนุสรณ์สถานที่ยังคงประโยชน์ทางการใช้สอยสืบทอดประเพณีทางศิลปะ และมีการตกแต่งเสริมความมั่นคงตามลักษณะของสถาปัตยกรรมนั้นๆ (พุกาม)

ในประเทศไทยปรากฏเมืองเก่ามากมายกระจายอยู่ในทุกภาคของประเทศ เมืองเก่าจำนวนมากเป็นพื้นที่ที่มีประชากรใช้ประโยชน์เป็นที่ตั้งชุมชนต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เมืองเก่าเหล่านี้มีประวัติความเป็นมายาวนาน มีเรื่องราวของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมตามช่วงเวลาต่างๆ อย่างมากมายสามารถใช้เป็นตัวอย่างในการศึกษาทำความเข้าใจเรื่องทิศทางและแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมมนุษย์ได้อย่างดี

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันกำลังมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านลักษณะกายภาพและสังคม วัฒนธรรมเกิดขึ้นอย่างมากและรวดเร็วในทุกจังหวัดของประเทศไทย ร่องรอยและทำเลที่มีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงของเมืองเก่า ซึ่งยังเป็นที่ตั้งของชุมชนใหญ่ในปัจจุบันมีโอกาสที่จะถูกเปลี่ยนสภาพหรือถูกทำลายไปอย่างสิ้นเชิงก่อนเวลาอันสมควรจึงควรมีการดำเนินการแทรกแซงกระบวนการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ เพื่ออนุรักษ์ร่องรอยและพื้นที่บางส่วนที่มีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติความเป็นมา และการเปลี่ยนแปลงของเมืองเก่าในประเทศไทยไว้

ให้เสื่อมสภาพจนหมดสิ้นไปก่อนเวลาอันควรและรักษามรดกทางวัฒนธรรมสมัยอดีตเหล่านี้ไว้ ให้เป็นสมบัติตกทอดแก่ประชากรรุ่นลูกหลานสืบไป ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ (2550) ได้ให้หลักการของการพัฒนาเมืองเชิงอนุรักษ์ไว้ว่าเป็นการพัฒนาโดยแยกพื้นที่พัฒนาเชิงเศรษฐกิจออกจากพื้นที่ที่ควรอนุรักษ์ทางศิลปกรรมและธรรมชาติ แต่ยังคงแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมต่อของพื้นที่พัฒนาทั้งสองลักษณะ โดยให้เห็นการคลี่คลายที่ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงจากพื้นที่อนุรักษ์ไปสู่พื้นที่พัฒนาเชิงเศรษฐกิจ พื้นที่อนุรักษ์ต้องปรับปรุงให้องค์ประกอบของชุมชนเมืองเดิมปรากฏอย่างเด่นชัดทั้งรูปแบบอาคาร ผังบริเวณ สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศของทั้งพื้นที่ ส่วนพื้นที่ที่พัฒนาเพื่อเศรษฐกิจต้องให้ห่างจากพื้นที่อนุรักษ์ ระยะห่างระหว่างสองพื้นที่ต้องขึ้นอยู่กับอัตราความเจริญเติบโตของ เมืองแต่ละเมือง ทั้งนี้ ต้องไม่ให้อาคารทางเศรษฐกิจเข้ามารบกวนพื้นที่อนุรักษ์ในพื้นที่อนุรักษ์เมื่อได้รับการปรับปรุงจนอาคาร สถานที่ และสิ่งที่มีคุณค่าปรากฏจนเห็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ชัดเจนในระดับหนึ่งแล้ว จะต้องมีการจัดการปรับปรุงในรายละเอียดต่างๆ และจัดการเพื่อให้ได้บรรยากาศของพื้นที่ที่ได้รับการอนุรักษ์นั้น ในการปรับปรุงจะต้องระมัดระวังมิให้เน้นการตกแต่งมากเกินไปจนได้รับความรู้สึกแปลกแยก ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมเดิมหากเป็นเช่นนั้นจะไม่เรียกว่าการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ แต่จะเป็นการตกแต่งเมือง

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเมืองเก่าในเชิงอนุรักษ์นั้น นอกจากการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสำคัญ อัตลักษณ์ คุณลักษณะเฉพาะ บุรณภาพ และความเป็นของเดิมแท้ของเมืองเก่าแล้ว จะต้องคำนึงถึงระบบนิเวศของเมืองด้วย อาทิ สายน้ำหรือแหล่งน้ำที่หล่อเลี้ยงเมือง ระบบนิเวศเกษตรโดยรอบเมืองเก่า และระบบนิเวศธรรมชาติที่มีผลเกี่ยวเนื่องกับเมืองเก่า เพราะระบบนิเวศเหล่านี้ย่อมมีผลในการทำให้เมืองเก่าสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น ภาพของการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าจึงมีบริบทที่กว้างขวางมากขึ้น นอกจากนี้ในบางประเทศ อาทิ ญี่ปุ่น ยังได้มีการขยายขอบเขตของการอนุรักษ์ และพัฒนาเมืองเก่าไปถึงขั้นของการปลูกไม้ใหญ่ไว้เพื่อใช้ซ่อมแซมอาคารที่เป็นสถาปัตยกรรมสำคัญๆ ภายในเมืองด้วย สิ่งต่างๆ เหล่านี้ นอกจากจะแสดงถึงความตั้งใจจริงในการอนุรักษ์เมืองเก่าไว้ให้ได้อย่างยั่งยืนแล้วยังแสดงถึงความเจริญทางด้านจิตใจของผู้อยู่อาศัยอยู่ในเมืองเก่าด้วย

การส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า เป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก เพราะชาวชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ที่อยู่ในเมืองเก่า และจะเป็นผู้สานต่อให้เกิดความยั่งยืนของเมือง ดังนั้น การให้ความรู้ ความเข้าใจถึงคุณค่า และความสำคัญของเมืองเก่าจึงเป็นเรื่องที่ต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ประชาชนโดยทั่วไปเกิดจิตสำนึกและความตระหนักในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของเมืองเก่าต่อไป

2.1.1 หลักการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า

หลักการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า สามารถสรุปได้ ดังนี้

- รักษาเอกลักษณ์ของเมืองเก่า ทั้งในด้านภูมิทัศน์ โครงสร้างของเมืองอาคารและสิ่งก่อสร้าง วิถีชีวิตของชุมชน รวมทั้งกิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยการศึกษาภูมิหลัง ประวัติศาสตร์ และวิเคราะห์คุณค่าของเมืองเก่าตามหลักวิชาการ
- กำหนดขอบเขตพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาให้ชัดเจน ได้แก่ การกำหนดเขตพื้นที่เมืองเก่าที่ต้องอนุรักษ์ไว้อย่างเคร่งครัด เขตพัฒนาเมืองสมัยใหม่ และพื้นที่กันชนเพื่อให้บริการและลดแรงกดดันจากการพัฒนา
- การฟื้นฟูอาคาร สิ่งก่อสร้าง ลักษณะภูมิทัศน์ พืชพรรณ และแหล่งธรรมชาติที่เสื่อมโทรมและถูกทำลายไปให้กลับคืนสภาพ
- การเสริมสร้างองค์ประกอบต่างๆ ของเมืองให้สามารถดำเนินกิจกรรมในสังคมร่วมสมัยได้โดยไม่ทำลายคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม
- กำหนดกฎเกณฑ์ ระเบียบ กฎหมาย ข้อบังคับ แนวทางการพัฒนาเมืองรวมทั้งมาตรการแรงจูงใจเพื่อให้มีการดำเนินการอนุรักษ์เมืองให้ได้ผล
- พัฒนาระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่ทันสมัย สะดวก และปลอดภัย แต่จะต้องสอดคล้องกับโครงสร้างของเมืองเก่า
- กำหนดหรือแต่งตั้งคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าระดับเมืองเพื่อรับผิดชอบดำเนินงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า

การรักษาเอกลักษณ์ ภูมิทัศน์ และการฟื้นฟูชุมชนในเมืองเก่าแนวทางการรักษาที่เป็นสากลนั้น เซอร์เบอร์นาต เฟลเดน ได้ให้หลักการในแง่ของการวางแผนการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ไว้ 4 ประการ คือ หนึ่งการผนวกการอนุรักษ์เข้าไปในแผนพัฒนาเมือง (Integrated conservation) สองการควบคุมการเปลี่ยนแปลง (Control of change) สามการออกแบบสิ่งก่อสร้างทดแทน (Infill design) สี่การบริหารจัดการ (Administrative actions) โดยหลักการทั้งสี่ มีรายละเอียด ดังนี้

การผนวกการอนุรักษ์เข้าไปในแผนพัฒนาเมือง (Integrated conservation) แนวคิดของการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ที่สำคัญประการหนึ่งคือจะต้องผสมผสาน (Integrate) งานอนุรักษ์ให้เป็นส่วนหนึ่งของวัตถุประสงค์ของการวางแผนเมือง เนื่องจากการอนุรักษ์เมือง ไม่อาจพิจารณาอย่างโดดเดี่ยวได้ กลวิธีที่ใช้ในการวางแผนพื้นที่ประวัติศาสตร์ในเมือง ประกอบ ด้วยเทคนิคทางด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟู รวมทั้ง การจัดหาบริการสาธารณะ ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพของพื้นที่ในระยะยาว การวางแผนอนุรักษ์ควรมีการดำเนินการร่วมกับผู้อยู่อาศัยในพื้นที่และควรมีการออกกฎหมายข้อบังคับ และการกำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม)

การควบคุมการเปลี่ยนแปลง (Control of change) การควบคุมอัตราการเจริญเติบโตหรือการพัฒนาใหม่ๆ เป็นวัตถุประสงค์หลักอีกประการหนึ่ง การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจและสังคมจะทำให้สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี โดยการหามาตรการควบคุมการพัฒนาที่มีมากเกินไป โดยการกำหนดขนาดและรูปแบบอาคาร การจำกัดปริมาณการจราจร และการจัดเตรียมโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม)

การออกแบบสิ่งก่อสร้างทดแทน (Infill design) การออกแบบอาคารใหม่หรือโครงสร้างหรือส่วนต่อเติม ควรมีพื้นฐานมาจากการวิเคราะห์ที่ชัดเจนและเป็นระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของเนื้อเมือง (Urban fabric) และหน้าที่ใช้สอย (Function) ดังนั้น หลักการของการออกแบบชุมชนเมือง และความงามของเมือง จะต้องนำมาประยุกต์ใช้ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม)

การบริหารจัดการ (Administrative actions) การบริหารและการจัดการในพื้นที่อนุรักษ์เมืองเก่า เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ได้มีการกล่าวไว้ว่า ไม่มีแผนอนุรักษ์ใดที่ทำได้สำเร็จ หากไร้การสนับสนุน จากหน่วยงานท้องถิ่น (Shankland, 1975) และในบางครั้งอาจต้องอาศัยอำนาจระดับสูงในการดำเนินงานให้เป็นผล (Holiday, 1973) นอกจากหน่วย งานท้องถิ่นแล้ว ยังมีหน่วยงานอีกหลายส่วนที่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ รวมทั้ง การออกกฎหมายและมาตรการควบคุม และสนับสนุนให้เป็นไปตามแผนการอนุรักษ์ที่ได้จัดทำไว้

การบริหารจัดการเมืองเก่า จะแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยในกรณีเมืองเก่าที่ยังมีชีวิตหรือมีกิจกรรม (Living city) และเมืองที่ตายแล้วหรือไร้กิจกรรม (Dead city) เมืองเก่าที่ยังมีชีวิต หมายถึงเมืองที่ยังคงมีกิจกรรมโดยเฉพาะกิจกรรมทางเศรษฐกิจอยู่ การส่งเสริมการอนุรักษ์ย่านเมืองเก่า จะต้องคำนึงถึงเครื่องมือทางการเมืองที่ยังมีพลวัต (Dynamic political instruments) มากกว่าวิธีการที่หยุดนิ่งหรือเน้นเฉพาะทางด้านเทคนิค (Static or technical means)ซึ่งจะทำให้เมืองหยุดการเจริญเติบโต และให้ผลร้ายกับพื้นที่อนุรักษ์ไปด้วย ดังนั้น การบริหารจัดการเมืองเก่าที่ยังมีชีวิตอยู่ จะต้องให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าการเน้นทางด้านกายภาพ (Feilden, 1993)

แต่สำหรับเมืองที่ตายแล้ว วิธีการจะเน้นที่การสร้างสรรค์ หรือจัดเตรียมที่ว่าง (space) และลักษณะภูมิทัศน์ ให้สอดคล้องกับสิ่งก่อสร้างที่มีการอนุรักษ์การควบคุมลักษณะภูมิทัศน์ทั้งหมดจะมีความสำคัญมาก (Goakes, 1987)ดังนั้น การบริหารจัดการ ควรจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางด้านกายภาพมากกว่าการพิจารณาการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคม(สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม)

อย่างไรก็ตาม สำหรับแนวคิดหลักในการอนุรักษ์ ได้มีการกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า พ.ศ. 2548 - 2552 ที่ว่า “เมืองเก่าหรือเมืองประวัติศาสตร์ เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติเป็นพื้นที่ที่ควรได้รับการปกป้องรักษาและส่งเสริมให้อัตลักษณ์และคุณลักษณะเฉพาะ (Identity and character) ดำรงอยู่ และส่งผลให้เกิดคุณค่าความสำคัญบูรณภาพและความเป็นของแท้ (Integrity and authenticity) แก่พื้นที่ ทั้งในส่วนที่เป็นรูปธรรม (Tangible heritage) และส่วนที่เป็นนามธรรม (Intangible heritage) ที่มีความสอดคล้องกับ

แนวทางการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนและให้ความสำคัญกับความสมดุลของระบบนิเวศ สภาพเศรษฐกิจ ชุมชน และสภาพ ความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน” (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม)

2.2 การอนุรักษ์ในประเทศกำลังพัฒนา

ระบบทุนนิยมที่แพร่กระจายไปทั่วโลกนั้นส่งผลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงในประเทศกำลังพัฒนาซึ่งมีผลต่อโครงสร้างต่างๆ ทั้งนโยบายภาครัฐ เศรษฐกิจ สังคม รวมไปถึงวิถีชีวิต และวัฒนธรรม การพัฒนาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพและการดำเนินชีวิตของประชากร สิ่งเหล่านี้กำลังจะกลืนความเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมและวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ชุมชนประวัติศาสตร์ในพื้นที่เมืองเก่าเป็นอีกหนึ่งผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาที่เกิดขึ้น ซึ่งในบางประเทศเริ่มตระหนักถึงคุณค่าของย่านประวัติศาสตร์ทำให้เกิดหน่วยงานด้านการอนุรักษ์เกิดขึ้นตามมาทั้งการอนุรักษ์ โบราณสถาน สถาปัตยกรรม และชุมชนที่อยู่อาศัยย่านประวัติศาสตร์เก่าแก่

แต่อย่างไรก็ตาม สถาปัตยกรรมในซีกโลกตะวันออกโดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนานั้นมีส่วนน้อยมากที่จะได้รับการดูแลรักษาให้คงอยู่ในสภาพใกล้เคียงกับของเดิม และส่วนใหญ่มักถูกกันไว้เป็นสถานที่หวงห้าม อันเป็นผลมาจากนโยบายหรือมาตรการต่างๆ ที่กำหนดให้แยกพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ออกจากชุมชนในขณะที่แนวทางอนุรักษ์สถาปัตยกรรมของประเทศในกลุ่มซีกโลกตะวันตกจะกำหนดให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันกับสถานที่หรือสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมได้ โดยมุ่งเน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ซึ่งเป็นการต่อยอดจากการปลูกฝังให้ชุมชนมีจิตสำนึกรักและภาคภูมิใจในถิ่นที่อยู่ เห็นคุณค่าในสิ่งที่คนรุ่นเก่าได้สร้างไว้ และเก็บรักษาไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและภาคภูมิใจต่อไป ตลอดจนความใส่ใจของภาครัฐในการตระหนักถึงคุณค่า รวมไปถึงจนถึงหน่วยงานซึ่งมีหน้าที่กำกับดูแลและบูรณะสถาปัตยกรรมต่างๆ ให้มีความคงทนถาวรจึงจำ เป็นต้องมีวิธีการและกระบวนการในการเก็บรักษาเพื่อให้มีสภาพใกล้เคียงกับของเดิมมากที่สุด (นายภาณุวัฒน์ โทณกุล :2556. p 31)

(Florian Steinberg: 1996) ได้ทำการศึกษาการอนุรักษ์และฟื้นฟูเมืองเก่าและอนุสรณ์สถานซึ่งมีความสำคัญน้อยมากต่อการกำหนดนโยบายในการพัฒนาเมืองของประเทศกำลังพัฒนา โดยทำการศึกษาในพื้นที่เมือง Cairo, Tunis, Sana'a, Aleppo, Delhi, Bombay, Bhaktapur, Galle, Penang, Singapore, Shanghai, Beijing, Quito, Cartagena, Rio de Janeiro และ Havana โดย Florian Steinberg ในบทความดังกล่าวได้กล่าวว่า หากมองในภาพรวมแล้วการสนับสนุนเรื่องอนุรักษ์และฟื้นฟูเกิดขึ้นได้น้อยมาก พื้นที่ย่านประวัติศาสตร์ในเขตพื้นเมืองถูกละเลยการค่อยๆ เลือหายไป โดยรัฐเองให้ความสำคัญกับโครงการใหญ่ๆ ที่หวังผลกำไรเพื่อเข้ามาแทนพื้นที่ดั้งเดิมเหล่านั้น หรือที่เห็นความสำคัญจริงๆ ก็เฉพาะพื้นที่ที่มีชื่อเสียงเรื่องการท่องเที่ยวเท่านั้น ชุมชนผู้มีรายได้ต่ำมักถูกละเลยและทอดทิ้งซึ่งเกิดขึ้นได้บ่อยในประเทศกำลังพัฒนา

หากนโยบายเหล่านี้ยังดำเนินต่อไป ในอนาคตของประเทศที่กำลังพัฒนาจะได้รับผลกระทบต่างๆ ตามมาซึ่งล้วนเป็นไปในแง่ลบ ซึ่งมองลึกลงไปจะพบว่ามีเพียงบางส่วนของมรดกทางวัฒนธรรมของพวกเขายังคงหลงเหลืออยู่ในเขตเมือง สถานที่เหล่านั้นจะถูกแยกออกอย่างสิ้นเชิงจากการดำรงชีวิตของชุมชน ทั้งที่กลยุทธ์การอนุรักษ์และฟื้นฟูควรมุ่งหวังที่จะหลีกเลี่ยงความคิดของการรักษาแบบคงที่และไม่พยายามที่จะ "fossilise" อดีตที่ผ่านมาและแสดงออกมาในรูปแบบของพิพิธภัณฑ์เปิดโล่ง

มีความจำเป็นเร่งด่วนสำหรับวิธีฟื้นฟูซึ่งบำรุงรักษาหรือมากกว่า "ดำรงไว้" ของพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตดั้งเดิม แต่ยังสามารถปรับตัวเข้ากับโครงสร้างทางกายภาพและกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับความต้องการในปัจจุบัน การทำอย่างต่อเนื่องและการฟื้นฟูเป็นสิ่งจำเป็นแนวทางที่ถูกนำมาใช้ในพื้นที่เมืองทั้งหมดในยุคก่อนอุตสาหกรรมและซึ่งได้รับรูปแบบไปยังพื้นที่เขตเมืองเก่าทุกที่ การปรับตัวของรูปแบบและการใช้งานสามารถดำเนินการได้ แต่ภายในมิติของอาคารที่มั่นคงและในเขตเมือง ทางเลือกเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่ง เช่น ทางเลือกของแนวคิดการออกแบบใหม่และเทคโนโลยีใหม่ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้อาคารเก่าและพื้นที่ที่จะประสบความสำเร็จในการปรับตัวเข้ากับความต้องการ แต่ไม่ทำลายรูปแบบเดิมที่มีอยู่

เพื่อความสำเร็จตามเป้าหมาย มีความจำเป็นต้องเปลี่ยนทัศนคติของนักเศรษฐศาสตร์, สถาปนิก นักวางแผน นักพัฒนาและผู้บริหาร ซึ่งมีความจำเป็นในการสร้างสภาพแวดล้อมทางการ

เมืองที่เปลี่ยนแปลงไปในเขตเมืองประวัติศาสตร์จะฟื้นฟูในมูลค่าที่แท้จริงของพวกเขาและที่นโยบาย และการปฏิบัติของของรัฐบาลมีการแก้ไขตาม สถาบันต้องได้รับการพัฒนาและเครื่องมือทาง เศรษฐกิจและการบริหารจัดการสำหรับการควบคุมและส่งเสริมการขายจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติจริง

เจ้าหน้าที่ของเทศบาลจะต้องใส่ใจกับฟื้นฟูและการนำกลับมาใช้ใหม่ของอาคาร ประวัติศาสตร์ที่ไม่ได้ภายใต้การใช้งานและการคุ้มครองของรัฐบาล อาคารประวัติศาสตร์เหล่านี้ควร ได้รับการจดทะเบียน การส่งเสริม การฟื้นฟูบูรณะและการซ่อมแซมกลับมาใช้ ภายใต้การครอบครอง ของประชาชน หรือภาคเอกชนที่เหมาะสมต่อการบริหารจัดการ ในกรณีของอาคารที่มีเจ้าของเป็น เอกชนควรจะให้มีความสนใจ เช่น การยกเว้นภาษีทรัพย์สิน และการถ่ายโอนสิทธิ์ของพื้นที่ เพื่อนำไปสู่ การฟื้นฟูและอนุรักษ์สมบัติเก่าและประวัติศาสตร์และนำพวกเขาไปใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจใหม่ (เช่นโรงแรม, ร้านอาหารร้านค้า สำนักงาน)

มีข้อโต้แย้งในการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวต่อการอนุรักษ์และการฟื้นฟูเพราะที่ดินเหล่านั้นมี เจ้าของเป็น นักเก็งกำไร ผู้บริหาร รัฐบาล บริษัท รับเหมาก่อสร้างขนาดใหญ่ และหน่วยงานภาครัฐ จำนวนมากมีส่วนได้เสียในเรื่องการพัฒนาและทำอย่างอย่างเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของพวกเขาใน การพัฒนา กลุ่มเหล่านี้มีพวกพ้องเป็นนักการเมืองซึ่งมีอำนาจในมือ แต่น่าเสียดายที่คนที่มีความคิดใหญ่ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์ยังไม่ได้ตระหนักถึงความเป็นชุมชน ความเป็นเอกลักษณ์ของตน และสิทธิเสรีภาพ ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากเข้าแข่งขันมาอาจสามารถไปต่อสู้กับ อำนาจของเอกชนรายใหญ่ สิ่งเหล่านี้สามารถเปลี่ยนและแน่นอนต้องเปลี่ยนถ้ามีอะไรที่จะต้องทำ เกี่ยวกับความยั่งยืนของมรดกเขตเมือง ซึ่งต้องใช้เวลาและความพยายามอย่างมากทีเดียว

2.2.1 การอนุรักษ์ในไทย

ประเทศไทยมีประวัติศาสตร์ยาวนาน สืบทอดขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมและวิถี ชีวิตมาหลายยุคหลายสมัย การตั้งถิ่นฐานก่อให้เกิดชุมชน และเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่าง กัน เมืองเก่าจำนวนมากเป็นพื้นที่ที่มีประชากรใช้ประโยชน์เป็นที่ตั้งชุมชนต่อเนื่อง มาจนถึง ปัจจุบัน เมืองเก่าเหล่านี้มีประวัติความเป็นมายาวนาน มีเรื่องราวของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ วัฒนธรรมตามช่วงเวลาต่างๆอย่างมากมาย (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม)

แวดล้อม) แต่อย่างไรก็ตามการเข้ามาของเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ย่อมส่งผลให้ความดั้งเดิมค่อยๆหายไป ในประเทศไทยเริ่มมีการอนุรักษ์มาเป็นเวลากว่าสองทศวรรษ โดยในยุคเริ่มแรกเน้นไปที่โบราณสถาน ต่อมาเริ่มมีการหันมาสนใจต่อชุมชน จึงเริ่มมีการอนุรักษ์ชุมชนตลาดเก่าพื้นฟูเพื่อตอบสนองต่อการท่องเที่ยว ซึ่งเกิดเป็นตลาดร้อยปีตามจังหวัดต่างๆ จากการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (พินลเสถียร: 2556) รวมชุมชนประวัติศาสตร์ทั้งหมด 140 ชุมชนทั่วประเทศ

ตารางที่ 2.1 จำนวนชุมชนประวัติศาสตร์ที่สำรวจตามภาคต่างๆ จำแนกตามประเภท

ประเภทชุมชน	ภาค					รวม
	เหนือ	ตอ. เฉียงเหนือ	กลางรวมตะวันออก	ใต้	กทม.	
1 เรือนแพ	1	-	1	-	-	2
2 ชุมชนริมน้ำ	-	-	10	3	3	16
3 ย่านถนนการค้า	8	21	8	18	12	67
4 ย่านชุมชนหมู่บ้าน	9	5	1	2	7	24
5 ย่านตลาด	8	4	13	3	3	31
รวม รวม	26	30	33	26	25	140

(พินลเสถียร: 2556)

ตารางที่ 2.2 จำนวนชุมชนประวัติศาสตร์ที่สำรวจตามภาคต่างๆ จำแนกตามระดับการอนุรักษ์

ลำดับการดำเนินการอนุรักษ์	ภาค					รวม
	เหนือ	ตอ. เฉียงเหนือ	กลางรวมตะวันออก	ใต้	กทม.	
0) ยังไม่พบการดำเนินการใดๆ	15	26	7	15	3	66
1) มีการศึกษา งานวิจัย	6	3	8	6	10	33
2) จัดตั้งองค์กรหรือกลุ่มในท้องถิ่น	4	1	10	3	7	25
3) มีการจัดแผน จัดกิจกรรมอนุรักษ์	-	-	4	-	1	5
4) มีการปฏิบัติ บูรณะซ่อมแซมอาคาร	1	-	4	2	4	11
รวม	26	30	33	26	25	140

(พินลเสถียร: 2556)

2.2.1 กฎหมายที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์ในประเทศไทย

กฎหมายข้อบังคับ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ และการปรับการใช้สอยอาคาร พอสังเขปดังนี้

1) กฎหมายหรือข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง กฎหมายหรือข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์อาคาร และการปรับการใช้สอยอาคารเก่า มีอยู่ด้วยกัน 4 กฎหมายหลัก คือ พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระราชบัญญัติการผังเมือง พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ โดยที่ (1) พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จะเป็นตัวหลักสำคัญในการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน⁵ เพื่อปกป้องรักษาโบราณสถานหรืออาคารที่คุณค่าเชิงอนุรักษ์ไว้ (2) พระราชบัญญัติผังเมือง จะควบคุมการใช้ที่ดินในเขตอนุรักษ์เมือง หรือเขตอนุรักษ์และส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติ ในพื้นที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร จะอยู่ในบริเวณพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์และพื้นที่โดยรอบ (3) พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร จะควบคุมการก่อสร้างอาคารทั่วไปเพื่อความปลอดภัย รักษาสภาพแวดล้อมที่ดี และคุณภาพชีวิตที่ดี จนบางครั้งก็อาจจะส่งผลเป็นอุปสรรคต่อการอนุรักษ์อาคารเก่าได้ ในกรณีของการปรับการใช้สอยอาคาร ที่จำเป็นต้องเป็นไปตามที่กฎหมายพ.ร.บ.ควบคุมอาคารกำหนดกำหนด และ (4) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มีอำนาจในการประกาศพื้นที่ที่มีคุณค่าทางศิลปกรรมที่สมควรแก่การรักษา ให้เป็นเขตอนุรักษ์และพื้นที่ควบคุมสิ่งแวดล้อม⁶ ได้เช่นกัน ในประเทศไทยปัจจุบันมีโบราณสถาน หรืออาคารที่มีคุณค่าที่เข้าเกณฑ์ตามมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ประมาณ 6,000 แห่ง แต่ก็ยังไม่สามารถที่จะถูกประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานได้ทั้งหมด สำหรับพื้นที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร มีโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนแล้วจำนวน 191 แห่ง⁷ และยังมีโบราณสถานที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียน แต่ยังอยู่ในขั้นตอนเตรียมการขึ้นทะเบียนอยู่อีก 323 แห่ง ซึ่งจะรวมถึง วัดวาอาราม พระราชวัง บ้านพักอาศัย และสิ่งปลูกสร้างอื่นๆ อาทิ อนุสาวรีย์ ป้อม สะพาน คลองขุด เป็นต้น หากพิจารณาถึงกลุ่มอาคารพักอาศัย อาคารพาณิชย์ หรืออาคารอุตสาหกรรม จะมีเพียง 74 อาคาร ที่ถูกขึ้นทะเบียนโบราณสถานไว้แล้ว และมีอีก 127 อาคารที่ยังอยู่ในขั้นตอนการดำเนินการขอเพื่อประกาศเป็นโบราณสถาน จะเห็น

ว่าในพื้นที่กรุงเทพมหานครมีเพียง 201 ของอาคารกลุ่มนี้ ที่เข้าเกณฑ์โบราณสถาน และถูกควบคุมด้วยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุศิลปวัตถุ และ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เพื่ออนุรักษ์รักษาอาคารไว้ ซึ่งก็ยิ่งถือว่าน้อยมากเมื่อเทียบกับอาคารเก่าหรืออาคารที่มีคุณค่าเชิงอนุรักษ์อีกมากมายยังคงเหลืออยู่ และต้องเผชิญกับโอกาสการถูกทำลายได้ในอนาคต

ส่วนพระราชบัญญัติผังเมือง ที่ควบคุมการใช้ที่ดินในเขตอนุรักษ์เมือง บริเวณพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์และพื้นที่โดยรอบเช่นกัน แต่ในความเป็นจริงบางครั้งก็อาจจะเป็นอุปสรรคสำหรับการอนุรักษ์อาคารด้วยการปรับการใช้สอยได้เช่นกัน อาทิ การกำหนดไม่ให้มีอาคารประเภทโรงแรมในเขตอนุรักษ์เมือง สำหรับพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร จะมีผลควบคุมหากมีการปรับการใช้สอยอาคารเก่า จากอาคารที่อยู่อาศัยมาเป็นอาคารพาณิชย์ อาทิ ระยะเวลา ขนาด ความสูงของพื้นที่ภายในอาคาร และวัสดุป้องกันอัคคีภัย จะเห็นว่านอกจากบางครั้งกฎหมายยังไม่ควบคุมในการปกป้องอาคารที่มีคุณค่าเชิงอนุรักษ์เหล่านี้แล้ว อาจจะเป็นอุปสรรคต่อการปรับการใช้สอยเพื่ออนุรักษ์อาคารเสียด้วย

2) หน่วยงานดูแลรับผิดชอบที่เกี่ยวข้อง สำหรับหน่วยงานดูแลรับผิดชอบที่เกี่ยวข้อง หรือ มีบทบาทกับการอนุรักษ์อาคารเก่า รวมทั้งอาคารที่มีคุณค่าเชิงอนุรักษ์ในเมืองไทยมี 5 หน่วยงานหลักของภาครัฐคือ กรมศิลปากร สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร และ กรมโยธาธิการและผังเมือง โดยที่ (1) กรมศิลปากร (The Fine Arts Department / FAD) กระทรวงวัฒนธรรม จะมีบทบาทหน้าที่หลัก คือปกป้อง คุ้มครอง อนุรักษ์ พัฒนาศิลปวัฒนธรรมธำรงจารีตประเพณี พระราชพิธี และรัฐพิธีให้คงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติเพื่อเป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศ9 เป็นหน่วยงานที่ดำเนินการขึ้นทะเบียนโบราณสถานให้กับอาคารที่ควรค่าการอนุรักษ์ทั่วประเทศ จากที่กล่าวมาข้างต้นถึงงานโบราณสถานที่ยื่นทะเบียนแล้ว และอยู่ในขั้นตอนการดำเนินเพื่อรอขึ้นทะเบียนในกรุงเทพมหานครนั้นมีไม่มากนัก เมื่อเทียบกับอาคารที่มีคุณค่าเชิงอนุรักษ์ที่มีอยู่ จึงถือว่าภาระงานของกรมศิลปากรมีมากมายทีเดียว (2) สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ (The Crown Property Bureau / CPB) ก็ถือว่าเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการรักษาอาคารเก่าที่มีคุณค่าเชิงอนุรักษ์เป็นอย่างมาก เพราะเป็นผู้ดูแลครอบครองอาคารเก่ามากมายทั่วประเทศ โดยเฉพาะในเขตจังหวัดกรุงเทพมหานคร

เช่นกัน อาทิ อาคารเก่าสองข้างทางถนนราชดำเนิน อาคารบนถนนหน้าพระลาน ถนนพระอาทิตย์ ชุมชนเลื้อนฤทธิ์ และอีกหลายแห่งในกรุงเทพมหานคร สำนักงานทรัพย์สินฯ เริ่มมีบทบาทในการอนุรักษ์ อาคารเก่าเหล่านี้อย่างจริงจัง โดยมีการจัดตั้งกองการอนุรักษ์ขึ้น10 เมื่อปี พ.ศ.2543 โดยมีการกิจหลัก คือดาเนินการพัฒนา ตลอดจนให้คำแนะนำในการดูแลรักษาอสังหาริมทรัพย์ ประเภทอาคารที่มีคุณค่าความสำคัญทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรม ของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เพื่อให้เกิดการใช้สอยที่เหมาะสมแก่ศักยภาพของอาคารและพื้นที่11

3) สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (The Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning / ONEP) มีพันธกิจสำคัญ ในการจัดทนายโยบายและแผนจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยกระบวนการมีส่วนร่วม และประสานการนำไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง12 เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญเช่นกันในการประกาศ พื้นที่เขตอนุรักษ์และพื้นที่ควบคุมสิ่งแวดล้อม มุ่งเน้นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางธรรมชาติหรือศิลปกรรมอันควรแก่การอนุรักษ์ อาทิ พื้นที่สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ที่อยู่ล้อมรอบโบราณสถานต่าง หรือพื้นที่ของชุมชนที่มีคุณค่าทางศิลปกรรม อาทิ พื้นที่ในเขตเกาะรัตนโกสินทร์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร พื้นที่ชุมชนคลองอ้อม จังหวัดนนทบุรี พื้นที่ชุมชนคลองอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นต้น (4) สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร มีพันธกิจที่เกี่ยวข้อง คือ จัดทำข้อกำหนดให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร (Zoning Ordinance)13 ซึ่งก็รวมถึงการกำหนดการใช้ที่ดิน ในเขตที่ดินประเภทอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย หรือเขตสีน้ำตาลอ่อน สำหรับจังหวัด กรุงเทพมหานคร ได้แก่พื้นที่บริเวณเกาะรัตนโกสินทร์และพื้นที่ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยาในฝั่งธนบุรี และท้ายสุด (5) กรมโยธาธิการและผังเมือง เป็นองค์กรหลักในการวางผังเมืองและพัฒนาเมือง ด้วยการกำหนด สนับสนุน และกำกับให้ งานด้านการผังเมือง ด้านอาคาร และด้านช่าง มีมาตรฐานทางวิชาการ ที่สามารถสนองต่อความต้องการของสังคม เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน จะกำหนดการใช้ที่ดินทั่วประเทศ นอกจากก็ยังมีหน่วยงานของภาครัฐอีกมากมาย ที่อยู่ในฐานะผู้ดูแลหรือผู้ใช้อาคารที่มีคุณค่าเชิงอนุรักษ์เหล่านี้ ที่มีส่วนสำคัญในการบูรณะซ่อมแซม และรักษาอาคารไว้ และส่วนใหญ่ก็ดูแลรักษาอาคารไว้เสมือนเป็นภาพลักษณ์ที่ดีของหน่วยงานที่เดียว อาทิ กองทัพเรือ ดูแลกลุ่มโบราณสถานในพระราชวังเดิม โรงพระบาลพระมณฑุเกล้าฯ ดูแลกลุ่มโบราณสถานในพระราชวังพระยาไท สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา ดูแล

พระตำหนักอาคารเก่าในสมัยรัชกาลที่ 5 จำนวน 6 หลัง 15 หรือกระทรวงพลังงาน ดูแลบ้านพิบูลธรรม เป็นต้น นอกจากหน่วยงานของภาครัฐแล้ว ก็ยังมีหน่วยงานอิสระที่มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นและสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์อาคารที่มีคุณค่าเช่นกัน มีหน่วยงานหลักสำคัญ 2 หน่วยงาน คือ (1) สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ (The Association of Siamese Architects (ASA) under the Royal Patronage) ที่มุ่งเน้นงานด้านการอนุรักษ์อาคาร เป็นงานหลักงานหนึ่งที่สำคัญ มีการให้รางวัลอาคารที่ควรคู่แก่การอนุรักษ์ มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2525 (สมาคมสถาปนิกสยามฯ, 2547) และมีบทบาทสำคัญในการให้ความรู้ จัดสัมมนา รวมถึงการรณรงค์เพื่อป้องกันการทำลายอาคารที่มีคุณค่าเชิงอนุรักษ์ ถึงแม้บางครั้งก็ไม่สำเร็จผลก็ตาม และ (2) สมาคมอิคอมอส ประเทศไทย (The International Council on Monuments and Sites of Thailand / ICOMOS Thailand) เป็นหน่วยงานระดับสากล มีบทบาทสำคัญ ในการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์อาคารที่มีคุณค่าเชิงอนุรักษ์ต่างในประเทศไทย ที่กำลังจะประกาศเป็นกฎบัตรประเทศไทย (Thailand Charter) โดยเฉพาะ ส่วนหน่วยงานหรือองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้องและมีบทบาทในการอนุรักษ์อาคารที่มีคุณค่าเชิงอนุรักษ์ อาทิเช่น กลุ่มตัวแทนชุมชนต่างๆ องค์กรพัฒนาชุมชน สถาบันการศึกษา สถาบันผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศ การเคหะแห่งชาติ รวมถึงหน่วยงานเอกชนหรือองค์กรอื่นๆ ที่มีบทบาทในครอบครอง ดูแลรักษาอาคารเก่า การปกป้องรักษามรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ไว้

2.3 การอนุรักษ์ในประเทศไทยที่พัฒนาแล้ว

แม้องค์กรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์จะมีจุดเริ่มต้นมาจากจากประเทศยุโรปตะวันตกภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เช่น องค์กรการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม แห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) หรือยูเนสโก (UNESCO) และ สภาการโบราณสถานระหว่าง ประเทศ (International Council on Monuments and Sites) หรือ อิคอมอส (ICOMOS) ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของนักวิชาการในศาสตร์ทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับการ อนุรักษ์ แต่องค์กรเหล่านี้ก็เกิดขึ้นภายหลังจากประเทศแต่ละประเทศในยุโรปได้ดำเนินการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ในด้านต่างๆ ไปแล้วมากกว่าศตวรรษ จาก

ประสบการณ์ของประเทศในยุโรป แต่ละประเทศก็จะมีมาตรการ และแนวทางในการอนุรักษ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของตน เช่น ในอิตาลีและเยอรมันนั้นการบำรุงดูแลรักษาอาคารสำคัญๆ ฝังรากลึกอยู่ในจิตสำนึกของคน เป็นความภาคภูมิใจทางด้านวัฒนธรรม อีกทั้งยังเป็นแรงผลักดันในการรวมชาติให้เป็นหนึ่งเดียว ในขณะที่ประเทศฝรั่งเศสและอังกฤษกลับมีแนวคิดในทางอนุรักษ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงการต่อต้านผลกระทบทางสังคมซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมเนื่องจากกระแสของทุนนิยมและก้าวเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ ทำให้ส่งผลโดยตรงต่อการอนุรักษ์อาคารในยุคกลางซึ่งเป็นยุคแห่งรัฐอิสระและศาสนจักร เป็นการแสวงหารากเหง้าของสองประเทศนี้ด้วย นอกจากนี้ อิตาลีในฐานะที่มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ก็ได้พยายามทำ ทุกวิถีทางเพื่อรักษาสถาปัตยกรรมทั้งในยุคโรมันและยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา(Renaissance) ซึ่งถือว่าเป็นรากเหง้าของตัวเองตลอดช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ถึงต้นศตวรรษที่ 20 ในช่วงกลางศตวรรษที่ 19 นี้ ความเคลื่อนไหวที่เรียกว่า Unity of Style เป็นความคิดหลักโดยจุดเริ่มต้นมาจากฝรั่งเศสโดย Eugene-Emmanuel Viollet-le-Duc (1814-1879) ซึ่งความคิดนี้ได้รวมเอาสุนทรียภาพเข้ากับคุณค่าของสถาปัตยกรรมทางประวัติศาสตร์ อีกทั้งยังยกระดับเป็นทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์และวิธีการในทางปฏิบัติอีกด้วย ความคิดนี้ได้แผ่ขยายออกไปสถาปนิกศาสนจักร หน่วยงานราชการ ต่างก็รับเอาความคิดนี้

ไปใช้ในการบูรณะปฏิสังขรณ์ แก้ไข และปรับปรุงโบราณสถาน วิธีนี้นับว่าเป็นวิธีการที่ดีมากในแง่ของการ ซ่อมแซมงานสถาปัตยกรรมที่ได้รับความเสียหายร้ายแรงหรืองานที่ยังสร้างไม่แล้วเสร็จ แพร่หลายทั่วยุโรปตะวันตกโดยเห็นได้ชัดในเบลเยียมและเนเธอร์แลนด์ แต่แนวคิดในการอนุรักษ์แบบนี้ก็มีข้อเสียคืออาจเกิดความเสียหายต่อโบราณสถานนั้นได้ เพราะแนวคิดนี้สถาปนิกใช้ความเป็นอุดมคติทางสุนทรียภาพในการอนุรักษ์ (Stylistic Restoration) โดยมุ่งเน้นความสมบูรณ์ของรูปแบบทำให้ประวัติศาสตร์อาจถูกละเลย ในขณะที่ทฤษฎีและการปฏิบัติการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมแบบร่วมสมัยในอิตาลีและสหราชอาณาจักรซึ่งแม้จะยังคงยึดถือแนวคิดข้างต้นอยู่แต่จะมีความเป็นอนุรักษ์นิยม (Conservative) มากกว่า และมุ่งหวังในการทบทวนปรัชญาของการอนุรักษ์ในทวีปยุโรปเองหรือที่อื่นๆ ด้วย ในช่วงครึ่งแรกของศตวรรษที่ 20 ความท้าทายใหม่ก็คือ การอนุรักษ์ของสถาปัตยกรรมที่ถูกรื้อทำลายหรือเสียหายอย่างไม่เคยเป็นมาก่อนในช่วงสงครามโลกทั้งสองครั้ง ภายหลังสงครามการกระทำ ที่อาจเรียกได้ว่าเป็นการทำลายให้เลวร้ายยิ่งขึ้นไปอีกก็คือการรื้อบูรณะ

ซ่อมแซมสถาปัตยกรรมเหล่านี้หรือการสร้างสถาปัตยกรรมใหม่ขึ้นทดแทนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงจากการทำลายและการเข้าสู่ยุคสมัยใหม่นี้ ทำให้เกิดการตระหนักว่าสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นทดแทนของเดิมนั้น ด้อยกว่าทั้งฝีมือทางช่าง ประโยชน์ใช้สอย และยังไม่ถึงซึ่งสุนทรียภาพและความงาม ในช่วงกลางทศวรรษที่ 1960 ได้เกิดการเพิ่มขึ้นของปฏิกิริยาต่อต้านสถาปัตยกรรมสมัยใหม่เหล่านี้ไปทั่วทั้งยุโรปตะวันตก ซึ่งบ่งบอกถึงความล้มเหลวต่อการตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมทางประวัติศาสตร์ ในประเทศอิตาลี ฝรั่งเศส สเปน และโปรตุเกส ซึ่งพึงพาประมาณของรัฐบาลเป็นหลักในการอนุรักษ์โบราณสถานในที่สุดภาคเอกชน ชุมชนในสถานที่ประวัติศาสตร์รวมถึงกลุ่ม NGOs ต่างๆ ก็ได้เข้ามามีบทบาทอย่างมาก ได้มีรวมตัวกันเป็นสมาคมหรือมูลนิธิเพื่อรักษาหรือป้องกันไม่ให้โบราณสถานถูก ทดแทนโดยอาคารสมัยใหม่ หลายครั้งที่มีความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างนักผังเมือง นักพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ สถาปนิกเจ้าของอาคาร และสาธารณะชนทั่วไป หลายประเทศล้วนแล้วแต่ประสบปัญหาดังกล่าวซึ่งผลลัพธ์มักจะออกมาในรูปแบบของการประนีประนอม บางประเทศก็ประสบความสำเร็จมากกว่าในอีกหลายประเทศ ปรากฏอย่างเช่นที่เห็นในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามก็ตามประเทศทางยุโรปตะวันตกก็ ล้วนแล้วแต่มีความก้าวหน้าในการพัฒนาทางด้านกฎหมายและกระบวนการ รวมถึงการสร้างความรู้และการสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม

2.3.1 การอนุรักษ์ในประเทศอังกฤษ

อังกฤษเป็นประเทศที่การเปลี่ยนแปลงเข้าสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตยมาตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 17 และมีการออกกฎหมายเลือกตั้งผู้แทนราษฎรใน ค.ศ. 1832 ในด้านการอนุรักษ์ได้มีการออกกฎหมายเพื่อปกป้องโบราณสถานครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1882 (เรียก Ancient Monument Protection Act 1882) และได้มีการปรับปรุงแก้ไขจนปัจจุบันคือ พระราชบัญญัติโบราณสถานและพื้นที่ทางโบราณคดี (Ancient Monuments and Archaeological Areas Act) ค.ศ. 1979 โดยลักษณะการขึ้นทะเบียนนั้นเรียกว่า scheduled¹² ส่วน การอนุรักษ์อาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมที่ส่วนใหญ่ยังมีผู้อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ ได้ใช้ช่องทางของประมวล กฎหมายผังเมืองซึ่งเริ่มใน ค.ศ. 1944 เรียก การขึ้นบัญชีอาคารสำคัญ (listed buildings) ต่อมาได้มีการขยายมาถึง

Guidelines for The Management of The Physical Environment of Historical, Cultural and Tourism Areas: The Comparison Between The Case of Developed Countries and Developing Countries

การอนุรักษ์เชิงพื้นที่ด้วย เรียก พื้นที่อนุรักษ์ (conservation areas) โดยเริ่มใน ค.ศ. 1967 ซึ่งปัจจุบันได้มีการปรับปรุงกฎหมายและใช้ประมวลกฎหมายผังเมือง ในเรื่องของบัญชีอาคารสำคัญและพื้นที่อนุรักษ์ (Planning (Listed Buildings and Conservation Areas) Act) ค.ศ. 1990 ซึ่งหลังจาก ค.ศ. 1967 อังกฤษได้มีการถ่ายโอนอำนาจทางการผังเมืองให้รัฐบาลท้องถิ่นวาง จัดทำ และประกาศใช้ผังเมืองของท้องถิ่นได้ ทั้งนี้ รวมถึงการประกาศ พื้นที่อนุรักษ์ด้วย (พิมลเสถียร: 2556)

เพื่อให้เห็นภาพของแนวทางในการอนุรักษ์โดยมีกระบวนการ กลไก และการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอนที่ชัดเจน ในบทความนี้ จึงจะกล่าวถึงแนวทางการอนุรักษ์ของสหราชอาณาจักร บริเตนใหญ่และไอร์แลนด์เหนือเป็นประเทศแรก เนื่องจากเป็นประเทศที่ไม่เพียงแต่เป็นแม่แบบของประชาธิปไตย แต่ยังเป็นแม่แบบของการอนุรักษ์อีกด้วยด้วยความเคลื่อนไหวทางการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมในประเทศสหราชอาณาจักร เริ่มต้นมาจากนักคิดนักวิจารณ์ศิลปะ John Ruskin (1819 - 1900) กับศิลปินนักพากย์สังคม William Morris (1834 - 1896) ในยุคลายศตวรรษที่ 19 โดย William Morris ได้ตั้งสมาคมเพื่อการคุ้มครองอาคารโบราณสถาน (Society for the Protection of Ancient Buildings: SPAB) ในปี ค.ศ. 1877 ซึ่งเป็นสมาคมที่เก่าแก่ที่สุดในโลกด้านการอนุรักษ์ สมาคมฯ ส่งเสริมให้เกิดความคิดที่หลากหลายในด้านวิชาการอนุรักษ์โดยเน้นไปที่การสงวนรักษาไว้ (Preservation) ต่อต้านการฟื้นฟู (Restoration) ที่ไม่ถูกต้อง โดยมีกลไกและวิธีการต่างๆ ทำให้เกิดจิตสำนึก มีความภาคภูมิใจในรากเหง้าทางประวัติศาสตร์แม้จะมีข้อเสียก็คือมาตรการในการอนุรักษ์ที่เป็นรูปธรรมไม่ชัดเจน ซึ่งนักวิชาการหลายสำนักมองว่าความคิดนี้เปิดโอกาสให้คนรุ่นหลังได้นำ เสนอวิธีการในการอนุรักษ์ได้หลากหลายโดยไม่ยึดติด ทำให้ส่งผลต่อความเคลื่อนไหวในการปกป้องมรดกทางสถาปัตยกรรมต่อเนื่องมาหลายชั่วอายุคน

หลังจากนั้น National Trust for Places of Historic Interest or Natural Beauty ก็ได้ถูกตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1895 องค์กรการกุศลนี้มีความเชื่อว่าวิธีที่ดีที่สุดในการอนุรักษ์โบราณสถานไว้ก็คือการเป็นเจ้าของโบราณสถานนั่นเอง เพื่อจะได้ควบคุมในทุกๆ ขั้นตอนของการ อนุรักษ์ ในปัจจุบัน National Trust มีอสังหาริมทรัพย์ในสหราชอาณาจักรเป็นรองเพียงทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เท่านั้น กล่าวคือ National Trust เป็นเจ้าของชายฝั่งทะเลยาว 700 ไมล์ ที่ดิน 610,000 เอเคอร์ (ประมาณ 1.54 ล้านไร่) โบราณสถานยุคก่อนประวัติศาสตร์ 5,000 แห่งและอาคารโบราณสถานอีก

1,100 แห่ง เป็นเจ้าของแม้กระทั่งมรดกโลกหรือบางส่วนของมรดกโลกถึง ๘ แห่งรวมถึงกำแพงโรมันโบราณ (Hadrian's Wall) และสโตนเฮนจ์ (Stonehenge) ทั้งนี้ National Trust มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ มีการผสมผสานการจัดการจำ นายบัตรเข้าชมโบราณสถาน ของที่ระลึก การประชาสัมพันธ์ และแปลเป็นหลายภาษาเพื่อนักท่องเที่ยวต่างชาติอีกด้วย

อีกองค์กรเอกชนที่แม้จะยกเลิกไปแล้วในปี ค.ศ. 2009 หลังจากก่อตั้งมาเกือบ 50 ปีในอังกฤษแต่ส่งผลต่อนโยบายของรัฐ ทัศนคติของสังคม รวมถึงความเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมไปสู่การยกระดับมาตรฐานการอนุรักษ์ ก็คือ English Civic Trust เป็นองค์กรหลักในการจัดการความร่วมมือกับอีก 850 หน่วยงานอาสาสมัครท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นไปที่การสร้างความรู้ความตระหนักรู้การแก้ปัญหาในท้องถิ่น การฟื้นฟูอาคาร และช่วยเหลือโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นบัญชีไว้ ถึงแม้ว่าจะถูกยกเลิกไปแล้วก็ตาม แต่หน่วยงานท้องถิ่นและภาคประชาสังคมยังคงมีความแข็งแกร่ง และเคลื่อนไหวในด้านการอนุรักษ์อยู่อย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ยังมีการรวมตัวกันเป็นสมาคมของมูลนิธิในการอนุรักษ์ที่เรียกว่า UK Association of Preservation Trusts (APT) ในปี ค.ศ. 1989 เป็นความพยายามร่วมมือกันในการแสวงหาแนวทาง และการจัดการ ให้คำปรึกษา ให้การสนับสนุนหน่วยงานท้องถิ่นในด้านการอนุรักษ์ภายในสหราชอาณาจักรฯ โดยได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนหลักๆ มาจาก Architectural Heritage Fund (AHF) และบางส่วนจากทางภาครัฐ ในสกอตแลนด์ ก็มีมูลนิธิคือ Scottish Civic Trust ซึ่งตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1967 ทำ งานในลักษณะเดียวกันกับ English Civic Trust โดยรับผิดชอบการบริหารจัดการโบราณสถานซึ่ง ถูกขึ้นบัญชีอยู่ในภาวะเสี่ยง ถึง 2,000 แห่ง ในสกอตแลนด์ นอกจากนี้ยังมีอีกสองหน่วยงานหลักที่สำคัญในด้านการ อนุรักษ์สถาปัตยกรรมคือ สมาคมโบราณสถาน (Ancient Monument Society: AMS) ที่ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1924 เพื่อศึกษาด้านการอนุรักษ์โบราณสถานโดยเฉพาะในอังกฤษและเวลส์รวมถึงการวิจัยและเผยแพร่ผลงานทางด้านประวัติศาสตร์ของสถาปัตยกรรมเพื่อป้องกันโบราณสถานไม่ให้เกิดความเสียหายหรือถูกทำลาย และ SAVE Britain's Heritage ซึ่งก่อตั้งในปีค.ศ. 1975 ซึ่งมูลนิธินี้แตกต่างจากหน่วยงาน หลายๆ หน่วยงานที่ผ่านมาที่มุ่งเน้นคุณค่าของความงามและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ แต่จะมุ่งเน้นไปที่การอยู่ร่วมกันหรือใช้ประโยชน์ร่วมกันระหว่างสถาปัตยกรรมกับชุมชน นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานที่คล้ายกันทำ หน้าทีนี้ในไอร์แลนด์เหนือ คือ Ulster Architectural Heritage Society (UAHS) ที่ก่อตั้งในปี

ค.ศ. 1967 นอกจากสมาคมและมูลนิธิตามที่กล่าวข้างต้นแล้วยังมีองค์กรขนาดเล็กอีกมาก ที่ทำหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมเฉพาะด้านหรือยุคต่างๆ เช่น the Council for British Archaeology ซึ่งเน้นการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดี the Georgian Group ซึ่งเน้นการอนุรักษ์อาคารในยุค Georgian (อาคารที่สร้างหลังปี ค.ศ.1714 เป็นต้นมา) the Victorian Group ที่เน้นการอนุรักษ์อาคารในยุค Victorian และ Edwardian (อาคารที่สร้างหลังปี ค.ศ. 1714 เป็นต้นมา) the Twentieth Century Society ที่มุ่งอนุรักษ์อาคารที่สร้างหลังจากปี ค.ศ. 1914 เป็นต้นและสมาคมที่มุ่งอนุรักษ์อาคารทางศาสนา เป็นต้น

นอกจากนี้สหราชอาณาจักรยังเป็นจุดเริ่มต้นของการตั้ง NGOs ระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์โดยคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงสภาวะอากาศ โดยทำงานอยู่ในหลายแห่งทั่วโลก ทั้งในทวีปยุโรปเองทวีปเอเชีย และทวีปอื่นๆ อีกด้วย (ภานุวัฒน์ โทณกุล: 2557) ในประเทศอังกฤษ โบราณสถานหรืออาคารที่มีคุณค่าอาจได้รับแรงจูงใจทางภาษี คือ การยกเว้นภาษีมรดก และการยกเว้นหรือลดหย่อนภาษีมูลค่าเพิ่ม หากมีการอนุรักษ์อาคารซึ่งจะต้องเป็นไปตามระเบียบและเงื่อนไขที่กำหนด (พิมลเสถียร: 2556)

2.3.2 การอนุรักษ์ในอเมริกา

สหรัฐอเมริกาเป็นอีกหนึ่งประเทศที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ ไม่เพียงแต่การอนุรักษ์โบราณสถานเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและย่านชุมชนเมือง โดยเริ่มแรกนั้นการอนุรักษ์เกิดขึ้นโดยเอกชน ต่อมามีการออกกฎหมายโดยภาครัฐ นำไปสู่ความร่วมมือที่เข้มแข็งของชุมชนและท้องถิ่น โดยรัฐบาลใช้ภาษีเป็นแรงจูงใจ ทำให้การอนุรักษ์ในสหรัฐอเมริกานั้นมีความเป็นระบบ และค่อนข้างประสบความสำเร็จ

การอนุรักษ์ในสหรัฐอเมริกาเริ่มจากการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดี ได้มีการดำเนินการหลังจากการอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติซึ่งเป็นแหล่งธรรมชาติ โดยใน ค.ศ. 1906 รัฐบาลได้ออกกฎหมายรักษาของโบราณ (Antiquities Act) ซึ่งมีข้อจำกัดคือจะต้องเป็นพื้นที่ที่รัฐบาลเข้าครอบครองเท่านั้น ส่วนการอนุรักษ์อาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมได้มีการริเริ่มโดยภาคเอกชน เช่น อาคาร Independence Hall มลรัฐเพนซิลวาเนียใน ค.ศ. 1813 โดยที่ยังไม่มีกฎหมายคุ้มครอง (Fitch

1990) การอนุรักษ์พื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของชุมชนในสหรัฐอเมริกาโดยอำนาจรัฐ เริ่มใน ค.ศ. 1931 ที่เมืองชาร์เลสตัน (Charleston) ในรัฐเซาท์แคโรไลนา (South Carolina) ซึ่งได้ประกาศให้ย่านชุมชนดั้งเดิมที่เรียกว่า แบตเตอรี่ (Battery) เป็น “ย่านเก่าแก่และประวัติศาสตร์ (Old and Historic District)” ซึ่งการประกาศ ใช้ข้อบัญญัติท้องถิ่นของเทศบาลเมืองชาร์ลสตันนี้เอง ได้เป็นต้นแบบให้แก่หลายเมือง ต่อมา มีการออกกฎหมายควบคุมย่านประวัติศาสตร์ Vieux Carre เมืองนิวออร์ลีนส์ (New Orleans) ในรัฐหลุยเซียน่าในปี ค.ศ. 1973 (สาลินี ศุภรัตน์เมธี : 2009) ซึ่งก่อนหน้านี้ ในปี ค.ศ. 1921 รัฐหลุยเซียน่าได้จัดตั้งกรมการอนุรักษ์ท้องถิ่นสำหรับย่านไวเคอแอร์ (Vieux Carre Commission) ซึ่งนับได้ว่าเป็นคณะกรรมการท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์แห่งแรกของประเทศ และใน ค.ศ. 1926 ได้มีการจัดทำร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ย่านไวเคอแอร์ เพียงแต่ยังไม่ได้ประกาศใช้ในทันที (ยงธนิต พิมลเสียร 2554) จึงเป็นแห่งที่สองในการประกาศใช้อย่างเป็นทางการ ซึ่งการอนุรักษ์ที่เมือง Vieux Carre นี้เป็นการอนุรักษ์พื้นที่ที่มีลักษณะเด่นทางวัฒนธรรมของฝรั่งเศสและสเปน ลักษณะเด่นที่สำคัญคือ องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมหลายรูปแบบในพื้นที่สามารถเข้ากันได้ อย่างกลมกลืน รวมทั้งพื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงถูกรักษาไว้ในสภาพเดิม ซึ่งเทศบาลท้องถิ่นได้เข้าเวนคืนที่ดินในการอนุรักษ์เพื่อจุดมุ่งหมายทางสาธารณะ ในส่วนของอาคารที่สร้างใหม่ ข้อบังคับย้ายประวัติศาสตร์กำหนดให้สัมพันธ์กับอาคารเดิม เพื่ออนุรักษ์รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของย่าน (สาลินี ศุภรัตน์เมธี : 2009) Vieux Carre มีความเอกลักษณ์และคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ ตั้งอยู่ในเมืองนิวออร์ลีนส์ที่ซึ่งนอกจากจะเป็นต้นกำเนิดดนตรีแจ๊ซแล้ว ยังมีและเทศกาล "มาร์ติกราส" (Mardi Gras) ที่จัดขึ้นเพื่อต้อนรับเทศกาลอีสเตอร์ โดยชาวนิวออร์ลีนส์แต่งกายด้วยเสื้อผ้าหลากสีสัน ที่ตกแต่งอย่างสวยงาม ประดับด้วยขนนก หมวกสูง หน้ากากปกปิดใบหน้า เพื่อมาเข้าร่วมขบวนพาเหรด โดยมาจากชุมชนต่างๆ สำหรับประเพณีปฏิบัติในเทศกาลมาร์ติกราสของชาวนิวออร์ลีนส์มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวคือ การแจกร้อยลูกปัดเป็นของกำนัล ที่บรรดาขบวนพาเหรดจะยื่นและโยนให้กับผู้เข้าร่วมขบวนบนท้องถนน เมืองนิวออร์ลีนส์ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1718 เป็นเมืองอาณานิคมของฝรั่งเศส ก่อนที่ชาวยุโรปจะเข้ามายังดินแดนแห่งนี้เคยเป็นที่อยู่อาศัยของชาวอินเดียแดงมาก่อน นอกจากนี้นิวออร์ลีนส์ได้รับขนานนามว่า "กรุงปารีสแห่งอเมริกา" เพราะเหตุนี้ เมืองนิวโอรีลีนจึงเป็นที่สนใจและดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วทุกมุมโลก

เมื่อนานทักเก็ต (Nantucket) ในรัฐแมสซาชูเซตส์ (Massachusetts) กฎหมายการอนุรักษ์ย่านประวัติศาสตร์ควบคุมเฉพาะองค์ประกอบภายนอกของอาคารและสิ่งปลูกสร้าง ไม่ได้ให้ความสำคัญกับตัวอาคารโดยเทียบเคียงกันรายละเอียด การตกแต่งภายใน หรือโครงสร้างอื่นที่ไม่มีผลต่อการมองเห็นโดยทั่วไป ในการบัญญัติกฎหมายนี้แตกต่างจากรัฐหลุยเซียน่า ตรงที่คำนึงถึงแต่เศรษฐกิจโดยรวมของเมื่อนานทักเก็ตที่พึ่งพาการท่องเที่ยวเป็นพื้นฐาน และกฎหมายที่ควบคุมเฉพาะองค์ประกอบภายนอกของอาคารอยู่บนมาตรฐานพอที่จะรับรองว่า เมื่อนานทักเก็ตจะเป็นสถานที่ที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง

ในกรณีของเมืองวิลเลียมสเบิร์ก (Williamsburg) ในรัฐเวอร์จิเนีย (Virginia) กฎหมายการอนุรักษ์ย่านประวัติศาสตร์ ใช้เพื่อฟื้นฟูพื้นที่ให้เป็นย่านสำคัญทางประวัติศาสตร์ มากกว่าการอนุรักษ์ซึ่งริเริ่มโดยกลุ่มบุคคลรวมกันเป็นองค์กรที่ไม่หวังผลกำไร แทนที่จะเป็นหน่วยงานท้องถิ่นของรัฐ มีบริษัทเอกชนเข้าจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียงกับพื้นที่ โดยอาคารจำนวนมากได้รับการสร้างขึ้นใหม่ หรือได้รับการฟื้นฟูคืนสู่รูปแบบเดิม เมืองนี้เป็นที่กล่าวขวัญว่า เป็นตัวแทนของรูปแบบเด่นชัดทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมของเมืองสมัยอาณานิคมในช่วงคริสต์วรรษที่ 18 จากนั้นเป็นต้นมา การจัดทำผังเมืองรวมเริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 1953 จึงเน้นความสำคัญของสุนทรียภาพและรูปลักษณ์ของเมือง (City of Williamsburg, 1953:127-134) เช่นการปลูกต้นไม้ริมถนน ย้ายเสาไฟและเสาสูงเหนือศรีษะออก จัดองค์ประกอบของเฟอร์นิเจอร์ถนน ประตูทางเข้าเมือง รวมทั้งรูปแบบของย่านอยู่อาศัย พาณิชยกรรม และพักผ่อนหย่อนใจ (สาลินี ศุภรัตน์เมธี : 2009)

การประกาศย่านประวัติศาสตร์นี้ทำได้โดยอาศัยกฎหมายโซนนิ่งหรือข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน ซึ่งรัฐบาลกลางออกกฎหมายมาตรฐานให้รัฐบาลของมลรัฐต่างๆ ออกกฎหมาย เพื่อถ่ายโอนอำนาจการออกข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตัวเอง เรียก A Standard State Zoning Enabling Act ตั้งแต่ ค.ศ. 1924 และกฎหมายในลักษณะเดียวกันให้รัฐบาลท้องถิ่นวาง จัดทำ และประกาศใช้ผังเมืองของตนเองได้ เรียก A Standard State City Planning Act ตั้งแต่ ค.ศ. 1928 จนกระทั่งใน ค.ศ. 1966 รัฐบาลกลางจึงได้ออกกฎหมายอนุรักษ์ประวัติศาสตร์แห่งชาติ (National Historic Preservation Act) ซึ่งทำให้สามารถประกาศย่านประวัติศาสตร์ (historic districts) ได้โดย

ในช่วงแรกรัฐบาลกลางเป็นผู้ประกาศแต่ต่อมาได้ออกกฎหมายถ่ายโอนอำนาจนี้ให้แก่รัฐบาลท้องถิ่น
ใน ค.ศ. 1980

ภาพที่ 2.1 ในปี 1813 ชาวเมืองฟิลาเดียเพีย มลรัฐเพนซิลวาเนีย ต่อต้านการรื้อถอน อาคาร Independence Hall
(C mires 2011) Independence Hall in America Memory

ภาพที่ 2.2 ในปี 1853 Mount Vernon บ้านพักและบริเวณโดยรอบ ของอดีตประธานาธิบดีคนแรก จอร์จ วอชิงตัน

<http://www.eversco.com/going-home-to-mount-vernon-george-washington-1783/>

Guidelines for The Management of The Physical Environment of Historical, Cultural and Tourism Areas: The Comparison Between
The Case of Developed Countries and Developing Countries

ภาพที่ 2.3 1907 Williamsburg เมืองหลวงเก่ารัฐเวอร์จิเนีย

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Backpalace_Williamsburg_Virginia.jpg

การอนุรักษ์ภาคประชาชนและท้องถิ่น (ทศวรรษที่ 1930s - ค.ศ.1966) เป็นการอนุรักษ์ที่เกิดจากความร่วมมือของชุมชนสนับสนุนให้รัฐบาลท้องถิ่นออกกฎหมายเพื่ออนุรักษ์ย่านประวัติศาสตร์ โดยเริ่มจากการจัดตั้งกรรมาธิการ อนุรักษ์ท้องถิ่นสำหรับย่านไวเคอร์ (Vieux Carre Commission) ที่เมืองนิวออร์ลีนส์ มลรัฐหลุยเซียน่า ในค.ศ. 1921 ซึ่ง นับได้ว่าเป็นคณะกรรมการท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์แห่งแรก ของประเทศ ต่อมาใน ค.ศ. 1926 ได้มีการจัดทำร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ย่านไวเคอร์

ส่วนเมืองที่มีการประกาศใช้ข้อบัญญัติโซนนิ่ง (Zoning Ordinance) โดยท้องถิ่นเป็นแห่งแรกคือเมืองชาร์ลสตัน มลรัฐเซาธ์แคโรไลนา ซึ่งได้ประกาศให้ย่านชุมชนดั้งเดิมที่เรียกว่า แบตเทอรี (Battery) เป็น “ย่านเก่าแก่และประวัติศาสตร์ (Old and Historic District)” ใน ค.ศ. 1931 ซึ่งการประกาศใช้ข้อบัญญัติท้องถิ่นของเทศบาลเมืองชาร์ลสตันนี้เองได้เป็นต้นแบบให้แก่หลายเมืองโดยย่านไวเคอร์ได้รับการประกาศเป็นย่านประวัติศาสตร์เป็นแห่งที่สองระหว่างค.ศ. 1936-37 (Murtage 1990: 104-105; Tyler 2000: 59)การประกาศย่านประวัติศาสตร์โดยท้องถิ่นนี้สามารถทำได้เนื่องจากรัฐบาลท้องถิ่นมีอำนาจในการออกกฎหมายโซนนิ่ง (Zoning Ordinance) ได้เองตาม

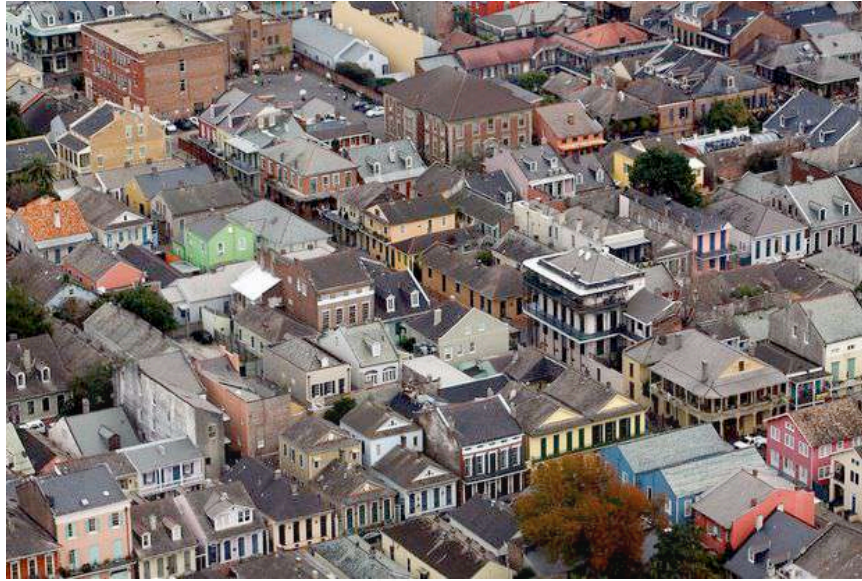
กฎหมายผังเมืองของสหรัฐอเมริกาที่ให้อำนาจแก่มลรัฐและท้องถิ่นในการวางผังเมือง (Standard State Zoning Enabling Act) ได้เองตั้งแต่ ค.ศ. 1926 และการให้อำนาจแก่รัฐบาลท้องถิ่นในการออกข้อกำหนดท้องถิ่น (Standard City Planning Enabling Act) ได้ในอีก 2 ปีต่อมา

ภาพที่ 2.4 ย่านเก่าแก่และประวัติศาสตร์ The Battery, Charleston South Carolina

http://www.tripadvisor.com/LocationPhotoDirectLink-g54171-i32474441-Charleston_South_Carolina.html

กระแสการอนุรักษ์ย่านโดยภาคประชาชนที่มีชื่อเสียงไปทั่วโลกคือ โครงการถนนสายหลัก (Main Street Program) ซึ่ง เกิดใน 3 พื้นที่ก่อนใน ค.ศ. 1977 ในเมืองเกิลส์เบิร์ก มลรัฐ อิลลินอยส์ เมืองฮอตสปริง มลรัฐเซาธ์ดาโกตา และเมือง เมดิสัน มลรัฐอินเดียนา (Tyler 2000: 173-174) ซึ่งมี ย่าน การค้าใจกลางเมืองที่ซบเซาจากการพัฒนาหมู่บ้านจัดสรร และร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ชานเมือง ซึ่งมีที่จอดรถสะดวกและ กว้างขวางกว่าในเมือง ผู้อาศัยในย่านถนนสายหลักได้ร่วมกับ อาสาสมัคร จากกองทุนแห่งชาติเพื่อการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ ในการฟื้นฟูถนนสายหลักโดยยึดหลัก 4 ประการ คือ ก) การ ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สามารถแข่งขันได้ ข) การปรับปรุง อาคารเก่าและบริการ สาธารณะให้น่าสนใจและทันสมัยขึ้น ค) การส่งเสริมและปรับปรุงสิ่งที่มีในชุมชนที่เป็นของแท้ให้

ภาพที่ 2.5 1921 Vieux Carré Commission ที่เมืองนิวออร์ลีนส์ รัฐหลุยเซียน่า

http://photos.nola.com/4500/gallery/vieux_carre_commission_anniversary/index.html#/0

สรุป การอนุรักษ์ในสหรัฐอเมริกาแบ่งออกเป็น 4 ช่วง ช่วงแรกเริ่มโดยเอกชน (ทศวรรษที่ 1810s-1930s) ช่วงสองอนุรักษ์โดยใช้อำนาจรัฐ (ทศวรรษที่ 1870s - 1960s) ช่วงสามอนุรักษ์ภาคประชาชนและท้องถิ่น (ทศวรรษที่ 1930s - 1966s) ช่วงสี่อนุรักษ์ร่วมระหว่างรัฐกับประชาชน (ทศวรรษที่ 1966s - ปัจจุบัน) (ยงฉนิศน์ พิมลเสถียร 2556)

1966 นับเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญมีการออกกฎหมายอนุรักษ์ประวัติศาสตร์แห่งชาติ (National Historic Preservation Act) โดยตั้งระบบขึ้นทะเบียนสถานที่ประวัติศาสตร์ (Register of Historic Places) ขึ้นและแบ่งสิ่งที่จะอนุรักษ์ออกเป็น 5 ประเภทคือ อาคาร สิ่งก่อสร้าง วัตถุโบราณ และย่าน โดยรัฐบาลกลาง รัฐบาลมลรัฐ และรัฐบาลท้องถิ่น สามารถขึ้นทะเบียนแหล่งประวัติศาสตร์ของตัวเองได้

การหักลดภาษีจากค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูอาคารประวัติศาสตร์ (Rehabilitation Tax Credit) รัฐบาลกลางให้หักจากค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูได้ร้อยละ 20 สำหรับอาคารที่ขึ้นทะเบียนและร้อยละ 10 สำหรับอาคารที่สร้างก่อน ค.ศ. 1936 โดยมีเงื่อนไขต้องปรับปรุงอาคารให้มีกิจกรรมที่มีผลตอบแทนเป็นเวลานานไม่น้อยกว่า 5 ปี แรงจูงใจนี้ประสบความสำเร็จมากประเทศอื่นมักทำไม่ได้เนื่องจากระบบภาษีและโครงสร้างของรัฐบาลในระดับต่างๆ ไม่เหมือนกับในสหรัฐอเมริกา

การเก็บภาษีอสังหาริมทรัพย์คงที่ (Property Tax Abatement) มลรัฐต่างๆ ส่วนใหญ่ในสหรัฐอเมริกาสามารถได้จากการเก็บภาษีอสังหาริมทรัพย์ในอัตราสูงโดยเก็บตามมูลค่าอาคารและที่ดินที่ประเมินไว้ ซึ่งหากไม่ประสบภาวะเศรษฐกิจถดถอยราคาประเมินจะสูงขึ้นทุกปี เพื่อเป็นแรงจูงใจในการอนุรักษ์บางรัฐจึงเก็บภาษีอสังหาริมทรัพย์สำหรับอาคารขึ้นทะเบียนในอัตราคงที่เป็นระยะเวลาหนึ่ง เช่น 8 ปีเมื่อเจ้าของอาคารนั้นมีการบูรณะซ่อมแซมตามมาตรฐานที่รัฐบาลตั้งไว้ ทำให้เจ้าของอาคารนำส่วนต่างของภาษีมาช่วยในการรักษาอาคารได้

การโอนกรรมสิทธิ์บางส่วน of อาคารเพื่อการอนุรักษ์ (Preservation Easements) เจ้าของอาคารอนุรักษ์อาจโอนหรือมอบบางส่วนของอาคารที่มีคุณค่า (ส่วนใหญ่เป็นรูปปั้นหน้าหรือ Façade) ให้แก่องค์กรรับโอนกรรมสิทธิ์ (Easement Holding Organizations) อย่างถาวรโดยมีเงื่อนไขคือเจ้าของจะต้องบูรณะและบำรุงรักษาส่วนที่โอนให้ขึ้นเป็นอย่างดี (Schofield 2003) เมื่อโอนกรรมสิทธิ์บางส่วน of อาคารไปแล้ว เจ้าของอาคารจะเสียภาษีอสังหาริมทรัพย์นั้นน้อยลงตามสัดส่วนที่โอนไป ทำให้ลดภาระค่าใช้จ่ายไปได้มาก

แรงจูงใจอื่นๆ เช่น การโอนสิทธิการพัฒนา (Transfer of Development Rights) หมายถึงการขายหรือถ่ายโอนสิทธิการพัฒนาจากพื้นที่อนุรักษ์ไปยังบริเวณที่พัฒนาได้มากกว่าและพื้นที่อนุรักษ์จะได้ผลประโยชน์ตอบแทนซึ่งมีการประกาศใช้เป็นข้อกำหนดท้องถิ่นในบางมลรัฐนอกจากนั้นยังมีการลดภาษีมรดกสำหรับทรัพย์สินที่มีมูลค่าสูงเช่น เกิน 1 ล้านดอลลาร์ขึ้นไป หรือการใช้งบประมาณบูรณะอาคารภายใต้โครงการฟื้นฟูเมือง

การมีแรงจูงใจทางภาษีนี้ ทำให้เกิดการอนุรักษ์อาคารของเอกชนอย่างกว้างขวาง ทั้งในกรณีของอาคารเดี่ยวและย่านประวัติศาสตร์ซึ่งอาคารที่อยู่ในย่านประวัติศาสตร์อาจแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คืออาคารที่มีความสำคัญที่ขึ้นทะเบียนต่างหาก อาคารที่ช่วยส่งเสริมความเป็นย่าน และอาคารที่ขัดแย้งกับย่าน อาคารที่มีการระบุว่าจะช่วยส่งเสริมความเป็นย่านก็สามารถได้รับแรงจูงใจทางเศรษฐศาสตร์ดังกล่าวแล้วได้ด้วย

2.3.3 การอนุรักษ์ในประเทศญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นมีการเปลี่ยนแปลงจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นประชาธิปไตยใน ค.ศ. 1868 (ตรงกับสมัยต้นรัชกาลที่ 5) แต่เห็นเป็นรูปธรรมในจากการปฏิรูปไทโชในช่วง ค.ศ. 1912 - 1926 การถ่ายโอนอำนาจการปกครองจากส่วนกลางสู่ส่วนท้องถิ่นเกิดขึ้นใน ค.ศ. 1947 โดยกฎหมาย Local Autonomy Law การอนุรักษ์เกิดขึ้นใน ค.ศ. 1871 โดยเน้นโบราณสถานประเภทวัดและวัตถุโบราณ จากนั้นรัฐบาลได้ออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์อีกหลายฉบับ จน ค.ศ. 1950 จึงได้รวบรวมกฎหมายต่างๆ ไว้ในฉบับเดียวกัน เรียกกฎหมายอนุรักษ์ทรัพย์สินทางวัฒนธรรม 16 โดยมีระบบการขึ้นทะเบียนที่ซับซ้อน แบ่งเป็นหลายประเภททั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้รวมทั้งสามารถขึ้นทะเบียนบุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้ด้วย กฎหมายฉบับนี้ใน ค.ศ. 1954 ได้ให้อำนาจรัฐบาลท้องถิ่นในการขึ้นทะเบียนได้เองด้วย ในส่วนของย่านอนุรักษ์ ได้มีการประกาศย่านอนุรักษ์เป็นครั้งแรกโดยรัฐบาลท้องถิ่นใน ค.ศ. 1968 ที่เมือง Kanazawa และ Kurashiki ซึ่งทําได้ตามกฎหมายผังเมืองที่มีการแก้ไขในปีเดียวกันที่ให้อำนาจรัฐบาลท้องถิ่นมีอำนาจวางแผนและประกาศใช้ผังเมืองของตนเองได้ ต่อมาใน ค.ศ. 1975 ได้มีการแก้ไขกฎหมายอนุรักษ์ทรัพย์สินทางวัฒนธรรมให้มีการประกาศย่านอนุรักษ์ที่เรียกว่า Dentotekiken Zobutsugan Hozon Chiku (เรียกอย่างย่อว่า Denken-Chiku) ซึ่งแปลเป็นภาษาอังกฤษได้ว่า Preservation District of Groups of Important Buildings หรือ ย่านอนุรักษ์กลุ่มอาคารสำคัญ ทําให้เกิดการบูรณาการการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ ระหว่างการผังเมืองกับการอนุรักษ์ ซึ่งหลายแห่งได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนแบบที่เรียกว่า Machizukuri และต่อมาใน ค.ศ. 1994 จึงได้มีการกําหนดให้มีมาตรการแรงจูงใจทางภาษี เพื่อการอนุรักษ์อาคารของเอกชนใน ย่านอนุรักษ์ดังกล่าว (ยงธนิศร์ พิมลเสถียร:2556)

(จิตรัตน์ ศรีอรรคจันทร์) สำหรับการอนุรักษ์ในประเทศญี่ปุ่นนั้น เนื่องมาจากประเทศอยู่ในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ อีกทั้งการประสบภัยพิบัติทางธรรมชาติบ่อยครั้ง เช่น แผ่นดินไหวและทําให้เกิดไฟไหม้ตามมา บ้านเรือนที่เก่าแก่และแหล่งประวัติศาสตร์หลายแห่งจึงถูกทําลายไป ส่งผลให้ประชากรในประเทศไม่มีที่อยู่อาศัย ดังนั้นประเทศญี่ปุ่นจึงมีการก่อสร้างบ้านเรือนและอาคารใหม่ๆ เพื่อรองรับการขาดแคลนขาดที่อยู่อาศัยดังกล่าว จากอาคารเก่าแก่ที่ทรุดโทรมถูกแปรเปลี่ยนเป็น

อาคารที่พักอาศัยขนาดใหญ่และมีความมั่นคงมากขึ้น ต่อมารัฐบาลจึงได้ตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นซึ่งอาจทำให้วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของประเทศเปลี่ยนแปลงสูญหายไป จึงมีนโยบายการอนุรักษ์เมืองเก่าและเขตประวัติศาสตร์ที่สำคัญไว้ เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศ

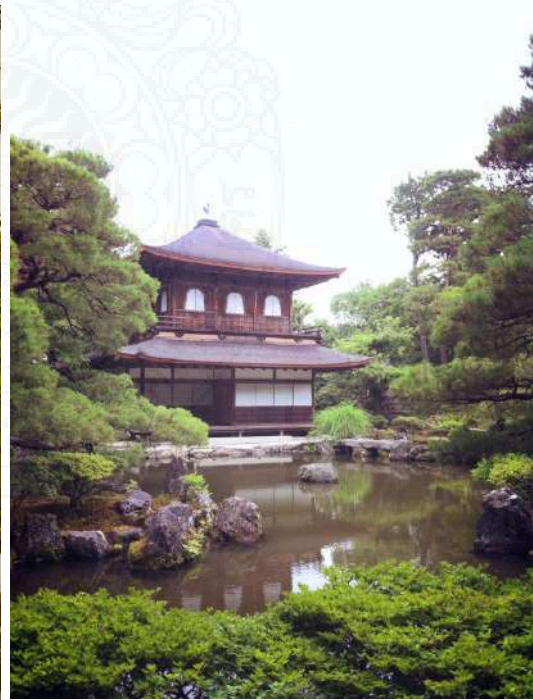
รูปแบบของการอนุรักษ์ในประเทศญี่ปุ่น หนึ่งการประเมินคุณค่าทางวัฒนธรรม สองแรงผลักดันให้เกิดการเคลื่อนไหวด้านการอนุรักษ์ สามกลุ่มหรือองค์กรที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง สี่กระบวนการบริหารจัดการเพื่อขั้นตอนของระบบพื้นที่อนุรักษ์

การอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ใน KYOTO เมืองเกียวโต(Kyoto Fu) เป็นเมืองหลวงเก่าของญี่ปุ่น เป็นจังหวัดที่อยู่ในเขตคันไซ มีชื่อเดิมคือ เฮอันเกียว มีความหมายว่าเมืองแห่งความสวยงาม เมืองเกียวโตเป็นเมืองที่มีการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมของญี่ปุ่นไว้อย่างชัดเจน ด้วยความที่เคยเป็นเมืองหลวงเก่าที่ยาวนาน จึงมีศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ และพระราชวังที่เก่าแก่ที่มีชื่อเสียง และเป็นเมืองหนึ่ง ที่ไม่ถูกทิ้งระเบิด จึงทำให้บ้านเรือนและแหล่งโบราณสถานต่างๆยังคงอยู่ และได้รับการดูแลรักษาเป็นอย่างดี ปัจจุบันกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในประเทศญี่ปุ่น (จิตารัตน์ ศรีอรรคจันทร์)

ภาพที่ 2.6 วัดจินคะคุจิ เมืองเกียวโต ประเทศญี่ปุ่น

(ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 2.7 วัดกินคะคุจิ เมืองเกียวโต ประเทศญี่ปุ่น

(ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

Guidelines for The Management of The Physical Environment of Historical, Cultural and Tourism Areas: The Comparison Between The Case of Developed Countries and Developing Countries

ภาพที่ 2.8 ขบวนแห่ศาลเจ้าในช่วงหน้าร้อน เมืองเกียวโต

(ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์) !

ภาพที่ 2.9 ขบวนแห่ศาลเจ้าในช่วงหน้าร้อน เมืองเกียวโต

(ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 2.10 เด็กหญิงแต่งกายด้วยชุดกิโมโน เมืองเกียวโต

(ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 2.11 เด็กชาวญี่ปุ่นแต่งกายเข้าร่วมขบวนแห่ เมืองเกียวโต

(ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

โบราณสถานและอาคารบ้านเรือนในเกียวโต ได้รับการพัฒนามาหลายช่วงอายุคน ปัจจุบันกฎหมายและกฎเกณฑ์ต่างๆ ได้ถูกประกาศใช้อย่างชัดเจน โดยมีการประกาศใช้ครั้งแรกในประเทศญี่ปุ่นตั้งแต่ ปีค.ศ. 1972 มีการทำแผนบูรณการอย่างเป็นระบบ เพื่ออนุรักษ์ภูมิทัศน์เมืองไว้ โดยมีเทศบาลเป็นผู้ควบคุม ระบบนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่พิเศษของอาคารแบบดั้งเดิม ในเขตที่ภูมิทัศน์เมือง มีลักษณะเฉพาะแบบเกียวโต ระบบนี้ต้องการปฏิสังขรณ์อาคารบ้านเรือนภายนอกที่เป็นแบบดั้งเดิม ซึ่งจะต้องมีเงินทุนในการซ่อมแซมอาคารดังกล่าว

นโยบายและแนวทางอนุรักษ์ เทศบาลเมืองเกียวโตมีนโยบายหลักในการส่งเสริมให้ประชากรในเขตเกียวโต มีความสุขหน่วยงานภาครัฐมีความสามัคคี และคนต่างวัยสามารถอยู่อาศัยด้วยกันได้ โดยการพัฒนาที่มีประเด็นสำคัญคือ สิ่งแวดล้อมที่น่าอยู่ทำให้ประชากรมีสุขภาพจิตและ

ภายใต้ การที่บ้านที่ทรุดโทรมให้แข็งแรงปลอดภัยต่อผู้อยู่อาศัย ใน ปี ค.ศ. 1930 ได้มีการพัฒนาภูมิทัศน์ ให้สวยงาม และพัฒนาต่อเนื่องมาถึงปี 2002 ได้ดำเนินการแล้วเสร็จ ในแผนพัฒนาได้แบ่งเขตอนุรักษ์เป็นหลายส่วน ตามความหนาแน่นของพื้นที่ รวมถึงแผนอนุรักษ์ป่าภูเขา สิ่งแวดล้อมของเมือง โดยมีขั้นตอนการพัฒนา คือ

ภาพที่ 2.12 ภูมิทัศน์ในเกียวโตเหมาะกับทั้งนักท่องเที่ยวและผู้อยู่อาศัย (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 2.13 ภูมิทัศน์ในเกียวโต (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

1. กำหนดเขตอนุรักษ์ในปี ค.ศ. 1972 มีเขตอนุรักษ์พิเศษคือ Sanneizaka อยู่ใกล้กับวัด Kiyomizu มีจำนวนอาคาร 240 หลัง ตามมาด้วยเขต Gionshimbashi มีจำนวน 100 หลังซึ่งเป็นช่วงบุกเบิก ต่อมาเมื่อโครงการมากมายเกิดขึ้นเมื่อมีการกำหนดเขตอนุรักษ์ เพื่อให้สถานที่นั้นๆ ดึงดูดความสนใจมากขึ้น และเพื่อให้มีการปรับปรุงต่อไปอย่างต่อเนื่อง

2. พัฒนาบริเวณแหล่งชุมชนให้มีภูมิทัศน์ที่สวยงามมีชีวิตชีวาโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา (Community Landscape Development Districts.) มีรายละเอียดดังนี้

2.1 ปรับสภาพภูมิทัศน์ด้วยการปูแผ่นหินบริเวณถนนและทางเดิน

2.2 ควบคุมการติดตั้งป้ายโฆษณาและป้ายประชาสัมพันธ์ต่างๆ โดยกำหนดขนาดความสูงไม่ให้บดบังทัศนียภาพของอาคารและทัศนียภาพโดยรอบ การออกแบบป้ายโฆษณา การใช้สี การใช้ภาพและตัวอักษร รวมถึงวัสดุที่ใช้ต้องสอดคล้องกับสภาพภูมิทัศน์ของเมือง

ภาพที่ 2.14 ร้านสะดวกซื้อในประเทศญี่ปุ่นถูกสร้างให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม เมืองเกียวโต (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

2.3 การปรับสภาพภูมิทัศน์โดยการปลูกต้นไม้เพิ่มเติมในบางส่วน บริเวณแนวทางเดิน และบริเวณริมคลอง

3. ให้ความช่วยเหลือในด้านการเงินสำหรับบ้านเรือน และร้านค้าที่เป็นอาคารเก่าแก่ ที่มีสภาพทรุดโทรม หรือต้องการซ่อมแซม โดยมีวิธีการโน้มน้าวเจ้าของบ้านให้เกิดการพัฒนา หากพบบ้านที่มีปัญหาทางเทศบาลจะซื้อไว้และซ่อมแซมให้มีสภาพที่น่าอยู่และปลอดภัย ทั้งนี้รูปแบบจะต้องสอดคล้องกับแบบเดิมของเกียวโด

4. เมื่อมีการก่อสร้างหรือปรับเปลี่ยนทางด้านสถาปัตยกรรมขึ้นใหม่ ทั้งทางสูงและทางราบจะถูกควบคุม การออกแบบจะต้องสอดคล้องกับ รูปแบบเดิม สิ่งปลูกสร้างที่ใช้ต้องไม่ขัดกับบรรยากาศเดิม และต้องได้รับการเห็นชอบจากเทศบาล

5. เขตอนุรักษ์ทางประวัติศาสตร์ที่ยาวนานและมีความสำคัญทางวัฒนธรรม เช่น วัด หรือบ้านที่มีประวัติศาสตร์ที่สำคัญ ทางเทศบาลจะไม่อนุญาตให้ปรับปรุงแก้ไข แต่จะให้เงินช่วยเหลือในการซ่อมแซม สูงสุด 8 ล้านเยนเช่นเดียวกับเขต Kurashiki ใน Okayama โดยได้รับการร่วมมือกันทั้งภาครัฐและเอกชน

6. บริเวณที่มีปัญหาทางด้านสาธารณูปโภค ทางเทศบาลจะมีวิธีการชักชวนชาวบ้านให้ย้ายออก และช่วยเหลือในด้านจัดหาที่อยู่ใหม่ แล้วทำการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคใหม่ เช่น การสร้างถนนสาธารณะ การทำท่อระบายน้ำใหม่ การพัฒนาทั้งหมดจะเน้นวิธีการที่นุ่มนวลที่สุด เนื่องจากผู้อยู่อาศัยบางครอบครัวมีความผูกพันกัน จึงต้องโน้มน้าวให้เห็นถึงผลดีที่เกิดขึ้นในชุมชนทั้งกลุ่ม คุณสมบัติของพื้นที่ที่จะได้รับการพัฒนา

1. ต้องมีพื้นที่ขนาด 0.5 hectares ขึ้นไป

2. จะต้องเป็นบ้านที่มีสภาพทรุดโทรม และมีปัญหาในเขตนั้นๆ ไม่น้อยกว่า 50 หลังคาเรือน

3. อัตราส่วนของบ้านที่มีปัญหาจะต้องไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของบ้านที่ไม่มีปัญหา
เมื่อมีคุณสมบัติเหล่านี้จะได้รับการพัฒนาจากเทศบาล

ภาพที่ 2.15 อาคารบริเวณวัดถูกปรับให้กลมกลืนและเปิดเป็นร้านค้าเพื่อบริการนักท่องเที่ยว (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ประเทศญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์บ้านเรือนโบราณที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์เป็นอย่างมาก แม้ปัจจุบันเป็นประเทศที่มีศักยภาพในการพัฒนาทั้งทางด้านเทคโนโลยีและเศรษฐกิจสูง ทำให้อาคารบ้านเรือนแปรเปลี่ยนไปเป็นอาคารสูงเกิดขึ้นมากมาย แต่การรักษาวัฒนธรรมและวิถีชีวิตให้ดำรงอยู่นั้น เป็นสิ่งสำคัญที่รัฐบาลญี่ปุ่นยังทำควบคู่กันไป และนั้นเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า ทั่วโลกได้รับรู้ถึงความเป็นตัวตนของคนในชาติ ที่ยังยึดมั่นกับขนบธรรมเนียมและวิถีชีวิตดั้งเดิม ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับอนุชนรุ่นหลังที่จะได้ศึกษาประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม อันจะก่อให้เกิดความรักและห่วงแหนในชาติมากขึ้น อีกทั้งสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมและศึกษาสถานที่เป็นจำนวนมากในแต่ละปี ส่งผลระยะยาวให้ชุมชนในพื้นที่มีรายได้อย่างต่อเนื่องเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจในชาติได้อีกทาง นับว่าเป็นวิธีการที่ชาญฉลาดในการรักษาวัฒนธรรมให้คงอยู่ (จิตรัตน์ ศรี อรรถจันทร์)

แนวทางพัฒนาอาคาร (Design Guidelines) ชุมชน Sanmachi เมือง Takayama ประเทศ ญี่ปุ่น Takayama (แปลว่า ภูเขาสูง) เป็นเมืองๆ หนึ่งในแคว้น HIDA ในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งอยู่ห่างเมืองโตเกียวไปทางตะวันตก เป็นเมืองเก่าที่มีกำเนิดมากกว่า 400 ปี โดยผู้ครองเมืองซึ่งเรียกว่า ชูโงได ได้สร้างปราสาทและวัดไว้ที่เขาในช่วงปี ค.ศ.1504 – 1524 ต่อมาในปี1586 เมืองได้พัฒนาขึ้นในลักษณะของ Castle town มีเนื้อที่ประมาณ 300 ตารางกิโลเมตร ในขณะนั้นเมืองมีลักษณะเป็นตาราง คล้ายเมืองเกียวโต แต่มีขนาดเล็กกว่า ประกอบไปด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ ส่วนของซามูไร ส่วนพ่อค้าวานิช และส่วนของศาสนา ส่วนของซามูไร และส่วนของพ่อค้าจะถูกแบ่งแยกด้วยแม่น้ำ (ชื่อเอนาโคะ) ส่วนของวัดจะอยู่เชิงเขาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ปัจจุบันในส่วนของพ่อค้าวานิชยังคงหลงเหลืออาคารไม้เก่าแก่มาก แม้ว่าจะเกิดไฟไหม้หลายครั้ง โดยเฉพาะพื้นที่ที่เรียกว่า Sanno-machi ซึ่งปัจจุบันได้ถูกประกาศให้เป็นเขตอนุรักษ์อาคารทางประเพณี (Preserved District of Traditional Buildings)

ภาพที่ 2.16 เมืองทากายามา ประเทศญี่ปุ่น (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 2.17 สะพานข้ามแม่น้ำในเมืองทากายามา ประเทศญี่ปุ่น (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

เมื่อการพัฒนาสมัยใหม่เริ่มเข้ามาในพื้นที่ ความจำเป็นในการคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของเมือง จึงเกิดขึ้น อาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และสถาปัตยกรรมจึงได้มีการประกาศให้เป็นอาคาร ประเพณี (Traditional Buildings) ซึ่งการปรับปรุงซ่อมแซมจะต้องเป็นไปตามแนวทางที่กำหนดไว้ และได้มีการกำหนดมาตรฐานสำหรับการสงวนรักษาอาคารไว้ ลักษณะของอาคารที่เข้าข่ายอาคาร ประเพณีที่ต้องมีการสงวนรักษา คือ อาคารที่สร้างในสมัยเก่า คือ สมัยเอโดะถึงเมจิ (ก่อนรัชกาลที่ 5 ของไทย) หลังคามีความลาดชัน 3:10 มีชายคายื่นออกมา, มีไม้กันหิมะหล่น, หน้าต่างกันซึ่งลูกกรงไม้ การดำเนินการเพื่อการอนุรักษ์พื้นที่ Sanno-machi นั้นมีดังนี้

1. กำหนดพื้นที่อนุรักษ์โดยอาคารทั้งหมด 77 หลังคาเรือน ได้มีการขึ้นทะเบียนไว้เป็น อาคารประเพณี
2. กำหนดแนวทางและมาตรฐานการอนุรักษ์ ซึ่งมี 17 ประการ
3. จัดทำแผนที่สำหรับการจัดการสาธารณูปโภค และป้องกันภัยพิบัติ โดยแผนจัดการ สาธารณูปโภคจะมีการคุมข่ายโฆษณาต่างๆ และสาธารณูปโภคอื่นๆจะมีการบำรุงรักษาอย่างดี ส่วน

แผนป้องกันภัย มีการติดตั้งจุดดับเพลิง และเครื่องมือดับเพลิง ทุกๆ 50 ตารางเมตร และมีการติดตั้งสัญญาณเตือนภัยไว้ในบริเวณที่จำเป็นด้วย

ภาพที่ 2.18 ในกลุ่มอาคารที่ถูกอนุรักษ์ยังมีคนอาศัยอยู่อย่างกลมกลืนในเมืองทากายามา (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 2.20 อาคารอนุรักษ์ในเมืองทากายามา (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

4. มีการกำหนดเงินทุน เพื่อการช่วยเหลือค่าใช้จ่าย (Subsidy) ในการสงวนรักษาอาคาร ซึ่งมีหลายกรณี พร้อมทั้งการช่วยเหลืออุปกรณ์ต่างๆ เช่นเครื่องมือดับเพลิง

สำหรับแนวทาง และมาตรฐานการสงวนรักษาอาคารใน Takayama Sanno-machi นั้น พอสรุปได้ 17 ประการ คือ

1. การกำหนดส่วนของอาคารที่ควบคุม ซึ่งหมายถึงด้านหน้าอาคารและส่วนภายในอาคาร ที่ลึกเข้าไปประมาณ 3.6 เมตร (คือส่วนที่สามารถมองเห็นจากถนนได้)
2. ผนังอาคารที่มองเห็นจากถนน จะต้องเป็นแบบ ผนังไม้ หรือแบบผนังโชว์เสา เท่านั้น
3. สีควรเป็นสีที่ไม่ฉูดฉาดและเหมาะสมกับบรรยากาศ
4. ความสูงด้านหน้าไม่ควรเกิน 4.5 เมตรจากถนน และเข้ากันได้กับอาคารอื่นๆ
5. ความสูงของส่วนอื่นๆ เช่นส่วนเก็บของจะต้องเหมาะสมกับภูมิทัศน์ของชุมชน
6. หลังคาควรมีความลาดชัน 3:10 หรือลาดกว่า
7. อุปกรณ์คันทิมะ ควรมองเห็นได้ และอยู่บริเวณขอบหลังคา
8. เสาชายหลังคาใหญ่ ด้านหน้าอาคารควรยาวเกินกว่า 1 เมตร
9. จันทัน ภายใต้เสาชายจะต้องมองเห็นได้ชัดเจน
10. เสาชายเล็ก ควรมีการติดตั้งในระดับเดียวกันในอาคารทุกหลัง
11. เสาชายเล็กจะต้องมีค้ำยัน และปลายค้ำยันจะต้องทาสีขาว
12. บานเลื่อน ด้านหน้าจะต้องเป็นไม้
13. หน้าต่างซี่ลูกกรงไม้จะต้องใช้ความเหมาะสม
14. หน้าต่างซี่ลูกกรงชั้นบนต้องวางในตำแหน่งที่เหมาะสม
15. รั้ว (หากมี) จะต้องเป็นไม้ และเป็นแบบญี่ปุ่น
16. แบบสี และขนาดของป้ายโฆษณาจะต้องเหมาะสม และไม่ทำลายภูมิทัศน์
17. ส่วนอื่นๆที่จำเป็นในการปรับปรุงอาคารจะต้องเป็นไปตามมาตรฐานและแนวทางของการสงวนรักษาอาคารในพื้นที่อนุรักษ์

ภาพที่ 2.21 อาคารอนุรักษ์ในเมืองทากายาม่า ประเทศญี่ปุ่น (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 2.22 อาคารอนุรักษ์ในเมืองทากายาม่า ประเทศญี่ปุ่น (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 2.23 อาคารอนุรักษ์ในเมืองทากายามา ประเทศญี่ปุ่น (ภาพ: สุจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 2.24 อาคารอนุรักษ์ในเมืองทากายามา ประเทศญี่ปุ่น (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในส่วนนี้จะอธิบายขั้นตอนและวิธีวิจัย เนื่องจากงานวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ของพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว: เปรียบเทียบระหว่างกรณีศึกษาของประเทศพัฒนาแล้ว และประเทศกำลังพัฒนา มีทั้งข้อมูลกายภาพทั่วไป ข้อมูลความคิดเห็นและข้อมูลเชิงลึก การวิจัยจึงใช้ทั้งวิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบของการวิจัย และครอบคลุมในเนื้อหาสาระ

3.1 ขั้นตอนการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาตามขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ทำการรวบรวมข้อมูลด้วยการทบทวนวรรณกรรม จากหนังสือ เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการหาข้อมูลภาคสนาม วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดเพื่อให้ทราบถึงตัวแปรปัจจัย ทฤษฎี เครื่องมือ วิธีการดำเนินการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 เชื่อมโยงจากการทบทวนวรรณกรรมไปสู่ตัวแปร

ขั้นตอนที่ 3 สร้างเครื่องมือในการพิสูจน์สมมุติฐาน แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนที่ 1 แบบสำรวจ ส่วนที่ 2 แบบสอบถาม ส่วนที่ 3 แบบสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 4 นำเครื่องมือที่สมบูรณ์แล้วลงภาคสนามเก็บข้อมูล จากการสุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 5 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากการเก็บแบบสอบถามด้วยสมการเชิงโครงสร้าง SEM

ขั้นตอนที่ 6 เรียบเรียงและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ขั้นตอนที่ 8 สรุปผล อภิปรายข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยว

3.2 ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง

3.2.1 ประชากร คือ คนในพื้นที่ศึกษาในประเทศไทยได้แก่ พื้นที่ ตลาดน้ำอัมพวา ตลาดร้อยปีสามชุก ชุมชนเชียงคาน พื้นที่อำเภอปาย พื้นที่ต่างประเทศคือประเทศญี่ปุ่น ได้แก่ ชุมชนย่านกิออน ชุมชนย่านวัดคิโยมิซุ หมู่บ้านมรดกโลกชิราคาวาโกะ และนักท่องเที่ยวที่เคยเดินทางไปในพื้นที่ศึกษา

3.2.2 การสุ่มตัวอย่าง คือ ผู้อยู่อาศัยใน 7 ชุมชน และนักท่องเที่ยว ใช้การสุ่มตัวอย่างไม่มีระบบ (Non - Systematic Random Sampling) เนื่องจากประเด็นของกลุ่มตัวอย่างขึ้นอยู่กับสองปัจจัยได้แก่ ความผันผวนของข้อมูลภายใน และระดับความเชื่อมั่นที่ตั้งไว้แทนประชากร ในการวิจัยนี้ตั้งไว้ที่ความเชื่อมั่น 95 % โดยใช้วิธีการที่สุ่มกลุ่มตัวอย่างแล้วนำมาหาค่าสถิติควบคู่กันไป โดยพบว่าการหาค่าสถิติจากจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ 90 พบว่ามีนัยสำคัญในทุกชุดปัจจัยแล้ว จึงนำตัวเลขที่เก็บมาได้ ใช้วิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ หนึ่งแบบสำรวจลักษณะทางกายภาพของชุมชนที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมทั้ง 7 ชุมชน และแบบสอบถามวัดระดับการรับรู้คุณค่าของคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว (ดูที่ภาคผนวก ก.) (ดูที่ภาคผนวก ข.) และ (ดูที่ภาคผนวก ค.)

3.3.1 สำรวจทางกายภาพ ลงพื้นที่สำรวจกายภาพ รอบพื้นที่อนุรักษ์ อาคาร และสิ่งปลูกสร้าง

3.3.2 แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปและแบบสอบถามวัดระดับการรับรู้

- แบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มเป้าหมายมีลักษณะคำถามแบบตรวจสอบ (Check List) ประกอบด้วย ปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา การเข้าออกภายในชุมชน เป็นต้น (ดูที่ภาคผนวก ก.)

- แบบสอบถามวัดระดับต่อความรู้สึกไม่ปลอดภัยภายในชุมชน ใช้ตารางวัดระดับ (Rating Scale) โดยแบ่งระดับความรู้สึกออกเป็น 7 ระดับ ดังตารางที่ 3.2 คะแนนเรียงจากน้อยไปมาก จาก 1 ถึง 5, 1 = น้อย ไปหา 7 = มาก 0 = ไม่มีความแตกต่าง

ตารางที่ 3.1 ตารางวัดระดับการรับรู้คุณค่า

	ไม่มี	น้อย ปานกลาง มาก						
คุณค่า	0	1	2	3	4	5	6	7
ความงามน่าประทับใจ								
ดึงดูดคนมาเที่ยว								
เป็นตัวแทนในแง่ยุคสมัย								
มีเอกลักษณ์ ไม่เหมือนที่อื่น								
ศิลปกรรมเทคนิคโดดเด่น								
ด้านการใช้สอยที่โดดเด่น								
คุณค่าทางประวัติศาสตร์								
คุณค่าควรแก่การอนุรักษ์								

ประเด็นคำถามแบ่งออกเป็น การรับรู้ (Cognitive) ได้แก่ ความงามน่าประทับใจ ดึงคนมาเที่ยว เป็นตัวแทนในแง่ยุคสมัย มีเอกลักษณ์ไม่เหมือนที่อื่น ศิลปกรรมเทคนิคโดดเด่น ด้านการใช้สอยที่โดดเด่น คุณค่าทางประวัติศาสตร์ (Affective) ได้แก่ คุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ รวมทั้งหมด 8 ประเด็น โดยให้กลุ่มตัวอย่างตอบตามลำดับ ดังตารางที่ 3.1

3.4 การศึกษา และเก็บรวบรวมข้อมูล

- ข้อมูลปฐมภูมิ ลงพื้นที่สำรวจลักษณะทางกายภาพของทั้ง 7 ชุมชน จากประเด็นที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม

- ข้อมูลทุติยภูมิ ผู้วิจัยได้ทำการหาข้อมูลจาก หนังสือ เอกสารงานวิจัย บทความวิชาการ และสิ่งพิมพ์ต่างๆ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และเว็บไซต์

3.5 วิธีการและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.5.1 วิธีการเชิงคุณภาพ

การประเมินคุณค่าของพื้นที่ในมิติด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ไม่ได้มีเพียงแนวคิดทางการวิเคราะห์เชิงปริมาณ และส่วนมากจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลวิเคราะห์เชิงคุณภาพ เข้าเสริมผลการวิเคราะห์เพื่อผลสรุปและเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาคงซึ่งโดยมากแล้วมักเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการสร้างสมดุลวิถีชีวิตหรือการดำรงความเป็นอยู่ของชุมชน (จาตุรงค์ โพคะรัตน์ศิริ:2012)

การสร้างและเลือกใช้ตัวชี้วัดในพื้นที่งานวิจัยที่คาบเกี่ยวระหว่างงานวิจัยด้านสังคมศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมสรรสร้าง ยังมีระเบียบวิธีและเครื่องมือวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรู้เบื้องต้นด้านจิตวิทยา สภาพแวดล้อม มานุษยวิทยา สถาปัตยกรรม การผังเมืองและอื่น อีกมากมายให้ค้นหาและเลือกใช้ อย่างเหมาะสม ดังที่งานวิจัยในรูปแบบ สหวิทยาการหนึ่งๆ ควรจะเป็น แต่การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ เช่น การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ทางสังคม (Social impact assessment) ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักอีกส่วนหนึ่ง ของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ในภาพรวม มักถูกละเลยอันเนื่องมาจากปัจจัยด้านการจับต้องไม่ได้ (Barrow&Christopher,1997) หรือ ในการประเมินคุณค่าสิ่งแวดล้อมงานวิจัยของ Getty Conservation Instituts (Avrami et al., 2000:de la Torre,2000) ได้ระบุว่าการสร้างตัวชี้วัดเพื่อประเมินคุณค่าและผลกระทบต่อคุณค่านั้นในเชิงคุณภาพยังเป็นสิ่งที่ต้องมีการพัฒนาอีกมาก ในขณะที่การพัฒนาและการจัดการในพื้นที่จริงทั่วโลก ณ ปัจจุบัน ต่างดำเนินการไปด้วยแนวคิดแต่ไม่ได้มีตัวชี้วัดที่จำเป็นต่อการประเมินเหล่านี้แต่อย่างใด (จาตุรงค์ โพคะรัตน์ศิริ:2012)

จุดมุ่งหมายโดยทั่วไปของการวางแผนพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการอนุรักษ์มรดก วัฒนธรรมและการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ การสร้างเสริมหรือดำรงไว้ซึ่งลักษณะเด่นของพื้นที่ทั้งในมิติที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้คุณค่าดังกล่าวนี้ควรได้รับการถ่ายทอดและวิเคราะห์ข้อมูลสำรวจ

โดยมีส่วนร่วมของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่มากกว่าการคิดตัดสินใจอย่างไม่มีส่วนร่วม โดยหน่วยงานปกครอง นักลงทุน หรือผู้เชี่ยวชาญภายนอกแต่เพียงอย่างเดียว (จาตุรงค์ โปะะรัตน์ศิริ:2012)

สถิติวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM or LISREL) เป็นสถิติวิเคราะห์ที่ได้รับการพัฒนาใหม่โดยยังคงความเป็นสถิติวิเคราะห์ที่ใช้หลักการวิเคราะห์แบบเดิมเพียงแต่มีการปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้น ลดข้อจำกัดต่างๆ และสามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้กว้างขวางมากกว่าเดิม มีศักยภาพ ในการวิเคราะห์สูง ตอบคำถามได้ลึกซึ้ง โมเดล SEM เป็นโมเดลที่พัฒนาโดย Karl G. Joreskog เมื่อ ปี ค.ศ. 1960 โดยบูรณาการโมเดลโครงสร้างตามหลักการวิเคราะห์อิทธิพล กับวิธีการประมาณค่าพารามิเตอร์ตามหลักวิชาเศรษฐมิติ กล่าวได้ว่าการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างเป็นสถิติวิเคราะห์ขั้นสูงที่ได้รับการพัฒนาใหม่ แต่ยังคงมีหลักการพื้นฐานทางสถิติแบบเดิม เพียงแต่โมเดล SEM แยกเป็นโมเดลย่อยได้หลากหลายรูปแบบ เพราะสถิติวิเคราะห์โมเดล SEM ครอบคลุมสถิติวิเคราะห์ทุกประเภท

3.5.2 แบบจำลองสมการเชิงโครงสร้างที่มีองค์ประกอบเต็มรูปแบบ

แบบจำลองสมการเชิงโครงสร้างที่มีองค์ประกอบเต็มรูปแบบ ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรภายนอก (Exogenous variables) และตัวแปรภายใน (Endogenous variable) ทั้งตัวแปรภายนอกและตัวแปรภายในจะประกอบด้วยตัวแปรแฝง (Latent variable) และตัวแปรสังเกตได้ (Observed variable) โดยตัวแปรแฝงจะไม่สามารถวัดค่าได้ในตัวมันเอง แต่จะวัดค่าได้จากตัวแปรสังเกตได้ที่เป็นองค์ประกอบของแต่ละตัวแปรแฝงนั้น ๆ (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542)

ในแบบจำลองสมการเชิงโครงสร้างเต็มรูปแบบจะประกอบด้วยแบบจำลองย่อยที่สำคัญ 2 แบบจำลอง ได้แก่ แบบจำลองการวัด (Measurement model) และแบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural model) แบบจำลองการวัด คือแบบจำลองที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงและตัวแปรสังเกตได้หรือตัวแปรวัดค่าได้ แบบจำลองการวัดจะมีทั้งแบบจำลองการวัดสำหรับตัวแปรภายนอก (Exogenous measurement model) และแบบจำลองการวัดสำหรับตัวแปรภายใน (Endogenous measurement model) สำหรับแบบจำลองสมการ โครงสร้าง คือแบบจำลองที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงภายนอกและตัวแปรแฝงภายใน (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2552)

สำหรับการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างเป็นดังนี้ “โมเดลตามสมมติฐานมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์และมีขั้นตอนการวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน ได้แก่ การกำหนดข้อมูลเฉพาะของโมเดล การระบุค่าความเป็นไปได้ค่าเดียวของโมเดล การประมาณค่าพารามิเตอร์ของโมเดล การตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดล และการปรับโมเดล โดยหลักการตรวจสอบความเหมาะสมของโมเดลสมการ โครงสร้างที่พัฒนาขึ้นนั้นพิจารณาจากเกณฑ์ 3 ข้อ ได้แก่ ความสอดคล้องของโมเดลสมการ โครงสร้างที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ค่าพารามิเตอร์แต่ละเส้นว่าแตกต่างจากศูนย์หรือไม่ และความสมเหตุสมผลของขนาดและทิศทางของค่าพารามิเตอร์ แต่ละเส้นโดยวิธีการพัฒนาโมเดลสมการ โครงสร้างมี 2 วิธี วิธีแรกเป็นการพัฒนาโมเดลสมการโครงสร้างด้วยวิธีการแบบสอง ขั้นตอน (Two step approach to modeling) และวิธีที่สองเป็นการพัฒนาโมเดลสมการโครงสร้างด้วยวิธีการแบบสี่ขั้นตอน (Four step approach to modeling) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาโมเดลสมการ โครงสร้าง (พลพงษ์ สุขสว่าง 2557)

กล่าวโดยสรุป วิธีการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการวิจัยทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณโดยในขั้นตอนการวิจัยเน้นการศึกษาข้อมูลจากวรรณกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นการรวบรวมโดยเน้นการวิจัยเชิงคุณภาพเนื่องจากการอนุรักษ์ในพื้นที่ต่าง ๆ นั้น มีเอกสารสนับสนุนอยู่เป็นจำนวนหนึ่ง และเป็นการย่นระยะเวลาในการวิจัยที่ไม่สามารถลงไปสำรวจได้ทุกพื้นที่ เมื่อได้ทำการรวบรวมข้อมูลแล้วจึงทำการสำรวจเชิงลึกด้วยการลงพื้นที่ทั้งในประเทศและต่างประเทศซึ่งทำให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนมากขึ้น และในระหว่างการสำรวจได้ทำการสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ไปด้วย ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามเพื่อถามความคิดเห็นของคนในชุมชนและนำมาวิเคราะห์สถิติเชิงโครงสร้าง เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของกายภาพ กับการรับรู้ของคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว โดยท้ายที่สุดจะได้ซึ่งคำตอบของการบริหารจัดการที่เป็นไปอย่างยั่งยืน

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาวิจัย ส่วนนี้จะกล่าวถึงผลของการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด ประกอบไปด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพและปริมาณ ส่วนแรงงานวิจัยจะวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการทบทวนวรรณกรรม ส่วนที่สองเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกจากกรณีศึกษา

4.1 กรณีศึกษาในประเทศที่กำลังพัฒนา

ระบบทุนนิยมที่แพร่กระจายไปทั่วโลกนั้นส่งผลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงในประเทศกำลังพัฒนาซึ่งมีผลต่อโครงสร้างต่างๆ ทั้งนโยบายภาครัฐ เศรษฐกิจ สังคม รวมไปถึงวิถีชีวิต และวัฒนธรรม การพัฒนาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพและการดำเนินชีวิตของประชากร สิ่งเหล่านี้กำลังจะกลืนความเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมและวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ชุมชนประวัติศาสตร์ในพื้นที่เมืองเก่าเป็นอีกหนึ่งผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาที่เกิดขึ้น ซึ่งในบางประเทศเริ่มตระหนักถึงคุณค่าของย่านประวัติศาสตร์ทำให้เกิดหน่วยงานด้านการอนุรักษ์เกิดขึ้นตามมาทั้งการอนุรักษ์ โบราณสถาน สถาปัตยกรรม และชุมชนที่อยู่อาศัยย่านประวัติศาสตร์เก่าแก่

แต่อย่างไรก็ตาม สถาปัตยกรรมในซีกโลกตะวันออกโดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนานั้นมีส่วนน้อยมากที่จะได้รับการดูแลรักษาให้คงอยู่ในสภาพใกล้เคียงกับของเดิม และส่วนใหญ่มักถูกกันไว้เป็นสถานที่หวงห้าม อันเป็นผลมาจากนโยบายหรือมาตรการต่างๆ ที่กำหนดให้แยกพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ออก จากชุมชนในขณะที่แนวทางอนุรักษ์สถาปัตยกรรมของประเทศในกลุ่มซีกโลกตะวันตกจะกำหนดให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันกับสถานที่หรือสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมได้ โดยมุ่งเน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ซึ่งเป็นการต่อยอดจากการปลูกฝังให้ชุมชนมีจิตสำนึกรักและภาคภูมิใจในถิ่นที่อยู่ เห็นคุณค่าในสิ่งที่คนรุ่นเก่าได้สร้างไว้ และเก็บรักษาไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและภาคภูมิใจต่อไป ตลอดจนความใส่ใจของภาครัฐในการตระหนักถึงคุณค่า รวมไปถึงจนถึงหน่วยงานซึ่งมีหน้าที่กำกับดูแลและบูรณะสถาปัตยกรรมต่างๆ ให้มีความคงทนถาวรจึงจำ เป็นต้องมี

วิธีการและกระบวนการในการเก็บรักษาเพื่อให้มีสภาพใกล้เคียงกับของเดิมมากที่สุด (นายภาณุวัฒน์ โทบุบล :2556. p 31)

(Florian Steinberg: 1996) ได้ทำการศึกษาการอนุรักษ์และฟื้นฟูเมืองเก่าและอนุสรณ์สถานซึ่งมีความสำคัญน้อยมากต่อการกำหนดนโยบายในการพัฒนาเมืองของประเทศกำลังพัฒนา โดยทำการศึกษาในพื้นที่เมือง Cairo, Tunis, Sana'a, Aleppo, Delhi, Bombay, Bhaktapur, Galle, Penang, Singapore, Shanghai, Beijing, Quito, Cartagena, Rio de Janeiro และ Havana โดย Florian Steinberg ในบทความดังกล่าวได้กล่าวว่า หากมองในภาพรวมแล้วการสนับสนุนเรื่องอนุรักษ์และฟื้นฟูเกิดขึ้นได้น้อยมาก พื้นที่ย่านประวัติศาสตร์ในเขตพื้นเมืองถูกละเลยการค่อยๆ เลือหายไป โดยรัฐเองให้ความสำคัญกับโครงการใหญ่ๆ ที่หวังผลกำไรเพื่อเข้ามาแทนพื้นที่ดั้งเดิมเหล่านั้น หรือที่เห็นความสำคัญจริงๆ ก็เฉพาะพื้นที่ที่มีชื่อเสียงเรื่องการท่องเที่ยวเท่านั้น ชุมชนผู้มีรายได้ต่ำมักถูกละเลยและทอดทิ้งซึ่งเกิดขึ้นได้บ่อยในประเทศกำลังพัฒนา

หากนโยบายเหล่านี้ยังดำเนินต่อไป ในอนาคตของประเทศที่กำลังพัฒนาจะได้รับผลกระทบต่างๆ ตามมาซึ่งล้วนเป็นไปในแง่ลบ ซึ่งมองลึกลงไปจะพบว่า มีเพียงบางส่วนของมรดกทางวัฒนธรรมของพวกเขายังคงหลงเหลืออยู่ในเขตเมือง สถานที่เหล่านั้นจะถูกแยกออกอย่างสิ้นเชิงจากการดำรงชีวิตของชุมชน ทั้งที่กลยุทธ์การอนุรักษ์และฟื้นฟูควรมุ่งหวังที่จะหลีกเลี่ยงความคิดของการรักษาแบบคงที่และไม่พยายามที่จะ "fossilise" อดีตที่ผ่านมาและแสดงออกมาในรูปแบบของพิพิธภัณฑ์เปิดโล่ง

มีความจำเป็นเร่งด่วนสำหรับวิธีฟื้นฟูซึ่งบำรุงรักษาหรือมากกว่า "ดำรงไว้" ของพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตดั้งเดิม แต่ยังสามารถปรับตัวเข้ากับโครงสร้างทางกายภาพและกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับความต้องการในปัจจุบัน การทำอย่างต่อเนื่องและการฟื้นฟูเป็นสิ่งจำเป็นแนวทางที่ถูกนำมาใช้ในพื้นที่เมืองทั้งหมดในยุคก่อนอุตสาหกรรมและซึ่งได้รับรูปแบบไปยังพื้นที่เขตเมืองเก่าทุกที่ การปรับตัวของรูปแบบและการใช้งานสามารถดำเนินการได้ แต่ภายในมิติของอาคารที่มั่นคงและในเขตเมือง ทางเลือกเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่ง เช่น ทางเลือกของแนวคิดการออกแบบใหม่และเทคโนโลยีใหม่ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้อาคารเก่าและพื้นที่ที่จะประสบความสำเร็จในการปรับตัวเข้ากับความต้องการ แต่ไม่ทำลายรูปแบบเดิมที่มีอยู่

เพื่อความสำเร็จตามเป้าหมาย มีความจำเป็นต้องเปลี่ยนทัศนคติของนักเศรษฐศาสตร์, สถาปนิก นักวางแผน นักพัฒนาและผู้บริหาร ซึ่งมีความจำเป็นในการสร้างสภาพแวดล้อมทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปในเขตเมืองประวัติศาสตร์จะฟื้นฟูในมูลค่าที่แท้จริงของพวกเขาและที่นโยบายและการปฏิบัติของของรัฐบาลมีการแก้ไขตาม สถาบันต้องได้รับการพัฒนาและเครื่องมือทางเศรษฐกิจและการบริหารจัดการสำหรับการควบคุมและส่งเสริมการขายจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติจริง

เจ้าหน้าที่ของเทศบาลจะต้องใส่ใจกับฟื้นฟูและการนำกลับมาใช้ใหม่ของอาคารประวัติศาสตร์ที่ไม่ได้ภายใต้การใช้งานและการคุ้มครองของรัฐบาล อาคารประวัติศาสตร์เหล่านี้ควรได้รับการจดทะเบียน การส่งเสริม การฟื้นฟูบูรณะและการซ่อมแซมกลับมาใช้ ภายใต้การครอบครองของประชาชน หรือภาคเอกชนที่เหมาะสมต่อการบริหารจัดการ ในกรณีของอาคารที่มีเจ้าของเป็นเอกชนควรจะให้มีความสนใจ เช่น การยกเว้นภาษีทรัพย์สิน และการถ่ายโอนสิทธิ์ของพื้นที่ เพื่อนำไปสู่การฟื้นฟูและอนุรักษ์สมบัติเก่าและประวัติศาสตร์และนำพวกเขาไปใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจใหม่ (เช่นโรงแรม, ร้านอาหารร้านค้า สำนักงาน)

มีข้อโต้แย้งในการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวต่อการอนุรักษ์และการฟื้นฟูเพราะที่ดินเหล่านั้นมีเจ้าของเป็น นักเก็งกำไร ผู้บริหาร รัฐบาล บริษัท รับเหมาก่อสร้างขนาดใหญ่ และหน่วยงานภาครัฐจำนวนมากมีส่วนได้เสียในเรื่องการพัฒนาและทำอย่างอย่างเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของพวกเขาในการพัฒนา กลุ่มเหล่านี้มีพวกพ้องเป็นนักการเมืองซึ่งมีอำนาจในมือ แต่น่าเสียดายที่คนที่มีความคิดใหญ่และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์ยังไม่ได้ตระหนักถึงความเป็นชุมชน ความเป็นเอกลักษณ์ของตน และสิทธิเสรีภาพ ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากเข้าแข่งขันมาอาจสามารถไปต่อสู้กับอำนาจของเอกชนรายใหญ่ สิ่งเหล่านี้สามารถเปลี่ยนและแน่นอนต้องเปลี่ยนถ้ามีอะไรที่จะต้องทำเกี่ยวกับความยั่งยืนของมรดกเขตเมือง ซึ่งต้องใช้เวลาและความพยายามอย่างมากทีเดียว

ส่วนในประเทศไทยเอง พบว่าผู้อยู่อาศัยในชุมชนต้องการที่จะอนุรักษ์ทั้งอาคารและวิถีชีวิตไปพร้อมกัน แต่ไม่มีกรอบการดำเนินการจากภาครัฐ รวมทั้งยังมีปัญหาในด้านความซับซ้อนของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน การทำลายชุมชนจากโครงการพัฒนาของรัฐที่ขาดธรรมาภิบาล การขาดเงินทุน วัสดุ และวิธีการในการอนุรักษ์อาคาร เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับกรณีศึกษาในต่างประเทศ พบว่าการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ที่ประสบความสำเร็จนั้น มาจากการริเริ่มของประชาชนและท้องถิ่น ซึ่ง

ต่อมารัฐบาลกลางได้เห็นความสำคัญและปรับปรุงกฎหมาย เพื่อให้อำนาจท้องถิ่นสามารถประกาศ ย่านประวัติศาสตร์เองได้ พร้อมทั้งการจัดหามาตรการแรงจูงใจ ทางเศรษฐศาสตร์ ซึ่งในประเทศไทย ยังไม่ได้มีการดำเนินการในเรื่องดังกล่าว (ยงธนิศร์ พิมลเสถียร: 2556) สิ่งที่ทำหายในการฟื้นฟูก็คือ การกำหนดกระบวนการฟื้นฟูและวิธีปฏิบัติที่จะส่งผลต่อการพัฒนานั้น เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) เพื่อที่จะสร้างประโยชน์แก่คนในชุมชน, เศรษฐกิจ ชุมชน และสภาพแวดล้อมที่ดีในระยะยาว (ญเกริก บัวสอน: 2554)

4.1.1 อัมพวา

ตลาดน้ำอัมพวานั้น ตั้งอยู่ที่ ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แต่เดิม ชุมชน ริมคลองอัมพวาเป็นชุมชนริมน้ำที่ยังคงรักษา เอกลักษณ์วัฒนธรรมและสามารถสัมผัสได้ถึงวิถี ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านแบบดั้งเดิมบวกกับการมีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันอุดม สมบูรณ์ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความเป็นอยู่ ของคนในชุมชนชาวตลาดน้ำ โดยเฉพาะรูปแบบ

ภาพที่ 4.1 บรรยากาศยามเย็น ตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสาคร (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ของสถาปัตยกรรมเรือนแถวไม้ริมน้ำและวิถีชีวิต ที่เรียบง่ายสัมพันธ์กับคลอง ชุมชนแห่งนี้เคยเป็น ศูนย์กลางการค้าขายที่สำคัญ มีตลาดนัดทางน้ำ ที่ใหญ่ที่สุดของจังหวัดสมุทรสงคราม มีร้านรวงใน เรือนแถวไม้แบบเก่าหันหน้าสู่คลองอัมพวาทั้งสอง ฟากฝั่งและมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างพอเพียง มี การแลกเปลี่ยนของกันและกันเฉพาะคนในชุมชน มีร้าน ขายอาหาร ขายขนมที่มีความเก่าแก่และมีชื่อเสียง มีรสชาติที่อร่อยและมีเอกลักษณ์เฉพาะในการทำ ของแต่ละบ้าน และยังมีการใช้เรือแจวในการ สัญจร ทางน้ำ

ในพื้นที่อัมพวามีการอนุรักษ์อาคารในโครงการพัฒนานุรักษ์ได้เกิดขึ้นภายใต้ แนวคิด การวิจัยถึงกลุ่มบุคคล กลุ่มองค์กร ที่มีส่วนร่วมของชุมชนอันประกอบด้วย กลุ่มผู้ประกอบการ ร้านค้า กลุ่มผู้พักอาศัย กลุ่มหน่วยงานราชการส่วนกลาง กลุ่มองค์กรท่องเที่ยวประจำจังหวัด และกลุ่ม องค์กรปกครองท้องถิ่น ซึ่งจะพิจารณาถึงผู้มีส่วนร่วมทุกกลุ่มได้รับบทบาท 4 ด้านของโครงการกล่าว คือ บทบาทในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านการพัฒนาและอนุรักษ์ศิลปกรรม วิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้าน ด้านการพัฒนาศักยภาพให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ด้านการสร้างมูลค่าเพิ่มและรายได้ให้กับ ชุมชน ด้านการพัฒนาแบบบูรณาการโดยชุมชน องค์กรท้องถิ่น และเอกชนแล้ว ผลที่เกิดขึ้นของ บทบาทนั้นต่อชุมชนมีผลสำเร็จระดับมากน้อยเพียงใด ซึ่งการวิจัยครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงผลสำเร็จที่ เกิดขึ้นของโครงการอัมพวาพัฒนา นุรักษ์ และสามารถนำมาเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา ปรับปรุง หรือสร้างมาตรฐานต่อเนื่องของแนวทางโครงการเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนสูงสุดและ เพื่อเป็นแนวทางของแผนดำเนินการโครงการที่มีประสิทธิภาพต่อไป (ธนุตร์ เอี่ยมอร่ามม, อินทิรา มี อินทร์เกิด : 2554)

อัมพวามีทรัพยากรที่มีความอุดมสมบูรณ์ใน พื้นที่ตลอดแนวสองฟากฝั่งแม่น้ำแม่กลองไล่ ตั้งแต่ ปากอ่าวทะเลจนถึงคลองอัมพวา มีต้นลำพูจำนวนมาก มีหิ้งห้อยนับล้านๆ ตัวที่เกาะอาศัยอยู่ ที่ต้นลำพูส่องแสงระยิบระยับสว่างไสวไปทั่ว เป็นความ งดงามของธรรมชาติที่น่ามหัศจรรย์ จากการ ร่วมมือ กันของทางเทศบาลตำบลอัมพวาและประชาชนใน ท้องถิ่น ได้ฟื้นฟูตลาดน้ำอัมพวาขึ้นมาอีก ครั้งหนึ่ง เพื่ออนุรักษ์ความเป็นอยู่ของชุมชนริมน้ำ ซึ่งใน ปัจจุบันจะหาได้ยาก และเพื่อให้คงสืบทอด ตลอด ไป โดยใช้ชื่อว่า “ตลาดน้ำยามเย็น” ทำให้อำเภอ อัมพวาเริ่มเป็นที่รู้จักของคนมากขึ้น ทำให้

ตลาดน้ำ อัมพวาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของจังหวัด สมุทรสงคราม (ดร.อริสรา เสยานนท์: 2552)

ภาพที่ 4.2 อาคารไม้ริมน้ำที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสาคร (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.3 บ้านดั้งเดิมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสาคร (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.4 กิจกรรมยามเช้าของคนที่ย้ายในพื้นที่ ตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสาคร (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ ท้องเที่ยว

โดยให้ชุมชนเข้ามารับรู้และมีส่วนร่วมในการแสดงความ ต้องการ ความริเริ่ม เสนอความคิดเห็น ร่วมประชุม ให้ข้อมูล วิเคราะห์ ตัดสินใจ และพัฒนากระบวนการ/ ดำเนินการเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นอย่างแท้จริง และเป็นการ กระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต (ดร.อริสรา เสยานนท์: 2552)

การมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบล

การพัฒนา สู่ความยั่งยืนนั้น ความร่วมมือจากองค์กรต่างๆ เป็น สิ่งสำคัญ ทั้งความร่วมมือจากรัฐบาล ผู้ประกอบการ ชุมชน และนักท่องเที่ยว โดยแต่ละหน่วยงาน ต่างก็ต้องปฏิบัติร่วมกัน คือ

ภาครัฐ - เป็นผู้ออกกฎหมาย ควบคุม วางแผน เพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมชาติและวัฒนธรรม

ผู้ประกอบการ - นำแผนงานและนโยบายที่ได้ ตั้งไว้ ไปสู่การปฏิบัติจริง

ชุมชน - ให้ความร่วมมือในการวางแผน และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

นักท่องเที่ยว - มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่ เหมาะสมและรับผิดชอบต่อชุมชน ที่ตนเดิน

ทางไป

ดังนั้น นอกจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ท้องถิ่นแล้ว องค์การบริหารส่วนตำบลก็เป็นอีกส่วน หนึ่งที่สำคัญที่จะเข้ามาช่วยเหลือดูแลอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในตลาดน้ำ อัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยการที่องค์การ บริหารส่วนตำบลเป็นศูนย์กลางในการเรียกประชุม กับคนในชุมชน กลุ่มผู้ประกอบการ รวมทั้งผู้รับผิดชอบ การพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อให้รู้ถึงข้อมูล แนวทาง การพัฒนา แนวทางการท่องเที่ยว ปัญหาหรือผล กระทบที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชน เพื่อจะได้นำเสนอต่อ อำเภอ จังหวัด และหน่วยงานราชการอื่นๆ ที่ เกี่ยวข้องให้เข้ามามีส่วนในการกำหนดนโยบาย การ วางแผนพัฒนา การป้องกันและการควบคุม รวมทั้ง การแก้ไขปัญหาในชุมชน จาก การเรียกประชุมหรือ การปรึกษาหารือบุคคลเหล่านี้เป็นทั้งการเพิ่ม ศักยภาพให้กับแหล่งท่องเที่ยว การประเมินผล กระทบการท่องเที่ยว และเป็นการร่วมกันแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นจากผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและ ด้านการตลาดด้วย เช่น การกำจัดขยะ การบำบัด น้ำเสีย การกำหนดราคา การรักษาความสะอาด การลดมลภาวะของเสียง การล่องเรือชมหิ่งห้อย การใช้ที่สาธารณประโยชน์ และการเตรียมข่าวสาร สำหรับนักท่องเที่ยว ฯลฯ (ดร.อริสรา เสยานนท์: 2552)

ภาพที่ 4.5 อาคารไม้ริมน้ำ ตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสาคร (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

4.1.2 สามชุก

“ตลาดสามชุก” เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนทั้งในระดับประเทศและภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ตลาดแห่งนี้ถูกผลิตสร้างให้เป็นตลาดย้อนยุคที่จำลองพื้นที่ทางกายภาพ วัตถุข้าวของและวิถีชีวิตของชาวตลาดสามชุกที่เคยเจริญรุ่งเรืองอย่างมากใน “อดีต” มาไว้ในโลก “ปัจจุบัน” ตลอดจนการแปรรูปอดีตเหล่านั้นให้เป็นสินค้า เพื่อเป็น “จุดขาย” ในการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาบริโภคอดีตในพื้นที่แห่งนี้ อย่างไรก็ตาม การกระทำดังกล่าวมิใช่เป็นเพียงการสร้าง ความหมายและตกแต่งพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้ให้กับผู้คนในตลาดสามชุกเท่านั้น แต่เป็นกลวิธี (Tactics of Power) สำคัญของชาวชุมชนตลาดสามชุกที่ใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ ต่อรอง ชั่งชั่งและปกป้องรักษาพื้นที่แห่งนี้ที่เป็นทั้งที่อยู่อาศัยและที่ทำมาหากินมาตั้งแต่บรรพบุรุษไม่ให้ถูกไล่รื้อถอนโดยกรมธนารักษ์ (ไศยลักษณ์ กมลศักดิ์กุล, ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์, สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์, อำนาจ เย็นสบาย: 2556)

ภาพที่ 4.6 อาคารไม้ริมน้ำตลาดสามชุก (คณะกรรมการตลาดสามชุก 2549)

ภาพที่ 4.7 อาคารไม้ในตลาดสามชุก (คณะกรรมการตลาดสามชุก 2549)

ชุมชนตลาดสามชุกร้อยปีประสบความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวเชิงโยธยาอดีต เนื่องจากปัจจัยสำคัญ 2 ประการ กล่าวคือ

ประการแรก ความสมบูรณ์ของทรัพยากรทางวัฒนธรรม แนวทางการอนุรักษ์ของชุมชนตลาดสามชุกทำให้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมทั้งประเภททรัพยากรทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible cultural resource) และทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible cultural resource) ยังคงมีสภาพดั้งเดิมและถูกนำมาใช้เป็นฐานทรัพยากรเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงโยธยาอดีตที่สำคัญ นอกจากนี้ ผลการศึกษายังแสดงให้เห็นว่า การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนตลาดสามชุกมีลักษณะแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ซึ่งมักประสบกับปัญหาแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมสวนทางหรือเป็นเส้นขนานกับการจัดการท่องเที่ยว แต่สำหรับกรณีชุมชนตลาดสามชุก แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมสามารถเกิดขึ้นร่วมกับการจัดการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

ประการที่สอง ปัจจัยด้านนโยบายการจัดการทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัด ในระดับท้องถิ่นเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการผลักดันให้เกิดการอนุรักษ์และตระหนักเห็นคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรทางวัฒนธรรม เริ่มจากการก่อตั้งคณะกรรมการพัฒนาสามชุกเชิงอนุรักษ์และการศึกษาดูงานจากภายนอก และนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับชุมชนจึงเกิดแนวทาง

การจัดการตลาดสามชุกให้เป็น “ตลาดมีชีวิต พิพิธภัณฑ์มีชีวิต” หรือ “Living Live Market and Live Museum” ขึ้น และนโยบายของรัฐเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ส่งเสริมให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงโยธยาอดีตภายในบริเวณตลาดสามชุกประสบความสำเร็จ ตัวอย่างเช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัด สุพรรณบุรีได้จัดงาน “สนุกเที่ยว อร่อยอิมรมแม่น้ำท่าจีน” ปี พ.ศ. 2552 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงโยธยาอดีตภายในตลาดสามชุกและบริเวณใกล้เคียง เป็นต้น (เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์)

กลวิธีสำคัญที่ชาวตลาดสามชุกนำมาใช้เพื่อต่อสู้ ต่อรอง และปกป้องรักษาพื้นที่ตลาดสามชุกที่เป็นทั้งที่อยู่อาศัยและที่ทำมาหากินมาตั้งแต่บรรพบุรุษไม่ให้ถูกไล่รื้อถอนจากกรมธนารักษ์ คือ 1) การผลิตสร้างความหมายใหม่ให้ตลาดสามชุกกลายเป็น “สามชุกตลาด ร้อยปี” หรือ ‘ตลาดย้อนยุคสามชุก’ แหล่งท่องเที่ยวเชิงโยธยาอดีต 2) การรื้อฟื้นอัตลักษณ์ในอดีต ไม่ว่าจะเป็นโคลงนิราศสุพรรณและ สุนทรภู่ ขุนจันทน์จันทน์รักษ์ วัตถุข้าวของ เรื่องราวความทรงจำและ อาหารในชีวิตประจำวันของผู้คนในตลาดสามชุกให้มาเป็นสินค้า ที่สามารถซื้อขายได้ในปัจจุบันเพื่อการบริโภคของนักท่องเที่ยว รวมทั้ง 3) การสถาปนาให้มรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติและนานาชาติ ผลการวิจัยเรื่องนี้ สามารถใช้เป็นแนวทางในการทำความเข้าใจชุมชนที่กำลังเปลี่ยน ผ่านไปเป็นชุมชนแห่งธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงโยธยาอดีต รวมทั้ง ชุมชนที่มีมิติด้านการเมืองเรื่องพื้นที่ทั้งในและต่างประเทศได้เป็นอย่างดี (ไศยลักษณ์ กมลศักดิ์วิกุล,ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์, สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์, อำนาจ เย็นสบาย: 2556)

4.1.3 เชียงคาน

ชุมชนเชียงคาน จังหวัดเลย เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นทางด้านกายภาพที่มีพื้นที่ติดกับลำน้ำโขง รวมถึงมีทรัพยากรทางธรรมชาติ และทรัพยากรทางวัฒนธรรมอย่างมากมาย เทศบาลตำบลเชียงคานมีพื้นที่ 2.7 ตารางกิโลเมตร ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 48 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 568 กิโลเมตร ตั้งอยู่บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ประกอบไปด้วยชุมชนทั้งหมด 8 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนคุ้มวัดท่าคก ชุมชนคุ้มวัดป่าไต้ ชุมชน

คุ้มวัดศรีพนมมาศ ชุมชนคุ้มวัดมหาธาตุ ชุมชนคุ้มวัดศรีคุณเมือง ชุมชนคุ้มวัดมัชฌิมาาราม (ปากกลาง) ชุมชนคุ้มวัดโพนชัย และชุมชนคุ้มวัดสันติวนาราม (อัญญารัตน์ ธรรารณ,ดร.มริวรรณ ผิวนิยม 2557)

ภาพที่ 4.8 บ้านเลขที่ 181 ในตัวอำเภอ เชียงคาน จังหวัดเลย แสดงการเสื่อมสภาพ ของฝาไม้ไผ่ฉาบปูน ที่ส่วนล่างของผนัง ซึ่งพื้นแนวกั้นสาดเป็นส่วนที่ปูนฉาบจะ หลุดออกก่อน หากไม่เร่งฉาบปูนทับใหม่ ทั้งผนังก็จะผุพัง อาจถึงขั้นต้องรื้อ เปลี่ยนใหม่อย่างน่าเสียดาย (ธาดา สุทธิธรรม 2554)

ชุมชนที่ครอบครองมรดกทางสถาปัตยกรรมและวัฒนธรรมที่มีคุณค่าจากเอกลักษณ์เฉพาะของความเป็นย่านการค้าเก่า (ตลาดบก) ที่ยังคงหลงเหลือกลุ่มอาคาร บ้านไม้เก่าจำนวนมากและเป็นกลุ่มก้อนที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย องค์ประกอบเมืองน่าสนใจ ด้วยวิถีชีวิตเรียบง่าย ประกอบกับมีภูมิทัศน์ของสภาพแวดล้อมที่สวยงามด้วยตำแหน่งที่ตั้งของเมืองที่อยู่ริมแม่น้ำโขง อีกทั้งยังมีวัดวาอารามที่เก่าแก่ ทำให้เมืองเชียงคานได้รับความนิยมในหมู่นักท่องเที่ยวอย่างรวดเร็ว (สำนักสนับสนุนและพัฒนาตามผังเมือง) สภาพภูมิอากาศฤดูร้อนจะเริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคม ฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่กลางเดือนตุลาคมจนถึงเดือนกุมภาพันธ์ โดยอุณหภูมิสูงสุดและต่ำสุดเท่ากับ 32 และ 20.1 องศาเซลเซียสตามลำดับประชากรในพื้นที่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีขนบธรรมเนียมประเพณีฮิด 12 คอง 14 เหมือนคนอีสานทั่วไป ในชุมชนมีการประกอบอาชีพที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็น ข้าราชการ รัฐวิสาหกิจ เกษตรกรรับจ้าง เป็นต้น (อัญญารัตน์ ธรรารณ,ดร.มริวรรณ ผิวนิยม 2557)

เมืองเชียงคานเป็นแหล่งท่องเที่ยวมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2529 โดยเฉพาะบริเวณแก่งคุดคู้ที่อยู่ภายใต้การ ดูแลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย (ไทยโรจน์ พวงมณี: 2555) ถูกขึ้นชื่อว่าเป็นแหล่ง

ท่องเที่ยวของวิถีชีวิต หรือแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและเป็นที่รู้จักไปทั่วประเทศ เพราะเชียงคานสามารถรักษา วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณี และวัฒนธรรมไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ประกอบกับมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่โดดเด่นและชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นประเพณีการใส่บาตรข้าวเหนียวที่สืบทอดกันมาช้านาน หรือลักษณะอาคารบ้านไม้แบบเก่าที่ยังมีการอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดี รวมถึงวิถีการดำเนินชีวิตอยู่กับวัฒนธรรมและธรรมชาติ (อัญญารัตน์ ธรารวรรณ,ดร.มริวรรณ ผินนิม 2557)

ภาพที่ 4.9 บ้านไม้พื้นถิ่น ในชุมชนเชียงคาน จังหวัดเลย

ที่มา เอกรัฐ พยัคติกุล 2555 การศึกษามรดกทางวัฒนธรรม อำเภอเชียงคาน สถานที่การออกแบบศูนย์การเรียนรู้ทางวัฒนธรรม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

ปัจจุบันเมืองเชียงคานมีพื้นที่สำหรับการท่องเที่ยวที่ขยายวงกว้างออกไปทั้งในบริเวณบ้านคกจิว ที่มีการสร้างงานประติมากรรมขนาดใหญ่ ปางลีลา สำหรับนักท่องเที่ยว เดินทางไปกราบไหว้สักการะ หมู่บ้านวัฒนธรรมอย่างบ้านนาป่าหนาดในเขตตำบลเขตก้าวที่นำเสนออัตลักษณ์ (Identity) ของชาติพันธุ์ วิถีการดำเนินชีวิตผ่านการประกอบพิธีกรรม การแต่งกายและสถาปัตยกรรมที่อยู่อาศัย และบ้านนาซาวนำเสนอความเชื่อที่ผสมผสานผ่านประเพณีบุญข้าวผาบและผิงน้ำ โดย

องค์การ บริหารส่วนตำบลพยายามดำเนินการจัดการร่วมกับการท่องเที่ยวของจังหวัดเลยให้เป็นพื้นที่ในการเข้ามาเยี่ยม ชมและท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรม (ไทยโรจน์ พวงมณี: 2555)

ภาพที่ 4.10 นายชินรอส พันทวี 2553 การศึกษาเรือนค้าขายพื้นถิ่น เมืองเชียงคนในฐานะความทรงจำของชุมชน

สำหรับในพื้นที่ถนนชายโขงของเมืองเชียงคนก้าวสู่การเป็นเมืองท่องเที่ยวในฐานะที่เป็นเมืองพักผ่อน ของนักท่องเที่ยวต่างประเทศกลุ่มหนึ่งที่พยายามหาความสงบสำหรับการเขียนหนังสือ และการสร้างสรรค์ ผลงาน จนกระทั่งราวปี พ.ศ.๒๕๔๕ ที่หน่วยงานภาครัฐหลายแหล่งต่างเข้าไปจัดการและพัฒนาพื้นที่ของ อาคารสถาปัตยกรรมเพื่อการอนุรักษ์ขึ้น เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน อย่างไรก็ตามเมืองเชียงคนถือว่าเป็นเมืองที่ ได้รับการยอมรับว่าเป็นเมืองงามในความทรงจำของผู้คนที่มาเยี่ยมเยือน เนื่องจากมีอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่ม อาคารไม้เก่า และยังมีวัดวาอารามที่เก่าแก่เป็นศิลปะดั้งเดิมแบบล้านนาผสมล้านช้างผสมอยู่ด้วย (ไทยโรจน์ พวงมณี: 2555)

แต่ภาพที่เห็นในวันนี้ เชียงคานได้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมไปอย่างช้าๆ การเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวอย่างรวดเร็วทำให้เชียงคานเริ่มเกิดปัญหาขึ้นหลายประการ การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต ชุมชน และสังคม ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวถือว่าเป็นปัญหาเร่งด่วนที่ต้องรีบหาทางป้องกันในอนาคต (อัญญารัตน์ ธรารวรรณ,ดร.มริวรรณ ผิวนิม 2557)

การถูกคุกคามภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่จากการขยายตัวของการท่องเที่ยวที่เน้นตอบสนองพฤติกรรมและรสนิยมของนักท่องเที่ยว ส่งผลต่อการใช้ประโยชน์ที่ดิน การตั้งถิ่นฐานและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้กรมโยธาธิการและผังเมือง เลือกพื้นที่เชียงคานในการจัดทำ “ผังพัฒนาเมือง (Development Plan)” เพื่อเป็นการป้องกัน แก้ไข และลดผลกระทบด้านลบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อการพัฒนาเมืองการจัดทำผังพัฒนาเมืองเป็นงานบูรณาการภารกิจของกรมโยธาธิการและผังเมือง โดยการส่งไม้ต่อจากภารกิจการผังเมือง นั่นคือ ร่างผังชุมชนเทศบาลตำบลเชียงคาน ที่จัดทำในปีงบประมาณ 2552 เพื่อให้การผังเมืองได้รับการนำไปปฏิบัติให้เมืองเกิดการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม (สำนักสนับสนุนและพัฒนาตามผังเมือง)

ในการจัดการท่องเที่ยวและพัฒนาการท่องเที่ยวที่อาศัยพื้นฐานทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน การจัดการท่องเที่ยวต้องมาจากความต้องการของชุมชน ชุมชนต้องมีส่วนในการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมทั้งต้องมีการส่งเสริมและสนับสนุนจากทั้งภาครัฐ และเอกชน เพราะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะก่อให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อชุมชน และช่วยสร้างความเข้มแข็งต่อคนในชุมชน เพราะหากไม่ มีการเตรียมพร้อมที่จะรับมือกับการหลั่งไหลเข้ามาของจำนวนนักท่องเที่ยว ความเป็นชุมชนดั้งเดิม ทรัพยากรวัฒนธรรม ประเพณีวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนอาจถูกทำลายหรือถูกกลืนไปกับวัฒนธรรมต่างถิ่นที่เข้ามาพร้อมกับการจัดการท่องเที่ยว (อัญญารัตน์ ธรารวรรณ,ดร.มริวรรณ ผิวนิม 2557)

การที่เมืองเชียงคานก้าวสู่การเป็นเมืองท่องเที่ยวทำให้อำเภอเชียงคานมีแผนพัฒนาเมือง โดย ครอบคลุม ๔ ด้านหลักด้านสาธารณูปโภค ด้านคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ อาชีพ รายได้และความเข้มแข็งของ ชุมชน ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว การบริหารจัดการและการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านการศึกษา ขนบธรรมเนียมประเพณี อนุรักษ์ สถาปัตยกรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาอันเป็นผลมาจาก การร่วมและการเข้ามาดำเนินการของภาครัฐ

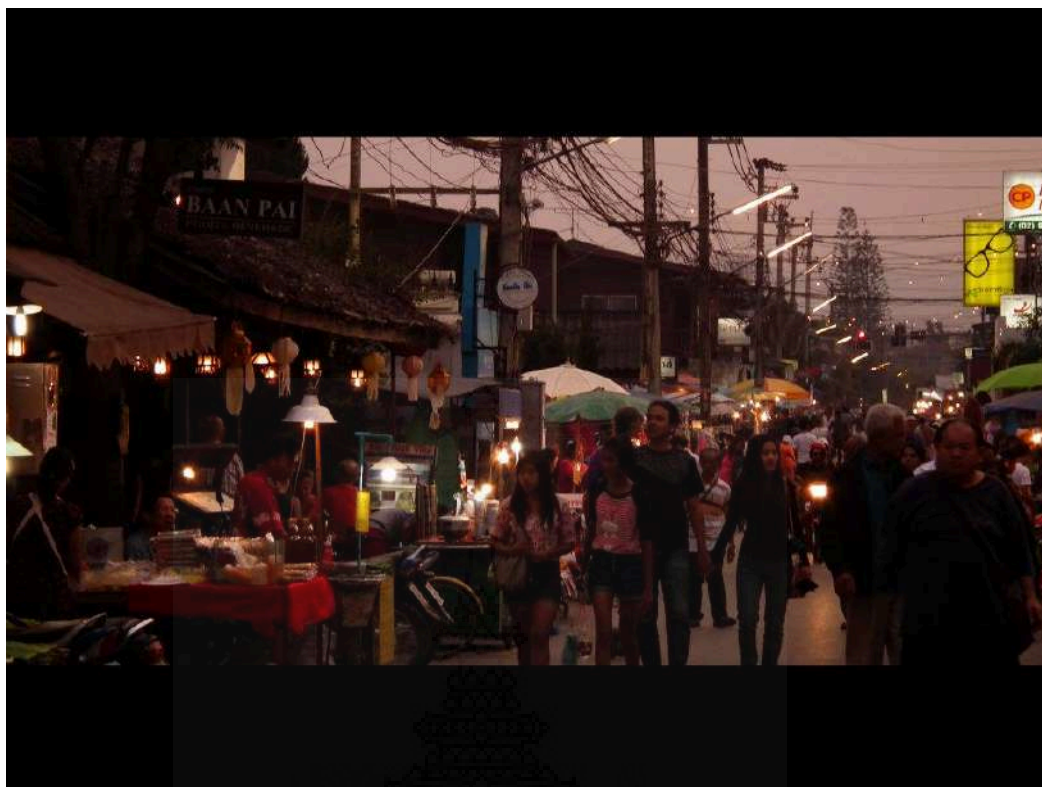
การท่องเที่ยว แม้ว่าตัวตนของคนในพื้นที่เองจะนำเสนอความเป็นท้องถิ่น (local) ของตนเองมากเพียงใด เช่นการนำเสนอว่าชาวเชียงคานเป็นอย่างไร แต่ภายใต้การเป็น ท้องถิ่นนั้นก็หนีไม่พ้นความเป็นสากล (Global) และนำมาผสมผสานกันได้ผ่านกิจกรรมต่างๆของชาวบ้านใน เมืองเชียงคานก็เป็นสิ่งที่เข้ามาจากภายนอกโดยการเข้าไปดำเนินการของผู้เกี่ยวข้องโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ ภาครัฐที่บางครั้งก็ก่อให้เกิดอัตลักษณ์ของท้องถิ่นได้ เช่น ความสงบ อย่างไรก็ตามเทศบาลตำบลเชียงคานก็ได้ มีการออกปฏิทินเพื่อการเป็นสื่อประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยแจกให้กับชาวบ้านในเมืองเชียง คานให้ติดไว้ประจำบ้านและยังเป็นการสร้างความเข้าใจให้กับชาวบ้านได้รับรู้ถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จะ เกิดขึ้นด้วย ดังบทกลอนประกอบภาพบนปฏิทินปี 2553 ที่ว่า ทำอะไรดีที่เชียงคาน (ไทยโรจน์ พวงมณี: 2555)

4.1.4 ปาย

เป็นเมืองเล็กๆ ความพิเศษของที่นี่คือในฤดูหนาวอากาศจะเย็นจัด เมืองเล็กๆ แห่งนี้มักปกคลุมด้วยสายหมอก ละอองน้ำจางๆ ยามเช้า การที่ปายมีหมอกปกคลุมเกือบตลอดทั้งปีทั้งนี้มิใช่สาเหตุเนื่องจากลักษณะภูมิประเทศที่เป็นหุบเขาสูง มีพื้นที่อยู่บนที่สูงเหนือระดับน้ำทะเล ทำให้มีอุณหภูมิสูงในตอนกลางวัน เนื่องจากถูกแสงแดด ส่วนในตอนกลางคืน จะได้รับอิทธิพลจากลมภูเขา ทำให้อากาศเย็นลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งเมื่อความร้อนในตอนกลางวัน ลอยตัวขึ้นปะทะกับความชื้นของอากาศ จึงทำให้เกิดหมอกปกคลุม โดยทั่วไปในตอนกลางคืน สภาพภูมิอากาศจะมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนทั้ง 3 ฤดูกาล เอาเป็นว่าไม่ว่าฤดูไหน ถ้าเป็นตอนกลางคืน ก็ได้นอนห่มผ้ากันทุกคืนเชียวนะ

ภาพที่ 4.11 บรรยากาศโดยรอบอำเภอปายจากมุมสูง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.12 บรรยากาศ ถนนคนเดินปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.13 ถนนคนเดินปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

บรรยากาศอันเงียบสงบ พุงนาสีเขียว ท้องฟ้าสีคราม กับแสงแดดอุ่นๆ ที่ทอดผ่านม่านหมอกหนา แลเห็นต้นสนไม้ยืนต้นเมืองหนาวสูงใหญ่เป็นทิวแถวตามเชิงเขา วิถีชีวิตที่เรียบง่ายของผู้คน ด้วยความเป็นเอกลักษณ์นี้ ปายได้ดึงดูดนักท่องเที่ยว ที่เจียบสงบท่ามกลางบรรยากาศที่รายล้อมด้วยขุนเขาน้อยใหญ่ ซึ่งเมืองเล็ก ๆ แห่งนี้จะมีนักท่องเที่ยวแวะเวียนมาเที่ยวตลอดทั้งปี นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเป็นชาวต่างชาติมากกว่าคนไทย แต่ปัจจุบัน คนไทยเที่ยวมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงฤดูหนาวที่ถนนคนเดิน จะคราคร่ำไปด้วยนักท่องเที่ยวชาวไทย สำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติบางคนติดใจจนถึงขนาดอยู่ที่นี่ได้เป็นเดือน ๆ บรรยากาศภายในเมืองปายมีแม่น้ำปายไหลผ่าน สองฝั่งแม่น้ำเป็นที่ตั้งของรีสอร์ทและเกสเฮ้าส์ราคาไม่แพง ภายในเมืองก็จะมีร้านอาหาร ที่นั่งฟังเพลง ร้านอินเทอร์เน็ต และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ สำหรับนักท่องเที่ยวไว้ให้บริการนักท่องเที่ยวอย่างครบถ้วน

อำเภอปายจังหวัดแม่ฮ่องสอน เมืองปาย เป็นเมืองที่มีคนตั้งถิ่นฐานตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในสมัยประวัติศาสตร์บริเวณที่ตั้งเมืองปายเป็นเมืองสำคัญของล้านนาในสมัยราชวงศ์มังรายซึ่งมีเมืองเชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง ต่อมาเมืองปายได้ร้างไป พร้อมกับเมืองเชียงใหม่ประมาณ พ.ศ. 2318 – 2338 เมืองปายได้ฟื้นฟูเป็นหมู่บ้าน และพัฒนาเป็นอำเภอปาย โดยมีผู้คนหลายกลุ่มชาติพันธุ์อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ ได้แก่คนไทยวน (คนเมือง) คนไทใหญ่ ปกาเกอญอ (กะเหรี่ยง) และชาวไทภูเขาเผ่าต่าง ๆ ทั้งนี้เนื่องจากเมืองปายตั้งอยู่ในบริเวณที่อุดมสมบูรณ์มีแม่น้ำไหลผ่านหลายสายเหมาะสำหรับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

เมืองน้อย ชุมชนโบราณสมัยประวัติศาสตร์ วิวรรณ แสงจันทร์ กล่าวว่า จากหลักฐานโบราณคดี ชากวัดร้าง ต่าง ๆ จำนวน 30 แห่ง ในเมืองน้อย รวมทั้งวัดเจติยหลวง และข้อความที่พบสะท้อนให้เห็นว่าชุมชนที่นี่เป็นเมืองใหญ่ในอดีต มีฐานะทางเศรษฐกิจดีพอที่จะสร้างศาสนสถานขนาดใหญ่จำนวนมากได้

ชุมชนโบราณบ้านเวียงเหนือ เมืองปายมีหลักฐานตำนานกล่าวถึงประวัติศาสตร์ของเมืองนี้ในสมัยพระยาแสนพุก กษัตริย์เชียงใหม่ (พ.ศ. 1868 – 1877) สร้างเมืองเชียงแสน พ.ศ. 1871 ได้กำหนดให้เมืองปายเป็นเมืองขึ้นของพันทับบอง ของเมืองเชียงแสนในสมัยนั้น (พงศาวดารโยนก หน้า ตำนานเชียงแสน ว่าเมืองจวदन้อย /จวदन้อย/สันนิษฐานว่าเป็นคำเดียวกับคำว่า ชาวดนน้อย)

ปัจจุบันเมืองปายเป็นเมืองชุมทางที่สำคัญเมืองหนึ่งบนเส้นทางระหว่างเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน เมืองปายเป็นเมืองเล็ก ๆ ประกอบด้วยภูเขาสูงสลับซับซ้อน มีนักท่องเที่ยวหนุ่มสาวชาวต่างชาติเป็นจำนวนมากเหมือนถนนข้าวสาร ในกรุงเทพฯ แต่เงียบสงบกว่า บ้านเรือน ร้านค้าทำจากไม้สัก ใบตองตึงและสังกะสีมีเสน่ห์ดึงดูดใจ เมืองปายมีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจได้แก่แม่น้ำปาย เป็นแม่น้ำที่ใหญ่และยาวที่สุดของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เกิดจากทิวเขาถนนธงชัยและทิวเขาแดนลาวในอำเภอปาย แล้วไหล ลงมาทางทิศใต้ผ่านอำเภอมืองแม่ฮ่องสอน ไปบรรจบกับแม่น้ำสาละวิน (แม่น้ำคง) ในรัฐคะยา สหภาพพม่า มีความยาวประมาณ ๑๘๐ กิโลเมตร กว้างประมาณ ๓๐ เมตร และลึกประมาณ ๗ เมตร ท้องน้ำเป็นกรวดทราย ในฤดูแล้งน้ำลึกประมาณ ๑ เมตร ตลอดลำน้ำปายนี้สามารถล่องแพได้ (ททท สำนักงานแม่ฮ่องสอน)

สรุปภาพรวมทัศนคติเกี่ยวกับอิทธิพลของการท่องเที่ยวหลังจากได้รับการส่งเสริมการท่องเที่ยวแล้วจะเห็นได้ว่า ประชากรกลุ่มตัวอย่างต่างเห็นว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนทั้งด้านบวกและด้านลบ โดยเฉพาะการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ในส่วนที่เป็นรูปธรรมที่ประชาชนสามารถสัมผัสได้ในชีวิตประจำวัน เช่น การได้รับความสะดวกจากการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน การมีงานทำ มีรายได้จากการประกอบอาชีพ มากกว่าส่วนที่เป็นนามธรรม อย่างไรก็ตามประชาชนสามารถรับรู้ได้ถึงเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการสูญเสียทางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่กำลังสร้างความยากลำบากในการดำเนินชีวิตประจำวันของชุมชนมากยิ่งขึ้น (รัชชัย มานิตย์ 2550)

สรุปภาพรวมทัศนคติของชุมชนที่มีต่อนักท่องเที่ยวและคนต่างถิ่นชาวบ้านส่วนหนึ่งเริ่มรับรู้กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจนเกิดเป็นความเคยชินกับคนต่างถิ่นที่เข้ามาในชุมชน การแต่งกายและพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักท่องเที่ยวรู้สึกเฉยๆ กับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวด้วยความเข้าใจเพราะทราบว่านักท่องเที่ยวไม่ทราบขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านส่วนหนึ่งต่างรู้สึกไม่พอใจกับกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ไม่เคารพต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะการแต่งกายของนักท่องเที่ยวส่งผลให้เกิดภัยรุมในชุมชนเกิดการเลียนแบบการแต่งกายและพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงภาพรวมแล้วจะเห็นได้ว่า ชุมชนท้องถิ่นยังคงยินดีให้การต้อนรับแขกผู้มาเยือนด้วยมิตรไมตรีที่ดี

เพราะโดยพื้นฐานแล้วชาวอำเภอปายเป็นผู้มีอัธยาศัยไมตรีที่ดีกับผู้คนทั่วไปโดยเฉพาะแขกผู้มาเยือน จะให้การต้อนรับเป็นอย่างดี (ธวัชชัย มานิตย์ 2550)

ประชากรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าการดำเนินงานที่ผ่านมายังขาดการประสานความร่วมมือ ทำความเข้าใจกับกลุ่มต่างๆ ในการแก้ปัญหาาร่วมกัน ทั้งภาคประชาชน องค์กรภาครัฐ และธุรกิจเอกชน เนื่องมาจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ผ่านมาเป็นการดำเนินการของภาคเอกชนเป็นส่วนใหญ่การดำเนินงานเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างทำขาดการควบคุมดูแลให้เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับ โดยเฉพาะผู้ประกอบการต่างถิ่นยังขาดความร่วมมือกับชุมชน ส่งผลประโยชน์ส่วนตนมากจนเกินไปไม่ให้ความสำคัญของการอยู่ร่วมกัน ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและการพัฒนาท้องถิ่นทำให้การแก้ปัญหาที่ผ่านมาไม่ประสบความสำเร็จนักเนื่องจากขาดการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยว หน่วยงานส่วนท้องถิ่นยังไม่สามารถร่วมวางแผนพัฒนาร่วมกันในการออกกฎระเบียบต่างๆ ภายในชุมชนเพื่อให้ผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยวสามารถปฏิบัติตามได้ นอกจากนี้ชาวบ้านในชุมชนบางส่วนยังขาดความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน (ธวัชชัย มานิตย์ 2550)

ประชากรส่วนใหญ่ต้องการผู้นำในการพัฒนาที่มีความรู้ความสามารถมีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความเสียสละ ทุ่มเทในการพัฒนาและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง เนื่องมาจากที่ผ่านมาชุมชนปายขาดผู้นำที่ทุ่มเทเสียสละในการแก้ปัญหาอย่างจริงจัง ส่วนใหญ่จะเป็นผู้บริหารหน่วยงานราชการ นักการเมืองท้องถิ่น และผู้ประกอบการรายใหญ่ซึ่งเป็นผู้มีอิทธิพลและมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนไม่ได้เป็นคนท้องถิ่น ทำให้ขาดความเข้าใจขนบธรรมเนียมประเพณีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนเมืองปายอย่างแท้จริง ทำให้การพัฒนาในด้านต่างๆ ที่ผ่านมาเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างคิด ไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจน ส่วนความต้องการของประชากรกลุ่มตัวอย่างรองลงไปคือ ต้องการให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวและร่วมวางแผนออกกฎระเบียบ เน้นการมีส่วนร่วมให้มากขึ้น เนื่องจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนยังไม่ได้รับสิทธิในการจัดการการท่องเที่ยวหรือแม้แต่สิทธิในการจัดการระดับกิจกรรมใดๆ นอกเหนือไปจากการเข้าไปทำงานรับจ้างตามสถานประกอบการหรือเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของหน่วยงานมากกว่าการกำหนดแนวทางตามความต้องการของชุมชนโดยแท้จริง

ชุมชนเห็นว่าควรให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวและร่วมวางแผนออกกฎระเบียบเน้นการมีส่วนร่วมให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้โดยต้องการให้มีการจัดเวทีประชาคมอย่างสม่ำเสมอ (ธวัชชัย มานิตย์ 2550)

ภาพที่ 4.14 แม่น้ำปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ปัญหาผลกระทบจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของชุมชนไม่อาจ แก้ไขได้ด้วยการสร้างความตระหนักของชุมชนเพียงอย่างเดียว การเรียนรู้ในแนวทางการจัดการ การท่องเที่ยวจากชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่ประสบความสำเร็จในการสร้างความสมดุล ระหว่างการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวและการรักษาความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม สร้าง ความตระหนักแก่สังคมในการส่งเสริมสิทธิชุมชนในการกำหนดแนวทางในการพัฒนา และการส่งเสริมให้ผู้คนในสังคมมีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่น ท่องเที่ยวด้วย ความรับผิดชอบ จึงเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนต่อไป (ธวัชชัย มานิตย์ 2550)

4.2 กรณีศึกษาในประเทศที่พัฒนาแล้ว

ในประเทศต่างๆ ทางฝั่งตะวันตก ชุมชนประวัติศาสตร์หรือชุมชนดั้งเดิมในเมืองนับเป็นแหล่งมรดกวัฒนธรรม ที่ได้รับความสนใจ และมีการอนุรักษ์มาตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่สองมาจนถึงช่วงหลังสงครามซึ่งได้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมและการพัฒนาเมือง จนทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ผู้คนจึงเริ่มหันมาหวนระลึกถึงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เคยเป็นในอดีต ซึ่งรวมถึงชุมชนประวัติศาสตร์ในเขตเมืองด้วย¹ สภาการโบราณสถานระหว่างประเทศหรือไอโคโมส (International Council on Monuments and Sites – ICOMOS) ได้ประกาศกฎบัตรนานาชาติ เพื่อการอนุรักษ์เมืองและชุมชนประวัติศาสตร์ (Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas) หรือ กฎบัตรวอชิงตัน (Washington Charter) ใน ค.ศ. 1987 ซึ่งเป็นปีเดียวกับที่เอกสารแนวปฏิบัติ เพื่อให้เป็นไปตามอนุสัญญามรดกโลก (Operational Guidelines for the Implementation of World Heritage Convention) ได้บรรจุเมืองประวัติศาสตร์และศูนย์กลางเมือง (historic towns and town centres) ให้เป็นประเภทย่อยของแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม ในประเภทของกลุ่มอาคาร (groups of buildings) และมีแนวปฏิบัติในการอนุรักษ์ที่ชัดเจน การที่องค์กรอนุรักษ์ระหว่างประเทศต้องกำหนดกฎเกณฑ์สำหรับการอนุรักษ์ชุมชนหรือย่านประวัติศาสตร์นั้น เนื่องจากมีความแตกต่างจากการอนุรักษ์โบราณสถาน (ancient monument) หรือแหล่งโบราณคดีอย่างน้อย 3 ประการ ประการแรก การอนุรักษ์ชุมชนหรือย่านประวัติศาสตร์ในเมืองเป็นการอนุรักษ์เชิงพื้นที่ ไม่ใช่อาคารหรือสถานที่เดี่ยวๆ ประการที่สอง คือ เรื่องของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินซึ่งในชุมชนประวัติศาสตร์อาจมีหลายเจ้าของ ไม่ใช่พื้นที่ที่รัฐจะเข้าไปครอบครองได้ทั้งหมด และประการที่สาม ชุมชนและย่านประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่ยังคงมีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมร่วมสมัยอยู่ในปัจจุบัน ไม่ใช่อาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่ไม่มีการใช้งาน (บางแห่งเรียกโบราณสถานที่ยาวแล้ว) ดังนั้น วิธีและกระบวนการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์จึงมีความซับซ้อนแตกต่างไปจากการอนุรักษ์โบราณสถานเดี่ยวๆ (ยงธนิศร์ พิมลเสถียร 2556)

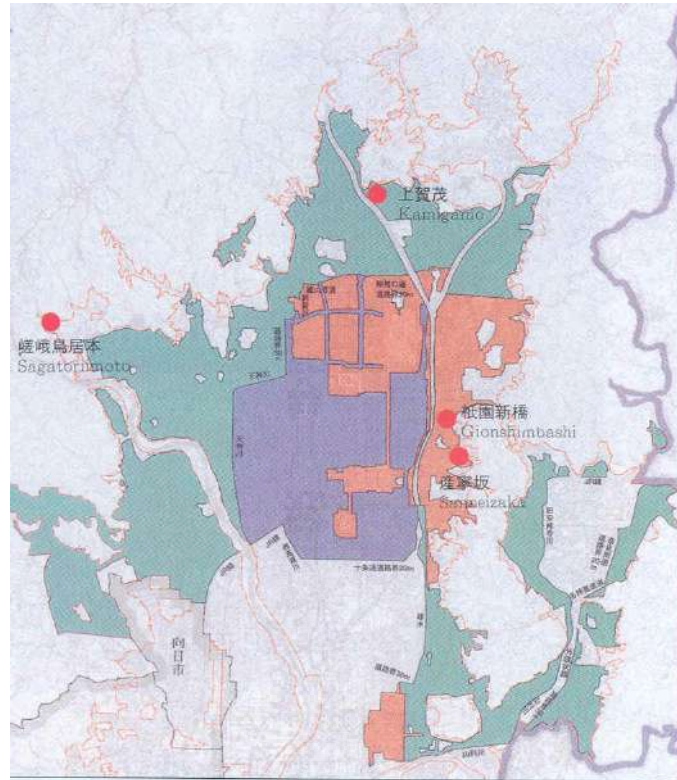
สำหรับการอนุรักษ์ในประเทศญี่ปุ่นนั้น เนื่องมาจากประเทศอยู่ในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ อีกทั้งการประสบภัยพิบัติทางธรรมชาติบ่อยครั้ง เช่น แผ่นดินไหวและทำให้เกิดไฟไหม้ตามมา บ้านเรือนที่เก่าแก่และแหล่งประวัติศาสตร์หลายแห่งจึงถูกทำลายไป ส่งผลให้ประชากรในประเทศไม่มีที่

อยู่อาศัย ดังนั้นประเทศญี่ปุ่นจึงมีการก่อสร้างบ้านเรือนและอาคารใหม่ๆ เพื่อรองรับการขาดแคลนขาดที่อยู่อาศัยดังกล่าว จากอาคารเก่าแก่ที่ทรุดโทรมถูกแปรเปลี่ยนเป็นอาคารที่พักอาศัยขนาดใหญ่ และมีความมั่นคงมากขึ้น ต่อมารัฐบาลจึงได้ตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นซึ่งอาจทำให้วิถีชีวิตและ วัฒนธรรมของประเทศเปลี่ยนแปลงสูญหายไป จึงมีนโยบายการอนุรักษ์เมืองเก่าและเขตประวัติศาสตร์ที่สำคัญไว้ เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศ

รูปแบบของการอนุรักษ์ในประเทศญี่ปุ่น หนึ่งการประเมินคุณค่าทางวัฒนธรรม สองแรงผลักดันให้เกิดการเคลื่อนไหวด้านการอนุรักษ์ สามกลุ่มหรือองค์กรที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง สี่กระบวนการบริหารจัดการเพื่อขั้นตอนของระบบพื้นที่อนุรักษ์

การอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ในเมืองเกียวโต (Kyoto Fu) ซึ่งเป็นเมืองหลวงเก่าของญี่ปุ่น เป็นจังหวัดที่อยู่ในเขตคันไซ มีชื่อเดิมคือ เฮอันเกียว มีความหมายว่าเมืองแห่งความสวยงาม เมืองเกียวโตเป็นเมืองที่มีการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมของญี่ปุ่นไว้อย่างชัดเจน ด้วยความที่เคยเป็นเมืองหลวงเก่าที่ยาวนาน จึงมีศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ และพระราชวังที่เก่าแก่ที่มีชื่อเสียง และเป็นเมืองหนึ่ง ที่ไม่ถูกทิ้งระเบิด จึงทำให้บ้านเรือนและแหล่งโบราณสถานต่างๆยังคงอยู่ และได้รับการดูแลรักษาเป็นอย่างดี ปัจจุบันกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในประเทศญี่ปุ่น (จิตรรัตน์ ศรีอรรถจันทร์)

โบราณสถานและอาคารบ้านเรือนในเกียวโต ได้รับการพัฒนามาหลายช่วงอายุคน ปัจจุบันกฎหมายและกฎเกณฑ์ต่างๆได้ถูกประกาศใช้อย่างชัดเจน โดยมีการประกาศใช้ครั้งแรกในประเทศญี่ปุ่นตั้งแต่ ปีค.ศ. 1972 มีการทำแผนบูรณการอย่างเป็นระบบ เพื่ออนุรักษ์ภูมิทัศน์เมืองไว้ โดยมีเทศบาลเป็นผู้ควบคุม ระบบนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่พิเศษของอาคารแบบดั้งเดิม ในเขตที่ภูมิทัศน์เมือง มีลักษณะเฉพาะแบบเกียวโต ระบบนี้ต้องการปฏิสังขรณ์อาคารบ้านเรือนภายนอกที่เป็นแบบดั้งเดิม ซึ่งจะต้องมีเงินทุนในการซ่อมแซมอาคารดังกล่าว

ภาพที่ 4.15 การอนุรักษ์พื้นที่ประวัติศาสตร์ เมือง Kyoto เทศบาลได้กำหนดเขตอนุรักษ์

- การอนุรักษ์บริเวณกลุ่มอาคารบ้านเรือนที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ (Preservation Districts For Groups of Historic Building)
- การอนุรักษ์พื้นที่ที่มีภูมิทัศน์ที่สวยงาม (Aesthetic Area)
- บริเวณปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์เมือง กลุ่ม 1 (Townscape Adjustment Area , Category 1)
- บริเวณปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์เมือง กลุ่ม 2 (Townscape Adjustment Area , Category 2)

นโยบายและแนวทางอนุรักษ์ เทศบาลเมืองเกียวโตมีนโยบายหลักในการส่งเสริมให้ประชากรในเขตเกียวโต มีความสุขหน่วยงานภาครัฐมีความสามัคคี และคนต่างวัยสามารถอยู่อาศัยด้วยกันได้ โดยการพัฒนานี้มีประเด็นสำคัญคือ สิ่งแวดล้อมที่น่าอยู่ทำให้ประชากรมีสุขภาพจิตและกายที่ดี การทำบ้านที่ทรุดโทรมให้แข็งแรงปลอดภัยต่อผู้อยู่อาศัย ใน ปี ค.ศ. 1930 ได้มีการพัฒนาภูมิทัศน์ ให้สวยงาม และพัฒนาต่อเนื่องมาถึงปี 2002 ได้ดำเนินการแล้วเสร็จ ในแผนพัฒนาได้แบ่งเขตอนุรักษ์เป็นหลายส่วน ตามความหนาแน่นของพื้นที่ รวมถึงแผนอนุรักษ์ป่าภูเขา สิ่งแวดล้อมของเมือง โดยมีขั้นตอนการพัฒนา คือ

1. กำหนดเขตอนุรักษ์ในปี ค.ศ. 1972 มีเขตอนุรักษ์พิเศษคือ Sanneizaka อยู่ใกล้กับวัด Kiyomizu มีจำนวนอาคาร 240 หลัง ตามมาด้วยเขต Gionshimbashi มีจำนวน 100 หลังซึ่งเป็น

ช่วงบุกเบิก ต่อมาเมื่อมีโครงการมากมายเกิดขึ้นเมื่อมีการกำหนดเขตอนุรักษ์ เพื่อให้สถานที่นั้นๆ ดึงดูดความสนใจมากขึ้น และเพื่อให้มีการปรับปรุงต่อไปอย่างต่อเนื่อง

2. พัฒนาบริเวณแหล่งชุมชนให้มีภูมิทัศน์ที่สวยงามมีชีวิตชีวาโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา (Community Landscape Development Districts.) มีรายละเอียดดังนี้

- ปรับสภาพภูมิทัศน์ด้วยการปูแผ่นหินบริเวณถนนและทางเดิน
 - ควบคุมการติดตั้งป้ายโฆษณาและป้ายประชาสัมพันธ์ต่างๆ โดยกำหนดขนาดความสูงไม่ให้บดบังทัศนียภาพของอาคารและทัศนียภาพโดยรอบ การออกแบบป้ายโฆษณา การใช้สี การใช้ภาพและตัวอักษร รวมถึงวัสดุที่ใช้ต้องสอดคล้องกับสภาพภูมิทัศน์ของเมือง
- 2.3 การปรับสภาพภูมิทัศน์โดยการปลูกต้นไม้เพิ่มเติมในบางส่วน บริเวณแนวทางเดิน และบริเวณริมคลอง

3. ให้ความช่วยเหลือในด้านการเงินสำหรับบ้านเรือน และร้านค้าที่เป็นอาคารเก่าแก่ ที่มีสภาพทรุดโทรม หรือต้องการซ่อมแซม โดยมีวิธีการโน้มน้าวเจ้าของบ้านให้เกิดการพัฒนา หากพบบ้านที่มีปัญหาทางเทศบาลจะซื้อไว้และซ่อมแซมให้มีสภาพที่น่าอยู่และปลอดภัย ทั้งนี้รูปแบบจะต้องสอดคล้องกับแบบเดิมของเกียวโต

4. เมื่อมีการก่อสร้างหรือปรับเปลี่ยนทางด้านสถาปัตยกรรมขึ้นใหม่ ทั้งทางสูงและทางราบจะถูกควบคุม การออกแบบจะต้องสอดคล้องกับ รูปแบบเดิม สิ่งปลูกสร้างที่ใช้ต้องไม่ขัดกับบรรยากาศเดิม และต้องได้รับการเห็นชอบจากเทศบาล

5. เขตอนุรักษ์ทางประวัติศาสตร์ที่ยาวนานและมีความสำคัญทางวัฒนธรรม เช่น วัด หรือบ้านที่มีประวัติศาสตร์ที่สำคัญ ทางเทศบาลจะไม่อนุญาตให้ปรับปรุงแก้ไข แต่จะให้เงินช่วยเหลือในการซ่อมแซม สูงสุด 8 ล้านเยนเช่นเดียวกับเขต Kurashiki ใน Okayama โดยได้รับการร่วมมือกันทั้งภาครัฐและเอกชน

6. บริเวณที่มีปัญหาทางด้านสาธารณสุขโรค ทางเทศบาลจะมีวิธีการชักชวนชาวบ้านให้ย้ายออก และช่วยเหลือในด้านจัดหาที่อยู่ใหม่ แล้วทำการพัฒนาระบบสาธารณสุขโรคใหม่ เช่น การสร้างถนนสาธารณะ การทำท่อระบายน้ำใหม่ การพัฒนาทั้งหมดจะเน้นวิธีการที่นุ่มนวลที่สุด เนื่องจากผู้อยู่อาศัยบางครอบครัวมีความผูกพันกัน จึงต้องโน้มน้าวให้เห็นถึงผลดีที่เกิดขึ้นในชุมชนทั้งกลุ่ม คุณสมบัติของพื้นที่ที่จะได้รับการพัฒนา

หนึ่งต้องมีพื้นที่ขนาด 0.5 hectares ขึ้นไป สองจะต้องเป็นบ้านที่มีสภาพทรุดโทรม และมีปัญหาในเขตนั้นๆ ไม่น้อยกว่า 50 หลังคาเรือน สามอัตราส่วนของบ้านที่มีปัญหาจะต้องไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของบ้านที่ไม่มีปัญหา เมื่อมีคุณสมบัติเหล่านี้จะได้รับการพัฒนาจากเทศบาล

รศ.ดร.โยชิฟุมิ มูเนตะ (Prof. Yoshifumi Muneta) อาจารย์ประจำสาขาวิชาสภาพแวดล้อมในการอยู่อาศัย ภาควิชาการออกแบบสภาพแวดล้อม มหาวิทยาลัยโตเกียว ผู้ซึ่งทำงานด้านการฟื้นฟูเมืองในเมืองเกียวโตมาเป็นเวลานาน ได้บรรยายเรื่อง “กระบวนการจัดการเพื่อฟื้นฟูเมืองเก่าเกียวโต ประเทศญี่ปุ่น” โดยชี้ให้เห็นว่าเมื่อก่อนลักษณะการท่องเที่ยวของชาวญี่ปุ่นจะเป็นเพียงแค่การมาถึงสถานที่แล้วถ่ายรูป ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวแบบฉาบฉวย แต่ปัจจุบันจะเที่ยวกันแบบลึกซึ้ง โดยอยู่นานมากขึ้นและซึมซับบรรยากาศมากขึ้น นั้นแสดงให้เห็นว่า คนญี่ปุ่นมีแนวทางการอนุรักษ์มากขึ้น เนื่องจากต้องการจะสัมผัสบรรยากาศหรือวิถีในชุมชนซึ่งเป็นการให้ความสำคัญกับความเป็นชุมชน (รณวัฒน์ จันทรจรรุ่งศ์)

รศ.ดร.โยชิฟุมิ กล่าวถึงพลังของประชาชนและชุมชนว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมากในการที่จะฟื้นฟูเมืองเก่า โดยในปี พ.ศ. 2441 ได้มีการสำรวจบ้านในเขตเมืองเกียวโตจำนวน 28,000 หลัง ด้วยอาสาสมัครจากนักเรียนและผู้ปกครองที่มีความคิดต้องการจะอนุรักษ์บ้านเก่าซึ่งทำมาจากไม้มาช่วยกันสำรวจ ซึ่งหลังจากนั้นก็ได้มีการสำรวจความเห็นของประชาชนที่มีต่อบ้านเก่าโดยพบว่าประชาชนกว่า 80% อยากให้ลดความสูงของอาคารเพราะไปบังบ้านเก่า จึงได้มีความพยายามที่จะฟื้นฟูบ้านเก่าโดยจัดเป็นห้องพักแบบญี่ปุ่นเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งก็มีคนจำนวนมากสนใจบ้านไม้เหล่านี้ นอกจากนี้การเปิดเป็นแหล่งวัฒนธรรมและให้นักท่องเที่ยวมาลองฝึกทำงานฝีมือก็ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก ซึ่งเท่ากับว่าบ้านเก่าเหล่านี้ได้ช่วยพยุงเศรษฐกิจให้กับชุมชน รศ.ดร. โยชิฟุมิ มองว่าแนวโน้มการท่องเที่ยวควรจะเป็นไปในลักษณะดังกล่าว โดยนำเงินที่ได้จากการท่องเที่ยวมาใช้ในการอนุรักษ์บ้านเก่าแทนที่จะเอาไปใช้ในการขยายถนน ทั้งนี้การท่องเที่ยวจะต้องให้ความสำคัญกับมรดกทางวัฒนธรรม ด้วยการวางศิลปวัฒนธรรมเป็นศูนย์กลางและนำธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมมาล้อมรอบ ซึ่งเงินจากการท่องเที่ยวมันก็จะช่วยเลี้ยงดูชุมชนเอง เพราะฉะนั้นการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้นอกจากจะเป็นการอนุรักษ์แล้วยังเป็นวิธีการหนึ่งในการพัฒนาเมืองด้วย ทั้งแสดงให้เห็น

เห็นว่าการอนุรักษ์นั้นทำให้คนในชุมชนสามารถดำรงชีวิตทางวัฒนธรรมได้ ซึ่งวัตถุประสงค์ของการทำแบบนี้ก็เพื่อเป็นการส่งต่อวัฒนธรรมไปยังคนรุ่นต่อไป (รณวัฒน์ จันทรจารุงศ์)

ส่วนหนึ่งที่ทำให้การฟื้นฟูย่านเก่าในเมืองเกียวโตประสบผลสำเร็จนั้นเป็นเพราะมีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายบ้านเก่าแห่งเกียวโต (Kyo Machiya Net) ซึ่งเครือข่ายดังกล่าวนี้ประกอบไปด้วย 4 องค์กร คือ คณะกรรมการฟื้นฟูบูรณะที่ทำหน้าที่ในการวิจัยและการดูแลเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ กลุ่มช่างไม้บ้านเก่าซึ่งเป็นกลุ่มด้านเทคนิคการซ่อมปรับปรุงบ้านเก่า กลุ่มเผยแพร่การดำเนินชีวิตแบบเดิมในบ้านเก่าที่ทำหน้าที่รณรงค์เผยแพร่สร้างความเข้าใจให้กับสาธารณะให้เห็นถึงความสำคัญ และกลุ่มดูแลด้านอสังหาริมทรัพย์ หรือเป็นนายหน้าประสานกับคนที่อยากเข้ามาอยู่ในบ้านเก่า (รณวัฒน์ จันทรจารุงศ์)

ภาพที่ 4.16 นักท่องเที่ยวในย่านอนุรักษ์เกียวโต (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ประเทศญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์บ้านเรือนโบราณที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์เป็นอย่างมาก แม้ปัจจุบันเป็นประเทศที่มีศักยภาพในการพัฒนาทั้งทางด้านเทคโนโลยีและเศรษฐกิจสูง ทำให้อาคารบ้านเรือนแปรเปลี่ยนไปเป็นอาคารสูงเกิดขึ้นมากมาย แต่การรักษาวัฒนธรรมและวิถีชีวิตให้ดำรงอยู่นั้น เป็นสิ่งสำคัญที่รัฐบาลญี่ปุ่นยังทำควบคู่กันไป แลเหล่นั้นเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าทั่วโลกได้รับรู้ถึงความเป็นตัวตนของคนในชาติ ที่ยังยึดมั่นกับขนบธรรมเนียมและวิถีชีวิตดั้งเดิม ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับอนุชนรุ่นหลังที่จะได้ศึกษาประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม อันจะก่อให้เกิดความรักและห่วงแหนในชาติมากขึ้น อีกทั้งสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมและ เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจในชาติได้อีกทาง นับว่าเป็นวิธีการที่ชาญฉลาดในการรักษาวัฒนธรรมให้คงอยู่

4.2.1 ย่านก๊ออน (Gion)

การอนุรักษ์ ในย่าน Gionshimbashi มีจำนวนทั้งหมดจำนวน 100 หลัง ก๊ออน หรือที่รู้จักกันว่าเป็นย่านเกอิชา เป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมแห่งหนึ่งในเมืองเกียวโต สถานที่ซึ่งเป็นจุดดึงดูดความสนใจได้แก่ ถนนฮานามิ-โคจิ ที่มีบ้านไม้แบบดั้งเดิมอยู่มากมาย ในปัจจุบัน บ้านเหล่านี้ได้รับการปรับเปลี่ยนไปเป็น ร้านอาหาร เรือนชา (โอชา-ยะ) ที่แขกจะได้รับความเพลิดเพลินจากบริการของโคโกะและไมจากที่อื่นใด การเดินเที่ยวช่วงสั้น ๆ ในย่านก๊ออนที่จะได้เห็นบรรยากาศดั้งเดิมของญี่ปุ่น และการได้เข้าไปพักดื่มชาในเรือนชา

ภาพที่ 4.17 ทางเดินย่านก๊ออน ที่ได้รับการฟื้นฟูและอนุรักษ์ในเกียวโต (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

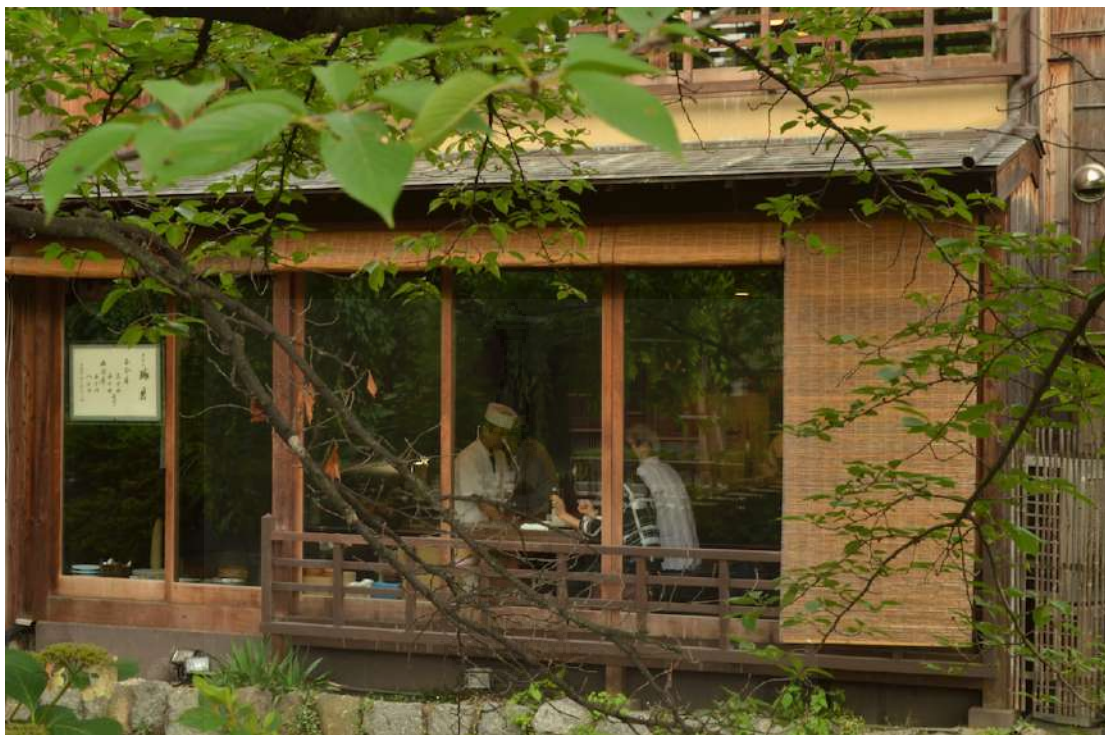
ภาพที่ 4.18 อาคารไม้ริมน้ำย่านก๊ออน ที่ได้รับการฟื้นฟูและอนุรักษ์ในเกียวโต (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.19 อาคารอนุรักษ์ย่านกิออนที่ได้รับการฟื้นฟูและอนุรักษ์ในเกียวโต (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.20 อาคารอนุรักษ์ย่านกิออนในเกียวโต (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.21 ด้านล่างอาคารถูกปรับให้เป็นร้านอาหาร (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.22 บรรยากาศยามค่ำคืนร้านอาหารย่านก๊อฮอน (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.23 บริเวณคลองสายโบราณที่ไหลผ่านย่านกิออนถูกอนุรักษ์ไว้อย่างสวยงาม (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.24 อาคารอนุรักษ์ย่านกิออน (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.25 บรรยากาศตอนเย็นของอาคารริมแม่น้ำย่านกิออน (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.26 บรรยากาศช่วงกลางวันของอาคารริมแม่น้ำย่านกิออน (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.27 อาคารย่านกิออน (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.28 อาคารย่านกิออน (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

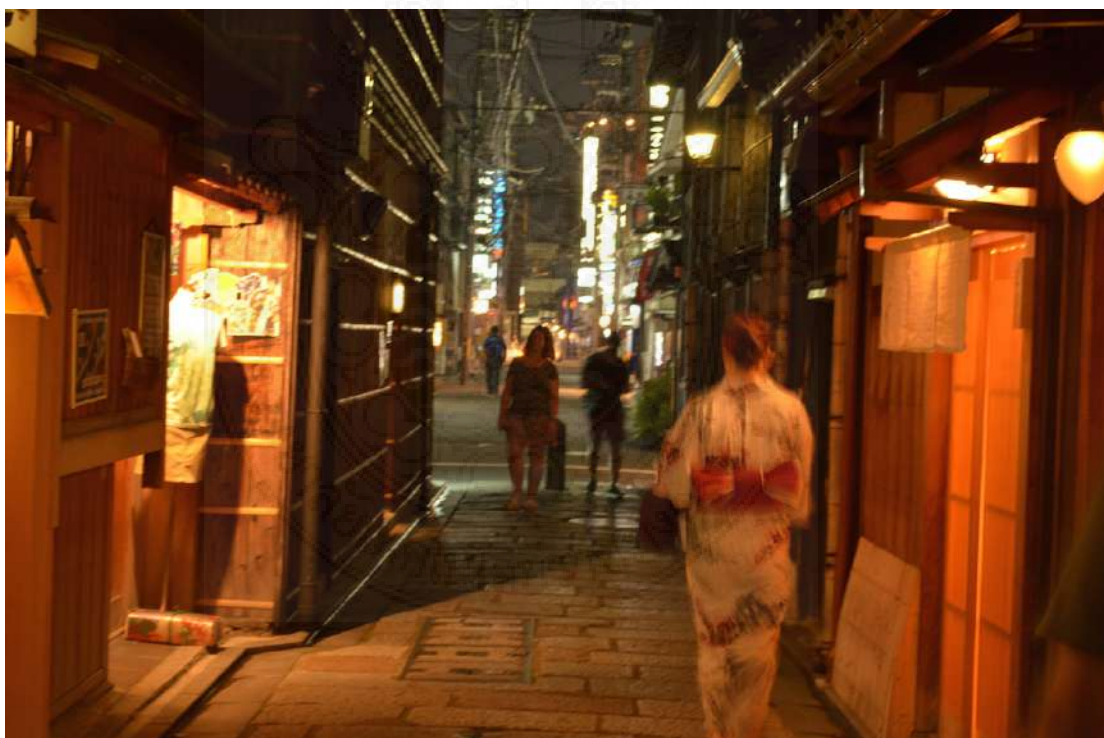
ภาพที่ 4.29 อาคารย่านกิออน (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.30 อาคารย่านกิออน (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

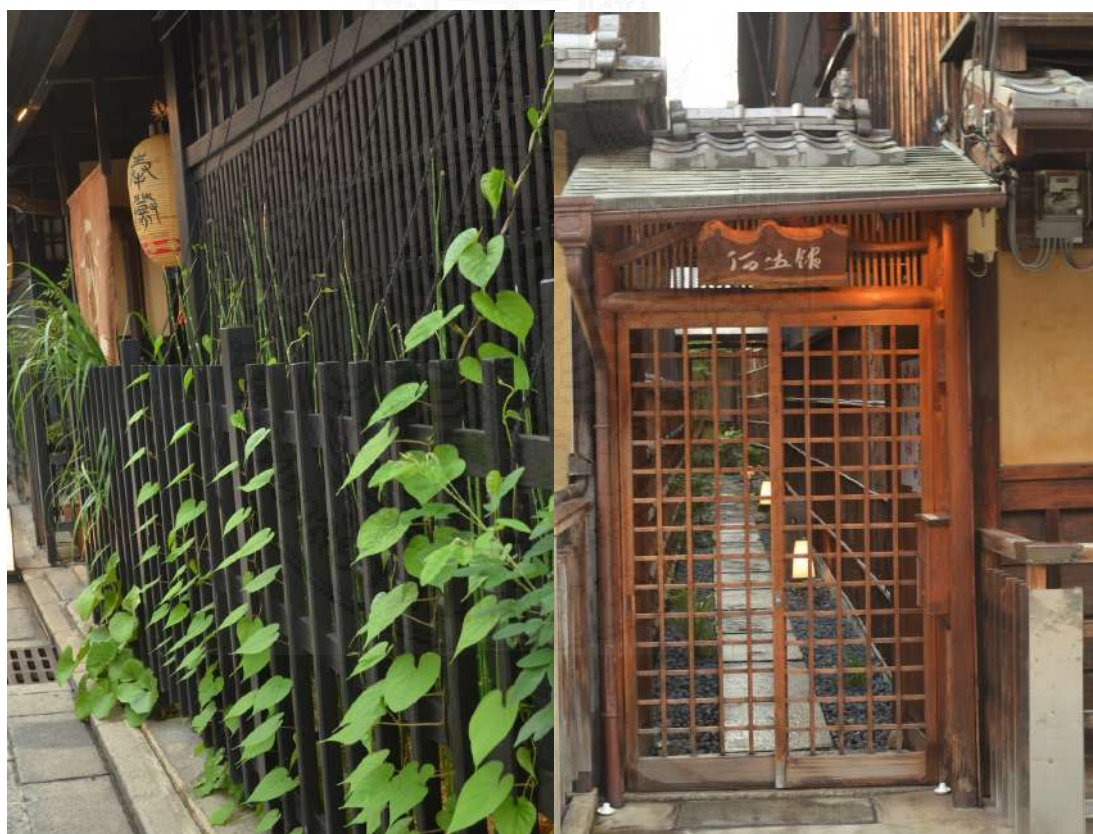
ภาพที่ 4.31 นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเดินเที่ยวในหมู่บ้านอนุรักษ์ (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.32 เกอิชาในย่านก๊อออน (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.33 ย่านอนุรักษ์ในเกียวโต (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.34 ซ้ายต้นไม้เลื้อยตามรั้ว ขวาประตูทางเข้าบ้านในเกียวโต (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

4.2.2 ย่านวัดคิโยมิซุ (Kiyomizu) วัดน้ำใส

วัดคิโยมิซึเดระ มีความหมายว่า “วัดน้ำใส” ตั้งอยู่ที่เขตฮิกาชิยามะ เชนเงา โอโตวะด้านทิศตะวันออกของเมืองเกียวโต เป็นวัดในศาสนาพุทธนิกาย ฮอสโซ ที่มาของชื่อวัดคิโยมิซึเดระ ได้มาจากน้ำพุธรรมชาติที่ไหลมาจากเขาโอโตวะที่มีความใส บริสุทธิ์และเชื่อกันว่าเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ ถือเป็นวัดเก่าแก่ มีอายุมากกว่า 1,000 ปีสร้างขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 778 ตัววัดเคยประสบอัคคีภัยอยู่หลายครั้ง วิหารหลาย ๆ หลังที่เห็นในปัจจุบันได้รับการสร้างขึ้นใหม่ในช่วงปี ค.ศ. 1631 – 1633 โดยโตกุภาวะ อิเอะมิซึโกะ ซึ่งหาแทบไม่ได้

ภาพที่ 4.35 วัดคิโยมิซุ (วัดน้ำใส) ในเกียวโต (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.36 บ้านรอบๆบริเวณวัด วัดคิโยมิซุ ที่สร้างให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ในเกียวโต (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.37 หมู่บ้านบริเวณหน้าวัดคิโยมิซึในเกียวโต (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.38 ด้านล่างของบ้านถูกปรับให้เป็นร้านขายที่ระลึก (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.39 ลักษณะของบ้านญี่ปุ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ในเกียวโต (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.40 บ้านอนุรักษ์ที่ชั้นล่างถูกปรับให้เป็นร้านค้า ในเกียวโต (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.41 นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมาพักในเรียวกังแต่งกายด้วยชุดกิโมโน ในเกียวโต (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.42 ด้านกายภาพภายนอกถูกปรับให้เข้ากับสภาพแวดล้อม (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.43 บรรยากาศด้านหน้าบ้านอนุรักษ์บริเวณรอบๆ วัดคิโยมิซุ ในเกียวโต (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

นอกจากนี้ วัดคิโยมิสึเดระได้รับการรับรองประกาศเป็นมรดกโลกโดยองค์การยูเนสโกในปี ค.ศ. 1994 สิ่งก่อสร้างที่เป็นเอกลักษณ์ของวัดคิโยมิสึก็คือตัวอาคารหลักที่มีระเบียงไม้ยื่นออกไปยัง หน้าผา เป็นจุดชมวิวที่สวยงามมากโดยเฉพาะในช่วงที่ดอกซากุระบานและใบไม้เปลี่ยนสีในฤดูใบไม้ร่วง สร้างขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1633 โดยคำสั่งของโชกุนโตกุกาวะ อิเอะมิซึ เป็นอาคารที่สร้างอยู่บนไหล่เขา มีเสาไม้สูง 139 ต้นรองรับในส่วนที่เป็นระเบียงที่ยื่นออกไป ตัวเสาและคานายึดกันด้วยวิธีสอดสลักอัน เป็นวิธีที่ไม่ต้องใช้ตะปูเลยแม้แต่ตัวเดียว ระเบียงไม้ของอาคารนี้เรียกว่า ลานเวทีวัดน้ำใสมีความสูง จากพื้นถึงเฉลียงประมาณ 15 เมตร ภายในอาคารนอกจากประดิษฐานองค์พระโพธิสัตว์พันกร ไ่วเป็น องค์ประธานแล้ว ยังมีพระกษัตริย์โพธิสัตว์ กับท้าวเวสสุวรรณ และเทพเจ้าอื่น ๆ ประดิษฐานอยู่คู่กัน ทางด้านซ้ายของอาคารหลัก เป็นที่ตั้งของศาลเจ้าจิชู (Jishu-jinja) ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อสักการะเทพโอะคุนิ นุชิโนะ มิโกะโตะ (Okuninushino Mikoto) เทพแห่งความรักและเนื้อคู่

การเดินทางไปเที่ยววัดคิโยมิสึเดระต้องเดินขึ้นเนินสูงที่เต็มไปด้วยร้านขายของที่ระลึกและ ร้านอาหาร ถนนสายนี้เรียกว่าคิโยมิซึซากะ

4.2.3 หมู่บ้านมรดกโลก Shiragawa-go

หมู่บ้านชิราคาวาโกะตั้งอยู่บนภูเขาในเขตจังหวัดกิฟุและโทยามา (Gifu and Toyama Prefectures) ทางตอนกลางของเกาะฮอนชู ประกอบไปด้วยบ้านเรือนรูปร่างแปลกตาที่มีอายุเก่าแก่กว่า 200-300 ปี กระจายไปในแนวเหนือ-ใต้ ตามที่ราบแคบๆ ที่ขนานไปกับแม่น้ำโชกาวะ (Shokawa River) เนื่องจากทำเลที่ตั้งอยู่ในหุบเขาที่มีภูเขาสูงล้อมรอบทุกด้านถูกตัดขาดจากโลกภายนอก ชาวบ้านแถบนี้จึงพัฒนาสังคมและวิถีชีวิตที่แตกต่างจากชุมชนอื่นในญี่ปุ่นมาช้านาน หมู่บ้านแห่งนี้มีสิ่งแปลกตาคือหลังคาทรงสูงที่มีความชันมากถึง 60 องศา กับพื้นดิน จนดูเหมือนคนพนมมือ

ภาษาญี่ปุ่นจึงเรียกสถาปัตยกรรมแบบนี้ว่าเป็นรูปแบบกัสโช (Gassho-zukuri) ซึ่งแปลว่าสร้างแบบพนมมือ ด้านหน้าทำเป็นหน้าจั่วแบบบ้านทรงไทย มีการเจาะช่องหน้าต่างเพื่อรับแสงสว่างจากภายนอก และเป็นการระบายอากาศให้ถ่ายเทจากด้านหนึ่งไปยังอีกด้านหนึ่ง เมื่อมองจากภายนอกจึงดูมีสัดส่วนสวยงาม

ภาพที่ 4.44 หมู่บ้านชวานา Shiragawa-go ที่ถูกขึ้นเป็นมรดกโลก (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.45 หมู่บ้านชาวนา Shiragawa-go ที่ถูกขึ้นเป็นมรดกโลก (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.46 หมู่บ้านชาวนา Shiragawa-go ที่ถูกขึ้นเป็นมรดกโลก (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.47 หลังคาบ้านที่มุงด้วยหญ้า (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.48 หมู่บ้านชาวนา Shiragawa-go ที่ถูกขึ้นเป็นมรดกโลก (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.49 แม่น้ำที่ไหลผ่านหมู่บ้าน (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.50 หมู่บ้านชาวนา Shiragawa-go ที่ถูกขึ้นเป็นมรดกโลก (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

Guidelines for The Management of The Physical Environment of Historical, Cultural and Tourism Areas: The Comparison Between The Case of Developed Countries and Developing Countries

ภาพที่ 4.51 ทอระงิง หมู่บ้านชวานา Shiragawa-go
(ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.52 การปูหลังคาด้วยหญ้าที่หนาเพื่อกันทั้งฝนและกันหิมะ
(ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.53 ร้านขายไอศกรีมเพื่อบริการนักท่องเที่ยว (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์) ขวา

ภาพที่ 4.54 ปติมากรรมไม้รูปชวานา (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์) กลาง

ภาพที่ 4.55 ท่อระบายน้ำที่ทำให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์) ซ้าย

ภาพที่ 4.56 ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.57 หมู่บ้านชาวนา Shiragawa-go ที่ถูกขึ้นเป็นมรดกโลก (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ภาพที่ 4.58 ร้านค้าภายในหมู่บ้านที่เปิดให้บริการนักท่องเที่ยว (ภาพ: สุพจน์ พรหมพยัคฆ์)

ในฤดูหนาวมีหิมะตกหนักมาก ชาวบ้านจึงสร้างหลังคาทรงแหลมสูงลาดลงด้านข้างทั้งสองของบ้านช่วยให้หิมะและน้ำฝนไหลลงมาตามหลังคา ไม่เกาะค้างบนหลังคาเป็นเวลานาน ๆ หิมะจะได้ไม่กองท่วมหลังคา จึงไม่ต้องรับน้ำหนักหิมะปริมาณมาก หิมะที่ตกหนักจะไหลลงมาจากหลังคามากองรอบบ้าน จะทำหน้าที่เป็นฉนวนกันความเย็นและลมหนาวได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้บ้านส่วนใหญ่ยังหันหน้าไปทางเดียวกันตามทิศทางลม เพื่อช่วยให้บ้านเย็นสบายในฤดูร้อน และสร้างความอบอุ่นในฤดูหนาว

วัสดุที่ใช้มุงหลังคาเป็นวัสดุท้องถิ่นที่หาได้ไม่ยากในแถบนั้น ประกอบด้วยเศษไม้ ต้นไผ่ ดินเหนียว หญ้าคา หลังคาอาจมีความหนาถึง 1 เมตร เพื่รองรับน้ำหนักหิมะและป้องกันไม่ให้น้ำซึมทะลุหลังคาเข้ามาในบ้าน ทำให้หลังคาไม่ต้องเปียกน้ำเป็นเวลานาน ๆ จนทำให้ผุพังเร็ว จุดเด่นอีกอย่างคือไม่มีการใช้ตะปูในการมุงหลังคา แต่ใช้วิธีแบบธรรมชาติ คือใช้ไม้ขัดกัน และใช้เชือกมัดให้แน่น

เนื่องจากหลังคาพวกนี้ทำจากวัสดุธรรมชาติ จึงจำเป็นต้องเปลี่ยนใหม่อยู่บ่อยๆ การมุงหลังคาใหม่จะทำในช่วงฤดูใบไม้ผลิหลังจากหิมะละลายหมดแล้ว ในปัจจุบันบ้านแต่ละหลังต้องมุง

หลังคาใหม่ทุก 25-35 ปี การมุงหลังคาต้องอาศัยแรงงานชาวบ้านประมาณ 100-200 คน เหมือนการลงแขกเกี่ยวข้าวของไทย และใช้เวลาเพียงวันเดียวสำหรับบ้าน 1 หลัง ทุกปีจะมีบ้าน 2-3 หลังที่ต้องมุงหลังคาใหม่ เป็นการถ่ายทอดวิธีมุงหลังคาจากรุ่นสู่รุ่นสืบทอดกันมาเป็นประจำทุกปี ในหน้าร้อนช่วงเช้า ต้องมีการฉีบน้ำขึ้นไปบนหลังคาเพื่อป้องกันไฟไหม้ในช่วงฤดูหนาว ประมาณเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ จะมีการเปิดไฟตอนเย็นช่วงสุดสัปดาห์ ๆ ละ 1 วัน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ส่วนจะเปิดวันไหนบ้างต้องติดตามจากเว็บไซต์ ภายได้หลังคาทรงสูง จะแบ่งเป็นชั้น ๆ ตั้งแต่ 2-4 ชั้น เพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอย ชั้นล่างเป็นที่อยู่อาศัย เนื่องจากมีพื้นที่มากพอในบ้าน ทำให้ชาวบ้านอยู่กันแบบครอบครัวขยาย ทุกคนในครอบครัวอาศัยอยู่รวมกันหมดในหลังเดียว ส่วนชั้นบนใช้เป็นที่พักของและเลี้ยงไหม ชุมชนแห่งนี้ในอดีต (และปัจจุบันสำหรับบางบ้าน) ยังชีพด้วยการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ก่อนหน้านี้หมู่บ้านชิราคาวาโกะไม่ค่อยเป็นที่รู้จักของโลกภายนอกแม้แต่คนญี่ปุ่นเอง ชาวบ้านอยู่กันอย่างสงบ ในปี พ.ศ. 2467 มีบ้านเรือนแบบกัสโซนี่ถึง 300 หลังคาเรือน ต่อมามีการสร้างเขื่อนและตามมาด้วยผลจากสงครามโลกครั้งที่สอง ทำให้ในปี พ.ศ. 2504 บ้านเรือนทรงดังกล่าวลดเหลือ 191 หลัง และปัจจุบันเหลือเพียง 114 หลังเท่านั้น แต่ก็มี ความพยายามในการอนุรักษ์จากคนรุ่นใหม่ โดยมีคำขวัญว่า “ไม่รี้อ ไม่ขาย ไม่เช่า” และชี้ให้เห็นความสำคัญถึงการอนุรักษ์บ้านเรือนที่มีเอกลักษณ์แบบนี้

หมู่บ้านชิราคาวาโกะนี้มีลักษณะครอบครัวขยายบางหมู่บ้านมีผู้อยู่อาศัยมากถึง 20-30 คน บ้านจึงถูกออกแบบให้เป็นบ้านหลังใหญ่หลายชั้น มีหลังคาหนากว่า 50 เซนติเมตร และสูงชันทำจากหญ้าคาเยเพื่อป้องกันหิมะที่ตกหนักในแต่ละปี (Japan Letter japan foundation: 2011)

ในปี พ.ศ.2538 หมู่บ้านชิราคาวาโกะได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกโดยองค์การยูเนสโก ทำให้หมู่บ้านแห่งนี้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ขึ้นในพริบตา บ้านเรือนต่างๆ แปรสภาพกลายเป็นร้านขายของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว เป็นร้านอาหาร พิพิธภัณฑ์ บ้านพักค้างคืน ต้องคอยติดตามชมว่าหมู่บ้านเล็กๆ แห่งนี้จะรักษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบเรียบง่ายไว้ได้อีกนานเท่าใด ท่ามกลางกระแสการท่องเที่ยวที่หลังไหลเข้ามามากขึ้นๆ โดยเฉพาะทัวร์นำเที่ยวจากไทยที่เปิดเส้นทางนี้ให้เป็นที่ยู่งอกเมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง และกลายเป็นกระแสในหมู่นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบประเทศญี่ปุ่นอย่างรวดเร็ว

ประเด็นการปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริงและประวัติศาสตร์ของ จากระยะเวลาของการ 1950 - 1975 จำนวนของบ้านสไตล์ Gassho ได้ลดลงอย่างมากกับพื้นที่ทั้งหมด ประชากรและผู้คนเริ่มที่จะย้ายไปพื้นที่ในเมือง (รูปที่ 4.60) มีรายงานว่ามียากว่า 1,800 บ้านสไตล์กัสโชใน 93 หมู่บ้านใน Shirakawago ในตอนท้ายของศตวรรษที่ 19 แต่เนื่องจากการรับรู้ในหมู่สังคมที่ใช้งานเพื่อรักษา สไตล์กัสโชที่เหลือจากการสูญเสียมันก็เห็นได้ชัดจากกราฟด้านล่างว่าจำนวนของสไตล์กัสโชใน Ogimachi ลดลงอย่างเห็นได้ชัด เมื่อเทียบกับหมู่บ้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับ 88 บ้านสไตล์กัสโชที่บันทึกไว้ในปี 1951 ไปประมาณ 59 บ้านยังคงอยู่ในปี 2007 เนื่องจากมาตรการการอนุรักษ์ที่ประสบผลสำเร็จ ดำเนินการโดยประชาชนในท้องถิ่น

Saito และ Inaba (1996) ยืนยันว่าการเคลื่อนไหวการรักษาก่อนหน้านี้ในหมู่บ้าน Ogimachi ที่ตั้งขึ้นโดยการริเริ่มของประชาชนในท้องถิ่น ในปี 1971 ผู้คนในหมู่บ้านจัดตั้งสมาคมเพื่อการคุ้มครองหมู่บ้านภูมิทัศน์ในพื้นที่ Shirakawa ไปกับการจัดตั้งของกฎบัตรหมู่บ้านชาว ภายในปีเดียวกันเป็นกลุ่มการดำเนินการเก็บรักษาก็เริ่มที่ไม่เพียงจะรักษาแต่บ้านเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงเขตคลองถนนและป่าซึ่งร่วมกับอาคารรูปแบบลักษณะทางธรรมชาติประวัติศาสตร์ของคุณค่าทางวัฒนธรรม

บ้านหลายหลังใน Ogimachi เป็นอย่างน้อย 250 ปี มีสถานที่ให้บริการบางส่วนได้รับการเป็นเจ้าของโดยครอบครัวเดียวกันหลายชั่วอายุคน การรักษาหลังคามุงบ้านขนาดใหญ่เหล่านี้เป็นเรื่องยากเพราะหิมะลึกและภัยคุกคามตลอดปัจจุบันของไฟ หลังคามุงนอกจากนี้ยังมีความเสี่ยงที่จะสลายตัวและการรบกวนจากแมลงและหนู เมื่อได้รับการดูแลอย่างถูกต้องหลังคามุงอาจมีอายุการใช้งาน 100 ปีและต้องเปลี่ยนเมื่อจำเป็น หมู่บ้านมีระบบแรงงานร่วมกันแบบดั้งเดิมที่เรียกว่า 'yui' อ้างอิงกับ เดวิดและหนุ่ม (2007), yui ให้แรงงานไม่เพียง แต่สำหรับการซ่อมแซมบ้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนหลังคา แต่ยังสำหรับกิจกรรม เช่น การปลูกการเก็บเกี่ยวและการล้างหิมะ ตามการวิจัยที่ดำเนินการโดย Uchiumi และคณะ (2008) เพียง 20% ของหลังคาเป็นที่ใช้วิธีการแบบดั้งเดิมในปีนี้ เหตุผลสำหรับการเปลี่ยนแปลงนี้ก็คือว่าวิธีการดั้งเดิมจำเป็นต้องใช้ความพยายามเป็นพิเศษขอให้ประชาชนมีส่วนร่วม แต่ตอนนี้ส่วนใหญ่ของผลงานที่ได้รับการดำเนินการโดยผู้รับเหมาที่มีความเชี่ยวชาญ

ตารางที่ 4.1 รายละเอียดทางด้านประชากรศาสตร์ของหมู่บ้าน Ogimachi

Demographic Profile	Total
Number of populations	1,746
Number of households	571
Total areas	45.6 ha
Number of incentive recipients	180
Number of <i>gassho</i> -style house	117
Number of respondents	72

ตารางที่ 4.2 ข้อมูลด้านบุคคลที่อยู่ในพื้นที่

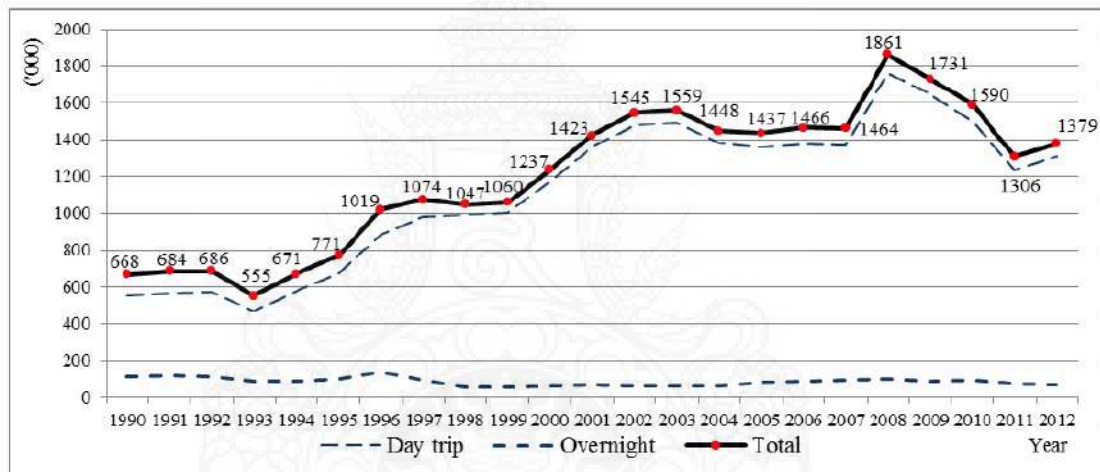
Profile	Frequency	Percentage (%)
<u>Gender</u>		
Male	52	72.2
Female	20	27.8
<u>Age</u>		
Below 20 years	0	0
20-30 years	0	0
31-40 years	8	11.1
41-50 years	20	27.7
51-60 years	28	38.9
61-70 years	4	5.6
Above 70 years	12	16.7
<u>Education Level</u>		
University	8	11.1
Collage	0	0
High School	36	50.0
Junior High School	16	22.2
Elementary School	4	5.6
Others	8	11.1
<u>Monthly Income* (¥)</u>		
Below ¥ 100,000	8	11.1
¥ 100,000 to ¥ 199,999	16	22.2
¥ 200,000 to ¥ 299,999	8	11.1
¥ 300,000 to ¥ 399,999	20	27.8
¥ 400,000 to ¥ 499,999	4	5.6
¥ 500,000 to ¥ 599,999	4	5.6
¥ 600,000 to ¥ 699,999	0	0
¥ 700,000 to ¥ 799,999	0	0
Above ¥ 800,000	0	0
Private and confidential	12	16.7

Source: Ibid, to Table 3.

*Equivalent to US\$1,000 per ¥ 100,000 (Currency exchange based on May 2013 rate).

เป็นผลมาจากการสำรวจทั้งหมดแบบสอบถามตอบ 72 ได้ถูกเก็บรวบรวมจากชาวบ้าน (ตารางที่ 4.2) รายละเอียดทางเพศของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศชาย 72% และ 28% หญิงเป็นตัวแทนของกลุ่มอายุมากที่สุด ใน Ogimachi หมู่บ้านเป็น 51-60 ปี (39%) รองลงมาคือ 41-50 ปี (28%) และสูงกว่า 70 ปี (17%) เกือบส่วนใหญ่ของผู้ตอบแบบสอบถามจากพื้นที่การศึกษามีการศึกษา ประมาณ 11% เรียนในมหาวิทยาลัย ขณะที่ครึ่งหนึ่งของพวกเขาเพิ่งจบจากโรงเรียนมัธยม 22% โรงเรียนประถม

6% และ 11% จบการศึกษาที่แตกต่างกันประเภทระบุว่าเป็น 'อื่นๆ' ตั้งข้อสังเกตได้ว่าที่ Ogimachi มีสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่ได้เปลี่ยนแปลงอย่างมากหลังจากที่จาร์โกอยู่ภายใต้มรดกโลกในปี 1995 การท่องเที่ยวถูกมองว่าเป็นหนึ่งในความเป็นไปได้สำหรับการประกันรายได้ให้กับอยู่อาศัย จึงทำให้การดูแลรักษาของอาคาร (รูปที่ 4.59) ในการตรวจสอบนี้สำหรับรายได้ต่อเดือนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ในช่วงของ ¥ 300,000 (US \$ 2,929) ถึง ¥ 400,000 (US \$ 3,905) โดยมีรายได้จำนวนมากของผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องในภาค เช่น ธุรกิจการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นภาครัฐและเอกชนใน Ogimachi ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่บอกว่าการท่องเที่ยวเป็นอาชีพหลักของพวกเขาในขณะที่ภาคเกษตรเป็นกิจกรรมที่ทำมาหากินเล็กน้อยในหมู่บ้านนี้ ผู้ที่รายได้น้อยส่วนใหญ่เป็นแม่บ้านบ้านาญและแรงงาน

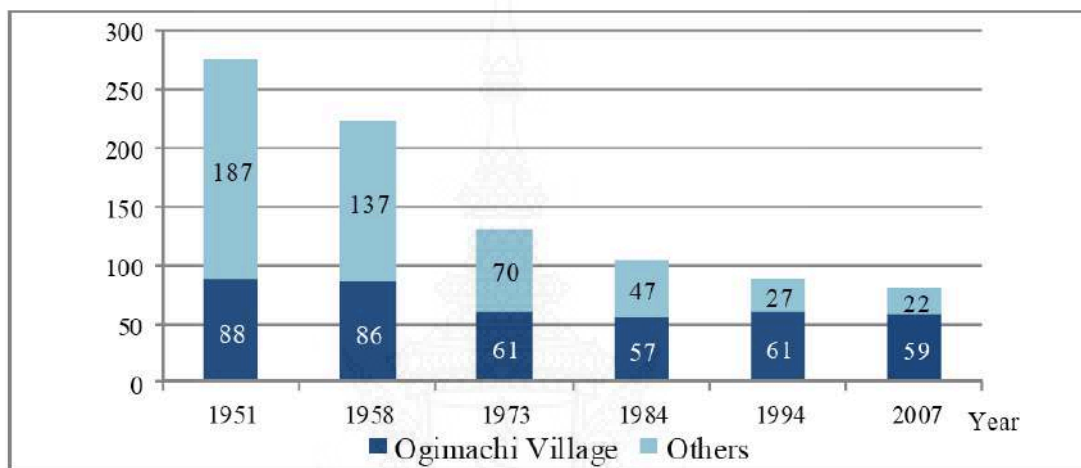

Source: Shirakawa Village Office (2013).

ภาพที่ 4.59 กราฟแสดงจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังหมู่บ้าน

ตามที่เอ็นเดอร์ และ Gutschow (1998), กระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการอนุรักษ์ในประเทศญี่ปุ่นมีความซับซ้อนมาก จริงๆเข้าใจขั้นตอนในการจัดการกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีความจำเป็นต้องมองไปที่ประเด็นการปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริงและประวัติศาสตร์ของ ตามที่คูโรดะ (2012) จากระยะเวลาของการ 1950-1975, จำนวนของบ้าน Gassho สไตล์ได้ลดลงอย่างมากกับพื้นที่ทั้งหมดที่ประสบภัยเลิกระชาการและผู้คนมากขึ้นที่จะย้ายไปพื้นที่ในเมือง (รูปที่ 4.60) มีรายงานว่ามากกว่า 1,800 บ้านสไตล์ Gassho ใน 93 หมู่บ้านใน Shirakawago ในตอนท้ายของศตวรรษที่ 19 แต่

เนื่องจากการรับรู้ในหมู่สังคมที่ใช้งานเพื่อรักษาสไตล์ Gassho ที่เหลือจากการสูญเสียมันก็เห็นได้ชัด จากกราฟด้านล่างว่าจำนวนของบ้าน gasshostyle ใน Ogimachi ลดลงได้อย่างราบรื่นมากกว่าอย่างเห็นได้ชัด เมื่อเทียบกับหมู่บ้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับ 88 บ้าน Gassho สไตล์ที่บันทึกไว้ในปี 1951 ไปประมาณ 59 บ้านยังคงอยู่ในปี 2007 เนื่องจากการมาตรการอนุรักษ์ที่มีประสิทธิภาพการดำเนินการโดยประชาชนในท้องถิ่น

Source: Kuroda, N. (2012)

ภาพที่ 4.60 ตัวเลขการเปลี่ยนแปลงของบ้านสไตล์ Gassho ในพื้นที่ Shirakawa

ตารางที่ 4.3 กองทุนเพื่อการอนุรักษ์และรักษาภูมิทัศน์ในหมู่บ้าน Ogimachi

Year	Conservation			Landscape	
	National Government			Local Government	
	Number of Cases	Expenses (¥ '000)	Subsidy (¥ '000)	Number of Cases	Subsidy (¥ '000)
2008	4	31,800	20,670	5	1,096
2009	6	56,560	36,763	12	2,103
2010	6	52,100	33,865	30	5,114
2011	6	53,300	34,645	19	3,749
2012	10	54,820	35,633	0	0
2013	5	43,820	28,483	0	0

Source: Shirakawa Village Office (2013).

ตารางที่ 4.4 หมายถึงการประเมินผลโปรแกรมแรงจูงใจใน Ogimachi

Incentive Programmes' Evaluation	Mean
Programme's Inputs	3.7222
Programme's Activities	3.7444
Programme's Participation	4.2037
Programme's Reactions	3.2963
Programme's Learning	3.5370
Programme's Actions	3.4074
Programme's Impacts	3.5000
Total Mean	3.6302

ตารางที่ 4.5 พารามิเตอร์กับความต้องการเข้าอบรม จุดประสงค์ในการป้องกันมรดกทางวัฒนธรรมทางกายภาพและสังคม

Tangible heritage	Intangible Heritage
i. Maintenance and preservation works	i. Cultural and intangible heritage policy
ii. Repair and restoration of structure	ii. Identify and delineate the intangible heritage
iii. Alteration and new work	iii. Heritage policy and legal instruments
iv. Planning and management of heritage areas	iv. Cultural and historical traditions
v. Policy and legal issues	v. Cultural and arts management
vi. Work of fine arts and crafts techniques	vi. Drama, music and festivals
vii. Paintings	vii. Language and a work of art
viii. Documentation and assessment	viii. Manners and customs
ix. Cultural landscape	ix. Folk performing arts
x. Entrepreneurship	x. Religious faith

ค่าเฉลี่ยของความต้องการของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่สูงขึ้นมีค่าเฉลี่ยของคะแนนอยู่ที่ 2.03 เมื่อเทียบกับมรดกทางวัฒนธรรมทางกายภาพมีมูลค่า 1.95 (ตารางที่ 4.6) ซึ่งหมายความว่าผู้อยู่อาศัยในหมู่บ้าน Ogimachi รู้สึกว่าพวกเขาต้องฝึกอบรมการศึกษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้มากขึ้น เมื่อเทียบกับมรดกทางวัฒนธรรมทางกายภาพ

ตารางที่ 4.6 ค่าเฉลี่ยของความต้องการมรดกวัฒนธรรมกายภาพและสังคมในหมู่บ้าน Ogimachi

Residents' Needs	Mean
Tangible Heritage	1.9538
Intangible Heritage	2.0312

ตารางที่ 4.7 ตารางสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลการอนุรักษ์ในประเทศต่างๆ

Author	Site	Problems	Method	Finding	Suggest
Sharon Zukin 2012	Amsterdam - Walking street on oldtown	- No public policies For preserve - Little significance	- Ethnographic - Observation - Interview - Online archival data	- This street preservation transitional - Intangible culture heritage	- Not only does this culture ecosystem merit - Safeguarding for its lising heritage planning, Muti-Culture
Turin varal-Arslan&Arzu Cahanimur 2011	Turkey, Bursa - Historic commercial districts	- Failures: - Successes:	A review	Community engagement model should support public decision making by developing a coherent frameworks to identity the sustainable	Future scenarios with muti- or interdisciplinary collaborations
Florian Steinbery 1996	- Cairo - Tunis - Sana'a Aleppo - Delhi - Bambara Bhaktapur - Galle Penang - Si	- Need for area rehabilitation revitalisation approached - Old housing stock and historic centers	A review of case study	Adapt the physical structures and activities	Sustainable an revitalisation will be most feasible if they are intergrated into new concept of use (Monument)
Sim loo lee	- Chinatown - Kampung glam - Litter India	Fast expanding economics rapid urban development	Servey	Successes: Singapore urban conservation policy - preserve - Activities - Community life	Policy allow for the operation of market forces which makes preservation & restoration of the old shophouse Viable

จาดรงค์ โปะะ รัตน์ศรี 2556	ประเทศไทย - ป้อมมหากาฬ - เลื่อนฤทธิ์ - บางลำพู	- Gentrification - ความไม่ลงรอย ด้านมรดกที่ชุมชนมีค อรัฐ		Strong communities can survive gentrification	เห็นแก่การปกป้องรักษา วัฒนธรรมมรดก ควรมีนโยบาย &แผนจัดการเพื่อธรร มาภิบาล ชุมชนเมืองสู่ ความยั่งยืน
Widiya Matokusumo 2010	Indonesia, Jakarta - Kota Tua	Conflicts between development& conservation	Revised&refin ed based on working paper	Conservation requires new critical interpretation must be part of modernization constructs	- Should address future need respectively cultural diversity and socio economic basis for creating sustain - Success upon broad interest & stakeholders
Torill Nyseth, Johanne Sognnaes 2013	Norway - Stavanger - Mosjoen - Risor	- Conservation plan not important - Combined Management tool - Modern living - Flexibility +Change	A review	- rooted in identity - Green movement - Heritage professional in powerful position	Pay attention to local actors
Muge Akker Ercan 2011	Istanbul	Urban regeneration achievement in sustainable		Crucial issue in creating sustainable	- Controversies and challenges - Long-Term
Brenda S A veah Shirlena Huang 1996	Singapore Kampong Glam	Conservation redevelo pment cilemma	- Survey - Review	communities	- Muti-dimension

กล่าวโดยสรุป การบริหารจัดการพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยวนี้
ควรมีการบูรณาการจากชุมชน ท้องถิ่น ภาครัฐ และเอกชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน สิ่ง
สำคัญคือชุมชนและท้องถิ่นต้องมองหาข้อดี จุดเด่นและความเข้มแข็งที่ชุมชนมีเพื่อเป็นจุดขาย ในการ
ท่องเที่ยวและบริการ อีกทั้งยังเป็นแรงดันต่อการพัฒนาที่รุกกล้าเข้ามาในพื้นที่อนุรักษ์ เมื่อชุมชนเข้ม
แข็งและได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน การบริหารจัดการที่ดีจะนำไปสู่การพัฒนาควบคู่กับการ
ดำรงไว้ซึ่งวิถีชุมชน มรดกทางวัฒนธรรม และคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

บทนี้จะกล่าวถึงผลสรุปของการวิจัยทั้งหมดเพื่อตอบคำถามใหญ่ที่ว่า "จะมีแนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมกายภาพของพื้นที่ที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวอย่างไร" และอภิปรายผลสรุปที่ได้พบในข้างต้นที่ได้จากการทบทวนทฤษฎีวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง การลงพื้นที่สำรวจ การใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมากในระบบ รูปแบบ ข้อกำหนดและแรงจูงใจในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมชุมชนของประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา

ในส่วนนี้จะกล่าวถึงในสองประเด็นประกอบไปด้วย ประเด็นแรกคือ ความแตกต่างระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา ประเด็นที่สองคือ แนวทางการจัดการสภาพแวดล้อมกายภาพที่เหมาะสมกับบริบทไทย

5.1 ความแตกต่างระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา

ทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนานั้น มีความพยายามในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมด้วยกันทั้งนั้น แต่ด้วยระบบกลไกต่างๆ ทำให้รูปแบบแนวทางการอนุรักษ์และผลสัมฤทธิ์มีความแตกต่างกัน แน่นอนว่าด้วยสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตในประเทศที่พัฒนาแล้วมีความพร้อมกว่าจึงส่งผลให้การอนุรักษ์มีประสิทธิภาพและความเป็นระบบมากกว่าในประเทศกำลังพัฒนา

ประเด็นด้านกายภาพ

สถาปัตยกรรมในซีกโลกตะวันออกโดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนานั้นมีส่วนน้อยมากที่จะได้รับการดูแลรักษาให้คงอยู่ในสภาพใกล้เคียงกับของเดิม และส่วนใหญ่มักถูกกันไว้เป็นสถานที่หวงห้าม อันเป็นผลมาจากนโยบายหรือมาตรการต่างๆ ที่กำหนดให้แยกพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ออกจากชุมชน (นายภาณุวัฒน์ โทบุบล :2556. p 31)

ในขณะที่แนวทางอนุรักษ์สถาปัตยกรรมของประเทศในกลุ่มซีกโลกตะวันตกจะกำหนดให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันกับสถานที่หรือสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมได้ (นายภานุวัฒน์ โท นุบล :2556. p 31) ซึ่งในญี่ปุ่นมีการปรับปรุงอาคารที่มีคุณค่าโดยรูปแบบด้านนอกอาคารยังคงไว้ซึ่งรูปแบบดั้งเดิมเกือบทั้งหมดแต่ภายในอาคารปรับรูปแบบกิจกรรมไปสู่การบริการ ในย่านอนุรักษ์ของเมืองทากายามา นั้นด้านในอาคารปรับเป็นร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ส่วนในย่านกิออนในเกียวโต ได้มีการปรับปรุงทางกายภาพทั้งทางเดิน คลองโบราณ และอาคารให้สวยงามแต่ยังคงซึ่งเอกลักษณ์ดั้งเดิม โดยส่วนล่างของอาคารถูกปรับเปลี่ยนการใช้งานเป็นร้านอาหาร ร้านน้ำชา ที่พบปะสังสรรค์ ยามค่ำคืนซึ่งเป็นการเพิ่มชีวิตชีวาให้แก่ชุมชนและสร้างรายได้แก่ชุมชน นอกจากนี้ยังมีการกำหนดมาตรการเพื่อการอนุรักษ์ที่ใช้ทั้งกับอาคารเก่าและอาคารใหม่ที่เกิดขึ้นตามแนวคิด " Machizukuri" ที่กำหนดให้ใช้พื้นที่หรือมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมเป็นทุนในการสร้างสิ่งใหม่ ส่วนการสร้างอาคารใหม่ต้องอิงกับ Guideline Control ของเมือง จะเห็นได้ว่าในญี่ปุ่นนั้นนอกจากให้ความสำคัญกับอาคารดั้งเดิมแล้วยังสนใจอาคารที่สร้างใหม่ที่ต้องการให้สอดคล้องกับรูปแบบดั้งเดิม การอนุรักษ์ของชุมชน Kurashiki เมือง Okayama ได้แบ่งเขตการอนุรักษ์เป็นหลายส่วน มีทั้งการอนุรักษ์ บ้านเรือนโบราณ และสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ของเมือง เช่น การรื้อย้ายเสาไฟฟ้าที่ไม่เป็นระเบียบบนท้องถนนบริเวณแนวคลอง เปลี่ยนเป็นผืนสายไฟฟ้าไว้ใต้ดิน เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบของเมืองอย่างในกรณี ชุมชน (Vieux Carre Commission) เมืองนิวโอรีลีน มลรัฐหลุยเซียน่า ที่มีนักท่องเที่ยวหลั่งไหลมาจากทั่วโลกเพื่อสัมผัสมนเสน่ห์ของเมืองเก่าที่สวยงามโดยมีการปรับอาคารเพื่อเป็นโรงแรมร้านขายกาแฟ และร้านขายของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว ในรูปแบบสถาปัตยกรรมยุโรป

ประเด็นด้านชุมชน เศรษฐกิจ สังคม

ระบบทุนนิยมที่แพร่กระจายไปทั่วโลกนั้นส่งผลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงในประเทศกำลังพัฒนาซึ่งมีผลต่อโครงสร้างต่างๆ ทั้งนโยบายภาครัฐ เศรษฐกิจ สังคม รวมไปถึงวิถีชีวิต และวัฒนธรรม การพัฒนาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพและการดำเนินชีวิตของประชากร สิ่งเหล่านี้กำลังจะกลืนความเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมและวิถีชีวิตที่สืบทอด

Guidelines for The Management of The Physical Environment of Historical, Cultural and Tourism Areas: The Comparison Between The Case of Developed Countries and Developing Countries

กันมาอย่างยาวนาน ชุมชนประวัติศาสตร์ในพื้นที่เมืองเก่าเป็นอีกหนึ่งผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ระบบเศรษฐกิจโดยรวมเน้นที่พัฒนาโครงการขนาดใหญ่ โดยในหลายๆครั้งมองข้ามคุณค่าของชุมชนดั้งเดิม เช่น ในกรุงเทพมหานครที่การพัฒนาโครงข่ายรถไฟฟ้า โดยการพัฒนาได้รื้อไล่ไปถึงพื้นที่ชุมชนเก่าซึ่งทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ และท้ายที่สุดชุมชนต้องถูกรื้อถอนเพราะเจ้าของที่ดินต้องการนำมาพัฒนาเป็นศูนย์การค้า

ในประเทศพัฒนาแล้ว มีความพยายามในการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง เนื่องจากในประเทศเหล่านี้มักพัฒนาไปพร้อมกับแนวคิดการอนุรักษ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวไปด้วย การดำเนินชีวิตจะเปลี่ยนไปบ้าง แต่เจ้าของอาคารยังสามารถอาศัยอยู่ที่เดิมเพียงแต่เปลี่ยนกิจกรรมจากเดิมเป็นการบริการที่สนับสนุนการท่องเที่ยว อย่างในหมู่บ้านชานา ชิรากาวาโกะ ประเทศญี่ปุ่น จากเดิมที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมแต่พอหมู่บ้านได้รับการขึ้นเป็นมรดกโลกทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงเปลี่ยนมาเป็นการทำธุรกิจเพื่อบริการนักท่องเที่ยวแทน แม้วิถีจะเปลี่ยนไปบ้าง แต่คนในชุมชนยังสามารถอาศัยอยู่ที่เดิมและจากที่เคยเดินทางไปทำงานในอุตสาหกรรมนอกพื้นที่ก็สามารถสร้างอาชีพจากพื้นที่ที่อยู่อาศัยเดิม เช่นเดียวกับชุมชนเชียงคานจังหวัดเลยที่การพัฒนาการท่องเที่ยวไปพร้อมการอนุรักษ์ควบคู่กัน แม้วิถีชีวิตจะเปลี่ยนจากเกษตรกรรมมาเป็นบริการแต่ก็ทำให้คนพื้นที่มีรายได้และบางส่วนกลับมาสู่ท้องถิ่นเพื่อช่วยธุรกิจครอบครัวแทนที่จะต้องออกไปทำงานนอกพื้นที่

ประเด็นการมีส่วนร่วม

ในประเทศกำลังพัฒนา การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นบ้างแล้วแต่น้อยมากเมื่อเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งส่วนมากการอนุรักษ์ยังเป็นเรื่องของหน่วยงานรัฐดำเนินการซึ่ง ในประเทศเหล่านี้การอนุรักษ์ชุมชนมีผลน้อยมากต่อแผนพัฒนาเมือง

ในประเทศพัฒนาแล้ว ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างมากในการกำหนดทิศทางของชุมชนรวมไปถึงแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรม ในญี่ปุ่นได้มีการก่อตั้ง "ชุมชนละแวกบ้าน"(Chonikai: Neighborhood Association) ซึ่งเป็นการกำหนดทิศทางของชุมชนมาตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ต่อมาแนวคิด การมีส่วนร่วม "Machizukuri" ที่ครอบคลุมทั้งเรื่องสังคมวัฒนธรรมและบริบทต่างพ

ในการสร้างเมืองและการวางผังเมือง ซึ่งเป็นการพัฒนาแบบ "Bottom up" คือจากท้องถิ่นสู่รัฐสหรัฐอเมริกาที่ให้อำนาจแก่มลรัฐและท้องถิ่นในการวางผังเมือง (Standard State Zoning Enabling Act) ได้เอง ตั้งแต่ ค.ศ. 1926 และการให้อำนาจแก่รัฐบาลท้องถิ่น ในการออกข้อกำหนดท้องถิ่น (Standard City Planning Enabling Act) ได้ในอีก 2 ปีต่อมา

กระแสการอนุรักษ์ย่านโดยภาคประชาชนที่มีชื่อเสียงไปทั่วโลกคือ โครงการถนนสายหลัก (Main Street Program) ซึ่งเกิดใน 3 พื้นที่ก่อนใน ค.ศ. 1977 ในเมืองเกิลส์เบิร์ก มลรัฐ อิลลินอยส์ เมืองฮอทสปริง มลรัฐเซาธ์ดาโกตา และเมือง เมดิสัน มลรัฐอินเดียนา (Tyler 2000: 173-174) ซึ่งมีย่าน การค้าใจกลางเมืองที่ซบเซาจากการพัฒนาหมู่บ้านจัดสรร และร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ชานเมือง ซึ่งมีที่จอดรถสะดวกและ กว้างขวางกว่า ในเมือง ผอ. ศัย ในย่านถนนสายหลัก ได้ วั มกบ์ อาสาสมัครจากกองทุน แห่งชาติ เพื่อ การอนุรักษ์ ภั ษย์ ระวัต ศิ าสตร์ ในการฟื้นฟู ถนนสายหลัก โดยยึดหลัก 4 ประการ คือ ก) การ ปรับปรุง โครงสร้าง เศรษฐกิจ ให้สามารถแข่งขัน ได้ ข) การปรับปรุงอาคารเก่าและบริการสาธารณะให้น่าสนใจและทันสมัยขึ้น ค) การส่งเสริมและปรับปรุงสิ่งที่มีในชุมชนที่เป็นของแท้ให้เกิดภาพลักษณ์ที่เด่นชัดสามารถดึงดูดผู้คนได้ และ ง) การ สร้างความเป็นผู้นำและความเข้มแข็งให้แก่ผู้อยู่อาศัยและ นักลงทุน ในท้องถิ่น โครงการถนนสายหลัก นับ ะสบความสำเร็จ มาก ต่อมากองทุนแห่งชาติ จึงได้จัดตั้งศูนย์ถนนสายหลัก (National Trust Main Street Center) ขึ้น ปัจจุบันมีเมือง ต่างๆ เข้าร่วมโครงการนี้กว่า 2,000 แห่ง

ประเด็นของท้องถิ่น

โครงสร้างอำนาจที่แตกต่างกันทำให้การอนุรักษ์พื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์แตกต่างกันค่อนข้างมาก ในประเทศพัฒนาแล้วท้องถิ่นมีอำนาจในการบริหารจัดการท้องถิ่นของตนเองได้อย่างเต็มที่รัฐบาลกลางเข้ามามีส่วนไม่มากนัก ประเทศที่พัฒนาแล้วเช่นสหรัฐอเมริกา แม้การอนุรักษ์จะเริ่มจากเอกชน แต่ท้องถิ่นมีความสำคัญอย่างมากต่อการอนุรักษ์ชุมชนและการท่องเที่ยว โดยเริ่มจากการจัดตั้งกรมการอนุรักษ์ท้องถิ่นสำหรับย่านวอแคเอร์ (Vieux Carre Commis- sion) ที่เมืองนิวยอร์ก มลรัฐหลุยเซียน่าในค.ศ. 1921 ซึ่งนับได้ว่าเป็นคณะกรรมการท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์แห่งแรกของประเทศต่อมาใน ค.ศ. 1926 ได้มีการจัดทำ ร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ย่าน วอแค

เออร์ แต่ก็ยังไม่ได้ประกาศใช้ ในพื้นที่ส่วนเมืองที่มีการประกาศใช้ข้อบัญญัติโซนนิ่ง (Zoning Ordinance) โดยท้องถิ่น เป็นแห่งแรกคือเมืองชาร์ลตันส์ มลรัฐเซาธ์แคโรไลนา ซึ่งได้ประกาศให้ย่านชุมชนดั้งเดิมที่เรียกว่า แบตเตอรี่ (Battery) เป็น “ย่านเก่าแก่และประวัติศาสตร์ (Old and Historic District)” ใน ค.ศ. 1931 ซึ่งการประกาศ ใช้ข้อบัญญัติท้องถิ่นของเทศบาลเมืองชาร์ลตันส์เอง ได้เป็นต้นแบบให้แก่หลายเมืองโดยย่านไวเคอร์ได้รับ การประกาศเป็นย่านประวัติศาสตร์เป็นแห่งที่สองระหว่าง ค.ศ. 1936-37 (Murtage 1990: 104-105; Tyler 2000: 59) การประกาศย่านประวัติศาสตร์โดยท้องถิ่นนี้สามารถทกได้จากรัฐบาลท้องถิ่นที่มีอำนาจในการออกกฎหมายโซนนิ่ง (Zoning Ordinance) ได้เองตามกฎหมายผังเมืองของสหรัฐอเมริกา

ส่วนในประเทศอังกฤษซึ่งหลังจาก ค.ศ. 1967 ได้มีการถ่ายโอนอำนาจทางการเมืองให้รัฐบาลท้องถิ่นวาง จัดทำและประกาศใช้ผังเมืองของท้องถิ่นได้ ทั้งนี้ รวมถึงการประกาศ พื้นที่อนุรักษ์ด้วย (Pendlebury, John:)

และในประเทศญี่ปุ่นเองได้มีการประกาศใช้จากท้องถิ่น โบราณสถานและอาคารบ้านเรือนในเกรวยโต ปัจจุบันกฎหมายและกฎเกณฑ์ต่างๆ ได้ถูกประกาศใช้อย่างชัดเจน โดยมีการประกาศใช้ครั้งแรกในประเทศญี่ปุ่นตั้งแต่ ปีค.ศ. 1972 มีการทำแผนบูรณการอย่างเป็นระบบ เพื่ออนุรักษ์ภูมิทัศน์เมืองไว้ โดยมีเทศบาลเป็นผู้ควบคุม ระบบนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่พิเศษของอาคารแบบดั้งเดิม ในเขตที่ภูมิทัศน์เมือง มีลักษณะเฉพาะแบบเกียวโต ระบบนี้ต้องการปฏิสังขรณ์อาคารบ้านเรือนภายนอกที่เป็นแบบดั้งเดิม ซึ่งจะต้องมีเงินทุนในการซ่อมแซมอาคารดังกล่าว

ในทางตรงกันข้ามในประเทศกำลังพัฒนานั้นท้องถิ่นมีอำนาจในบางเรื่องเท่านั้น อำนาจการบริหารจัดการอยู่ที่ภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ทำให้อำนาจในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมกายภาพมีความแตกต่างกันอย่างมาก ประเทศกำลังพัฒนา เริ่มมีการออกเทศบัญญัติท้องถิ่นเพื่อควบคุมย่านอนุรักษ์ เช่น ชุมชนเชียงคาน จังหวัดเลย แต่โดยรวมแล้วยังถือว่าน้อยมากเพราะที่ดินส่วนใหญ่ของประเทศเหล่านี้ถูกครอบครองโดยนักพัฒนา นักการเมือง และเอกชนที่ต้องการพัฒนาในเชิงเศรษฐกิจและรายได้โดยไม่เห็นความสำคัญในการอนุรักษ์ชุมชนมากนัก ดังเช่นกรณีตลาดน้ำอัมพวานัน ที่แม้คนจำหนึ่พยายามจะอนุรักษ์และพัฒนาการท่องเที่ยวควบคู่กันไปจนอัมพวานันถือว่าประสบผลสำเร็จทางด้านเศรษฐกิจแต่ขณะเดียวกัน การเข้ามาของนักท่องเที่ยวจำนวนมากทำให้นักธุรกิจเห็นช่องทางใน

การลงทุนโครงการขนาดใหญ่ส่งผลให้ ได้มีการรื้อบ้านที่มีคุณค่าและเป็นเอกลักษณ์ที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมเก่าอายุเกือบร้อยปีจำนวน 8 หลังทิ้งเพื่อสร้างโรงแรมที่ทันสมัยที่จะรองรับนักท่องเที่ยวได้จำนวนมากว่า ซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งชี้ว่า ท้องถิ่นเองไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์อย่างจริงจัง ซึ่งอาจส่งผลเสียได้ในอนาคต หรือในกรุงเทพมหานครที่มีการก่อสร้างรถไฟฟ้า ผ่านย่านชุมชนเก่าแก่ส่งผลให้ที่ดินราคาสูงขึ้นและนักพัฒนาต้องการใช้พื้นที่เพื่อพัฒนาเป็นห้างสรรพสินค้า ซึ่งชุมชนไม่สามารถต่อต้านต่อพัฒนาได้ และกฎหมายละทิ้งถิ่นไม่มีอำนาจพอที่จะคุ้มครองพื้นที่เหล่านี้ได้ แม้โรงแรมขนาดใหญ่จะรองรับนักท่องเที่ยวได้จำนวนมาก แต่อาจส่งผลเสียต่อสภาพแวดล้อมโดยรอบ ซึ่งในบางแง่มุมอาจส่งผลเสียต่อความยั่งยืนของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้

นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ของเทศบาลจะต้องใส่ใจกับฟื้นฟูและการนำกลับมาใช้ใหม่ของอาคารประวัติศาสตร์ที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การใช้งานและการคุ้มครองของรัฐบาล อาคารประวัติศาสตร์เหล่านี้ควรได้รับการจดทะเบียน การส่งเสริม การฟื้นฟูบูรณะและการซ่อมแซมกลับมาใช้ ภายใต้การครอบครองของประชาชน หรือภาคเอกชนที่เหมาะสมต่อการบริหารจัดการ

ประเด็นการสนับสนุนจากภาครัฐ

ในประเทศพัฒนาแล้วมีกฎหมายและข้อกำหนดที่ชัดเจนในการอนุรักษ์ ตัวอย่างเช่น โบราณสถานและอาคารบ้านเรือนในเกียวโต ได้รับการพัฒนามาหลายช่วงอายุคน ปัจจุบันกฎหมายและกฎเกณฑ์ต่างๆ ได้ถูกประกาศใช้อย่างชัดเจน โดยมีการประกาศใช้ครั้งแรกในประเทศญี่ปุ่นตั้งแต่ปีค.ศ. 1972 มีการทำแผนบูรณการอย่างเป็นระบบ เพื่ออนุรักษ์ภูมิทัศน์เมืองไว้ โดยมีเทศบาลเป็นผู้ควบคุม ระบบนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่พิเศษของอาคารแบบดั้งเดิม ในเขตที่ภูมิทัศน์เมืองมีลักษณะเฉพาะแบบเกียวโต ระบบนี้ต้องการปฏิสังขรณ์อาคารบ้านเรือนภายนอกที่เป็นแบบดั้งเดิม ซึ่งจะต้องมีเงินทุนในการซ่อมแซมอาคารดังกล่าว

ส่วน การอนุรักษ์อาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมที่ส่วนใหญ่ยังมีผู้อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ ได้ใช้ช่องทางของประมวล กฎหมายผังเมืองซึ่งเริ่มใน ค.ศ. 1944 เรียก การขึ้นบัญชีอาคารสำคัญ (listed buildings) ต่อมาได้มีการขยายมาถึง การอนุรักษ์เชิงพื้นที่ด้วย เรียก พื้นที่อนุรักษ์ (conservation areas) โดยเริ่มใน ค.ศ. 1967 ซึ่งปัจจุบันได้มี การปรับปรุงกฎหมายและใช้ประมวล

กฎหมายผังเมือง ในเรื่องของบัญชีอาคารสำคัญและพื้นที่อนุรักษ์ (Planning (Listed Buildings and Conservation Areas) Act) ค.ศ. 1990 และนอกจากนี้ในประเทศอังกฤษเองยังมีการให้โบราณสถานหรืออาคารที่มีคุณค่าอาจได้รับแรงจูงใจทางภาษี คือ การยกเว้นภาษีมรดก และการยกเว้นหรือลดหย่อนภาษีมูลค่าเพิ่ม หากมีการอนุรักษ์อาคารซึ่งจะต้องเป็นไปตามระเบียบและเงื่อนไขที่กำหนด

(Florian Steinberg: 1996) ได้ทำการศึกษาการอนุรักษ์และฟื้นฟูเมืองเก่าและอนุสรณ์สถานซึ่งมีความสำคัญน้อยมากต่อการกำหนดนโยบายในการพัฒนาเมืองของโดยทำการศึกษาในพื้นที่เมือง Cairo, Tunis, Sana'a, Aleppo, Delhi, Bombay, Bhaktapur, Galle, Penang, Singapore, Shanghai, Beijing, Quito, Cartagena, Rio de Janeiro และ Havana โดย Florian Steinberg ในบทความดังกล่าวได้กล่าวว่า หากมองในภาพรวมแล้วการสนับสนุนเรื่องอนุรักษ์และฟื้นฟูเกิดขึ้นได้น้อยมาก พื้นที่ย่านประวัติศาสตร์ในเขตพื้นเมืองถูกละเลยการค่อยๆ เลือหายไป โดยรัฐเองให้ความสำคัญกับโครงการใหญ่ๆ ที่หวังผลกำไรเพื่อเข้ามาแทนพื้นที่ดั้งเดิมเหล่านั้น หรือที่เห็นความสำคัญจริงๆ ก็เฉพาะพื้นที่ที่มีชื่อเสียงเรื่องการท่องเที่ยวเท่านั้น ชุมชนผู้มีรายได้ต่ำมักถูกละเลยและทอดทิ้งซึ่งเกิดขึ้นได้บ่อยในประเทศกำลังพัฒนา

หากนโยบายเหล่านี้ยังดำเนินต่อไป ในอนาคตของประเทศที่กำลังพัฒนาจะได้รับผลกระทบต่างๆ ตามมาซึ่งล้วนเป็นไปในแง่ลบ ซึ่งมองลึกลงไปจะพบว่ามีเพียงบางส่วนของมรดกทางวัฒนธรรมของพวกเขายังคงหลงเหลืออยู่ในเขตเมือง สถานที่เหล่านั้นจะถูกแยกออกอย่างสิ้นเชิงจากการดำรงชีวิตของชุมชน ทั้งที่กลยุทธ์การอนุรักษ์และฟื้นฟูควรมุ่งหวังที่จะหลีกเลี่ยงความคิดของการรักษาแบบคงที่และไม่พยายามที่จะ "fossilise" อดีตที่ผ่านมาและแสดงออกมาในรูปแบบของพิพิธภัณฑ์เปิดโล่ง

มีความจำเป็นเร่งด่วนสำหรับวิธีฟื้นฟูซึ่งบำรุงรักษาหรือมากกว่า "ดำรงไว้" ของพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตดั้งเดิม แต่ยังสามารถปรับตัวเข้ากับโครงสร้างทางกายภาพและกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับความต้องการในปัจจุบัน การทำอย่างต่อเนื่องและการฟื้นฟูเป็นสิ่งจำเป็นแนวทางที่ถูกนำมาใช้ในพื้นที่เมืองทั้งหมดในยุคก่อนอุตสาหกรรมและซึ่งได้รับรูปแบบไปยังพื้นที่เขตเมืองเก่าทุกที่ การปรับตัวของรูปแบบและการใช้งานสามารถดำเนินการได้ แต่ภายในมิติของอาคารที่มั่นคงและในเขตเมือง ทางเลือกเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่ง เช่น ทางเลือกของแนวคิดการออกแบบใหม่

และเทคโนโลยีใหม่ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้อาคารเก่าและพื้นที่ที่จะประสบความสำเร็จในการปรับตัวเข้ากับความต้องการ แต่ไม่ทำลายรูปแบบเดิมที่มีอยู่

เพื่อความสำเร็จตามเป้าหมาย มีความจำเป็นต้องเปลี่ยนทัศนคติของนักเศรษฐศาสตร์, สถาปนิก นักวางแผน นักพัฒนาและผู้บริหาร ซึ่งมีความจำเป็นในการสร้างสภาพแวดล้อมทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปในเขตเมืองประวัติศาสตร์จะฟื้นฟูในมูลค่าที่แท้จริงของพวกเขาและที่นโยบายและการปฏิบัติของของรัฐบาลมีการแก้ไขตาม สถาบันต้องได้รับการพัฒนาและเครื่องมือทางเศรษฐกิจและการบริหารจัดการสำหรับการควบคุมและส่งเสริมการขายจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติจริง เจ้าหน้าที่ของเทศบาลจะต้องใส่ใจกับฟื้นฟูและการนำกลับมาใช้ใหม่ของอาคารประวัติศาสตร์ที่ไม่ได้ภายใต้การใช้งานและการคุ้มครองของรัฐบาล อาคารประวัติศาสตร์เหล่านี้ควรได้รับการจดทะเบียนการส่งเสริม การฟื้นฟูบูรณะและการซ่อมแซมกลับมาใช้ ภายใต้การครอบครองของประชาชน หรือภาคเอกชนที่เหมาะสมต่อการบริหารจัดการ ในกรณีของอาคารที่มีเจ้าของเป็นเอกชนควรจะให้มีความสนใจ เช่น การยกเว้นภาษีทรัพย์สิน และการถ่ายโอนสิทธิ์ของพื้นที่ เพื่อนำไปสู่การฟื้นฟูและอนุรักษ์สมบัติเก่าและประวัติศาสตร์และนำพวกเขาไปใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจใหม่ (เช่นโรงแรม, ร้านอาหารร้านค้า สำนักงาน)

มีข้อโต้แย้งในการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวต่อการอนุรักษ์และการฟื้นฟูเพราะที่ดินเหล่านั้นมีเจ้าของเป็น นักเก็งกำไร ผู้บริหาร รัฐบาล บริษัท รับเหมาก่อสร้างขนาดใหญ่ และหน่วยงานภาครัฐจำนวนมากมีส่วนได้เสียในเรื่องการพัฒนาและทำอย่างอย่างเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของพวกเขาในการพัฒนา กลุ่มเหล่านี้พวกพ้องเป็นนักการเมืองซึ่งมีอำนาจในมือ แต่น่าเสียดายที่คนที่มีความอำนาจและโดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์ยังไม่ได้ตระหนักถึงความเป็นชุมชน ความเป็นเอกลักษณ์ของตน และสิทธิเสรีภาพ ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากเข้าแข่งขันมาอาจสามารถไปต่อสู้กับอำนาจของเอกชนรายใหญ่ สิ่งเหล่านี้สามารถเปลี่ยนและแน่นอนต้องเปลี่ยนถ้ามีอะไรที่จะต้องทำเกี่ยวกับความยั่งยืนของมรดกเขตเมือง ซึ่งต้องใช้เวลาและความพยายามอย่างมากทีเดียว

แรงจูงใจในการอนุรักษ์

ซึ่งในบางประเทศเริ่มตระหนักถึงคุณค่าของย่านประวัติศาสตร์ ทำให้เกิดหน่วยงานด้านการอนุรักษ์เกิดขึ้นตามมาทั้งการอนุรักษ์ โบราณสถาน สถาปัตยกรรม และชุมชนที่อยู่อาศัยย่านประวัติศาสตร์เก่าแก่

ค.ศ. 1990 และนอกจากนี้ในประเทศอังกฤษเองยังมีการให้โบราณสถานหรืออาคารที่มีคุณค่าอาจได้รับแรงจูงใจทางภาษี คือ การยกเว้นภาษีมรดก และการยกเว้นหรือลดหย่อนภาษีมูลค่าเพิ่ม หากมีการอนุรักษ์อาคารซึ่งจะต้องเป็นไปตามระเบียบและเงื่อนไขที่กำหนด

ในประเทศต่างๆ ทางฝั่งตะวันตก ชุมชนประวัติศาสตร์หรือชุมชนดั้งเดิมในเมืองนับเป็นแหล่งมรดกวัฒนธรรม ที่ได้รับความสนใจ และมีการอนุรักษ์มาตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่สองมาจนถึงช่วงหลังสงครามซึ่งได้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมและการพัฒนาเมือง จนทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ผู้คนจึงเริ่มหันมาหวนระลึกถึงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เคยเป็นในอดีต ซึ่งรวมถึงชุมชนประวัติศาสตร์ในเขตเมืองด้วย1 สภาการโบราณสถานระหว่างประเทศหรือไอโคโมส (International Council on Monuments and Sites – ICOMOS) ได้ประกาศกฎบัตรนานาชาติ เพื่อการอนุรักษ์เมืองและชุมชนประวัติศาสตร์ (Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas) หรือ กฎบัตรวอชิงตัน (Washington Charter) ใน ค.ศ. 1987 ซึ่งเป็นปีเดียวกับที่เอกสารแนวปฏิบัติ เพื่อให้เป็นไปตามอนุสัญญามรดกโลก (Operational Guidelines for the Implementation of World Heritage Convention) ได้บรรจุเมืองประวัติศาสตร์และศูนย์กลางเมือง (historic towns and town centres) ให้เป็นประเภทย่อยของแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม ในประเภทของกลุ่มอาคาร (groups of buildings) และมีแนวปฏิบัติในการอนุรักษ์ที่ชัดเจน การที่องค์กรอนุรักษ์ระหว่างประเทศต้องกำหนดกฎเกณฑ์สำหรับการอนุรักษ์ชุมชนหรือย่านประวัติศาสตร์นั้น

ส่วนในประเทศกำลังพัฒนานั้นยังขาดแรงจูงใจในการอนุรักษ์ โดยอยู่ในลักษณะต่างคนต่างทำขาดการร่วมมือหลายฝ่ายซึ่งในช่วงหลังเริ่มมีความพยายามในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว แต่ยังคงขาดแนวทางหรือข้อบังคับจากภาครัฐโดยตรง

5.2 แนวทางการจัดการสภาพแวดล้อมกายภาพที่เหมาะสมกับบริบทไทย

5.2.1 การบริหารจัดการ (Administrative actions)

การบริหารและการจัดการในพื้นที่อนุรักษ์เมืองเก่า เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ได้มีการกล่าวไว้ว่า ไม่มีแผนอนุรักษ์ใดที่ทำได้สำเร็จ หากไร้การสนับสนุน จากหน่วยงานท้องถิ่น (Shankland, ๑๙๗๕) และในบางครั้งอาจต้องอาศัยอำนาจระดับสูงในการดำเนินงานให้เป็นผล (Holiday, 1973) นอกจากหน่วยงานท้องถิ่นแล้ว ยังมีหน่วยงานอีกหลายส่วนที่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ รวมทั้ง การออกกฎหมายและมาตรการควบคุมและสนับสนุนให้เป็นไปตามแผนการอนุรักษ์ที่ได้จัดทำไว้ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม)

การบริหารจัดการเมืองเก่า จะแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยในกรณีเมืองเก่าที่ยังมีชีวิตหรือมีกิจกรรม (Living city) และเมืองที่ตายแล้วหรือไร้กิจกรรม (Dead city) เมืองเก่าที่ยังมีชีวิต หมายถึงเมืองที่ยังคงมีกิจกรรมโดยเฉพาะกิจกรรมทางเศรษฐกิจอยู่ การส่งเสริมการอนุรักษ์ย่านเมืองเก่า จะต้องคำนึงถึงเครื่องมือทางการเมืองที่ยังมีพลวัต (Dynamic political instruments) มากกว่าวิธีการที่หยุดนิ่งหรือเน้นเฉพาะทางด้านเทคนิค (Static or technical means)ซึ่งจะทำให้เมืองหยุดการเจริญเติบโต และให้ผลร้ายกับพื้นที่อนุรักษ์ไปด้วย ดังนั้น การบริหารจัดการเมืองเก่าที่ยังมีชีวิตอยู่ จะต้องให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าการเน้นทางด้านกายภาพ (Feilden, ๑๙๙๓) (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม)

แต่สำหรับเมืองที่ตายแล้ว วิธีการจะเน้นที่การสร้างสรรค์ หรือจัดเตรียมที่ว่าง (space) และลักษณะภูมิทัศน์ ให้สอดคล้องกับสิ่งก่อสร้างที่มีการอนุรักษ์การควบคุมลักษณะภูมิทัศน์ทั้งหมดจะมีความสำคัญมาก (Goakes, ๑๙๘๗)ดังนั้น การบริหารจัดการ ควรจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางด้านกายภาพมากกว่าการพิจารณาการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคม(สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม)

หลักสำคัญของการอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน Roy Worskett 19 (1969) ได้กล่าวถึงเป้าหมายและหลักการของการอนุรักษ์ไว้อย่างน่าสนใจว่าการอนุรักษ์กับการ

เปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่ต้องดาเนินไปควบคู่กัน เราไม่สามารถที่จะปฏิเสธการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในยุคสมัยต่างๆได้ สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจะเป็นแรงผลักดันให้เกิดความต้องการการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพไปด้วย และหากการอนุรักษ์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญแล้ว เราจะต้องผสมผสานระหว่างการเปลี่ยนแปลงใหม่กับโครงสร้างเก่าของเมือง เพราะโดยข้อจำกัดทางเศรษฐกิจเราไม่อาจสร้างเมืองใหม่ทั้งเมืองได้ เราจะต้องสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างใหม่ที่ไม่ทำลายคุณค่าของอาคารเก่าตลอดจนเอกลักษณ์ของเมืองประวัติศาสตร์ที่ต้อง อนุรักษ์ไว้ นอกจากนั้นการอนุรักษ์จะต้องมีความสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมด้วย กล่าวคือ การอนุรักษ์ไม่ใช่การปรับปรุงดัดแปลงอาคารขึ้นมาเพื่อดึงดูดการท่องเที่ยวเท่านั้น แต่หากประวัติศาสตร์จะมีความหมายต่อโลกปัจจุบัน และให้มีความต่อเนื่องกับอดีตแล้ว การอนุรักษ์จะต้องมองถึงการรักษาสภาพแวดล้อมความมีชีวิตชีวาของเมือง เพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกของเมืองให้ตื่นขึ้นมาอีกครั้ง ซึ่ง Robert McNulty 20 (1985) เห็นว่า การทำลายความหวงแหนทางวัฒนธรรมโดยความก้าวหน้าเป็นความจริงที่เกิดขึ้น การสงวนวัฒนธรรมเป็นงานสำคัญไม่น้อยไปกว่าการพัฒนาและความเจริญทางเทคโนโลยี การเปิดวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ก็เท่ากับเป็นการเริ่มกระบวนการแตกสลายทางวัฒนธรรม ซึ่งหลักการสำคัญของการอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน มีดังนี้

1. เคารพต่อธรรมชาติที่ไม่หยุดนิ่งของเมืองและย่านประวัติศาสตร์ โดยคงไว้ซึ่งความต่อเนื่องของชีวิต วัฒนธรรม และการตั้งถิ่นฐาน
2. ให้ความสำคัญต่อสิทธิของประชาชนในท้องถิ่น และเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ต้น
3. เคารพต่อเอกลักษณ์ และคุณค่าของย่านเมืองประวัติศาสตร์ ความงามตลอดจนความสมดุลทางสังคมที่มีอยู่เดิม ซึ่งต้องมีการศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียด ชัดเจน และถูกต้องตามหลักวิชาการ
4. ให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเมือง และย่านประวัติศาสตร์ ตลอดจนเผยแพร่ความรู้ด้านการอนุรักษ์แก่ประชาชน ทาได้โดยให้ความรู้และการศึกษาทั้งในโรงเรียน และนอกระบบ มีการฝึกอบรม รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์

5. จัดทำแนวทางหรือคู่มือการพัฒนาเมือง และย่านประวัติศาสตร์ เผยแพร่แก่ประชาชน โดยให้ข้อมูลเกี่ยวกับมาตรการการควบคุมการพัฒนา โดยเฉพาะรูปแบบอาคารและสิ่งก่อสร้างที่เหมาะสม

6. ประสานและเชื่อมโยงแผนอนุรักษ์เมือง และย่านประวัติศาสตร์ เข้ากับแผนพัฒนาระดับชาติ ภาคและท้องถิ่น เช่น ประสานการควบคุมเข้ากับผังเมืองรวม ข้อบัญญัติท้องถิ่น ฯลฯ

7. ใช้มาตรการเชิงสร้างสรรค์ เชิงบวกในการแก้ปัญหา โดยประนีประนอม หรือเจรจาต่อรองประสานผลประโยชน์

Middleton²¹ (1972) ได้รายงานสัมมนาเกี่ยวกับ Civic Trust ที่ Royal Festival Hall กล่าวว่าเชฟเพิร์ด (Peter Shepheard) ได้ให้หลักการเพื่อการอนุรักษ์ ว่า

1. เพื่อเก็บรักษาส่วนที่ดีของเมืองและสร้างส่วนที่ไม่ดีใหม่ ให้สอดคล้องกับของเก่าที่ดีขึ้น
2. เพื่ออนุรักษ์อาคารกลุ่มอาคารและบริเวณที่เกี่ยวข้อง
3. เพื่อการคิดหาประโยชน์ใช้สอยใหม่ๆ ให้กับอาคาร
4. จะต้องพิสูจน์ได้อย่างแน่ใจแล้วว่าที่นั้นๆมีความสำคัญควรแก่การอนุรักษ์อย่างไม่ต้องสงสัย

5. จะต้องทำให้ประชาชนหันมาสนใจสิ่งนี้ด้วย

จากการประชุมใน French Proposal to Amend the Venice Charter for the Conservation and Restoration of Monument and Sites ในเดือนมิถุนายน 2521 คณะผู้แทนจากฝรั่งเศส ได้เสนอหลักการในการอนุรักษ์เมืองหรือชุมชนโบราณ ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

1. เป้าหมายของการอนุรักษ์และปรับปรุงเมืองหรือชุมชนโบราณ คือการคงไว้ซึ่งความต่อเนื่องของชีวิต ความเป็นหนึ่งเดียว และความต่อเนื่องของการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ อันมีคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรม และสื่อให้เห็นโครงสร้างทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมในอดีต
2. ในการดำเนินการอนุรักษ์และปรับปรุงเมืองหรือชุมชนโบราณ จะต้องให้ความเอาใจใส่ต่อสิทธิของประชาชนในพื้นที่
3. การปรับปรุงหรือฟื้นฟูเมืองหรือชุมชนโบราณ และการดัดแปลงให้เหมาะสมกับ

การใช้ประโยชน์ในปัจจุบันจะต้องได้รับการวางแผนและดำเนินการ โดยให้ความเคารพต่อเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ และคุณค่าของที่ตั้งและสถาปัตยกรรม ความงาม และความสมดุลของสังคมที่มีอยู่เดิม

4. การอนุรักษ์เมืองหรือชุมชนโบราณควรประสานเข้ากับแผนพัฒนาระดับชาติ ภาค หรือท้องถิ่น โดยในแผนดังกล่าวจะต้องถือการอนุรักษ์เป็นส่วนสำคัญและเร่งด่วน เนื่องจากเอกลักษณ์และโครงสร้างเฉพาะตัวของเมืองโบราณหรือชุมชนโบราณนั้น เป็นสิ่งที่หาของใหม่มาทดแทนไม่ได้ นอกจากนั้นการทลายสิ่งเหล่านี้ ไม่เป็นเพียงแต่การทลายเศรษฐกิจของเมืองเท่านั้น ยังเป็นการทลายวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ เอกลักษณ์ และความภูมิใจ ศักดิ์ศรีของประเทศและคนในประเทศอีกด้วย และการยอมรับในข้อที่ว่า มรดกด้านอารยธรรมที่เป็นสถาปัตยกรรมอันล้ำค่าของโลก ซึ่งมนุษยชาติ ทุกภาษาต่างเป็นเจ้าของและปกป้องรักษา ฉะนั้นเราทุกคนต้องมีหน้าที่คุ้มครองป้องกันสิ่งต่างๆ เหล่านี้ ให้รอดพ้นจากอันตรายร้ายแรงนานับประการ ซึ่งได้แก่ การพังทลายอันเกิดขึ้นจากการละลาย ไม่เอาใจใส่ หรือมลพิษในอากาศ หรือสาเหตุอื่นๆ อีกมากมาย โดยเฉพาะการพิจารณาอย่างรอบคอบ ในการรื้อทลาย (Demolition) เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเมื่อมีการพัฒนาแผนใหม่ (พุกาม 2)

ประเทศไทยมีรากฐานการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมที่ยาว นานกว่าสหรัฐอเมริกา แต่ในกรณีของการอนุรักษ์ย่านชุมชน ประวัติศาสตร์ในเมืองซึ่งมีเงื่อนไขของสิทธิในทรัพย์สินและการ ใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่องของไทยนั้นยังถือว่ามิประสบความสำเร็จ น้อยเพราะรัฐบาลยังคงให้ความสนใจกับโบราณสถานที่เป็น แหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ วัด วัง และสถานที่ราชการ ซึ่งไม่ค่อยมีปัญหาด้านกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมากนักการศึกษาการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ในสหรัฐอเมริกาอาจมีข้อพิจารณาสำหรับการขยายขอบเขตการอนุรักษ์ไปยังอาคาร และชุมชนที่ส่วนใหญ่เป็นของเอกชน ดังนี้

5.2.1 กฎหมายอนุรักษ์กับสิทธิในทรัพย์สิน การใช้กฎหมาย

โบราณสถานมีข้อจำกัดเรื่องการรอนสิทธิในทรัพย์สินของเอกชน ดังนั้น แทนที่จะดำเนินการขึ้นทะเบียนโบราณสถานในลักษณะของการใช้อำนาจควบคุม (control) ก็น่าที่จะใช้กลไกในการส่งเสริม (promote) แทน เช่น การให้ประชาชนสามารถส่งแบบฟอร์มเสนอชื่ออาคารเพื่อขึ้นทะเบียนได้พร้อมกับจัดหาแรงจูงใจทางเศรษฐศาสตร์ด้วย

5.2.2 การใช้อำนาจท้องถิ่นในการประกาศย่านอนุรักษ์

การประกาศย่านอนุรักษ์ชุมชนในเมืองส่วนใหญ่ต้องการความเห็นชอบจากผู้มีส่วนได้เสียจริงๆ นั่นคือผู้ที่อาศัยในพื้นที่ซึ่งผู้ที่ใกล้ชิดผู้อยู่อาศัยที่สุดคือรัฐบาลท้องถิ่นเช่น เทศบาล ในสหรัฐอเมริกา รวมทั้งประเทศอื่นๆ เช่นอังกฤษกับญี่ปุ่นจึงได้ให้รัฐบาลท้องถิ่นมีอำนาจในการประกาศย่านอนุรักษ์ได้เองในขณะที่ประเทศไทยยังไม่สามารถทำได้เพราะการประกาศผังเมืองรวมและข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินยังต้องเป็นกฎกระทรวงและการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานโดยใช้กฎหมายโบราณสถานทำได้เฉพาะกรมศิลปากร

5.2.3 การจัดหาแรงจูงใจ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลดภาษีเงินได้การลดหรือยกเว้นภาษีธุรกิจเฉพาะ หรือ การลด หรือ ยกเว้นภาษีโรงเรือนและที่ดินที่จัดเก็บเมื่อมีการเช่าทรัพย์สิน กรณีที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคารอนุรักษ์มีค่าใช้จ่ายในการบูรณะอาคารที่เป็นไปตามหลักวิชาการ

5.2.4 การสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรและชุมชน

สิ่งที่รัฐบาลสามารถทำได้คือการสนับสนุนทางด้านวิชาการ การสร้างกลไกให้ประชาชนสามารถอนุรักษ์ได้เองซึ่งต้องใช้องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรและอาสาสมัครเป็นจำนวนมากเพราะรัฐมักอ้างว่าเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ การให้องค์กรเหล่านี้สามารถทำงานได้จะต้องให้มีผู้บริจาคเงินหรืออุปกรณ์ซึ่งการบริจาดดังกล่าวสามารถนำไปหักลดหย่อนภาษีได้ ในสหรัฐอเมริกาเมืองครอนุรักษ์เป็นจำนวนมากซึ่งได้รับการยกเว้นภาษีด้วย

ข้อพิจารณาดังกล่าวอาจดูเหมือนจะเป็นไปได้ยากเพราะมีความเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้กำหนดนโยบายและออกกฎหมาย แต่หากไม่มีการดำเนินการใดๆ ประชาชน องค์กรและรัฐบาลท้องถิ่นที่ตั้งใจจะอนุรักษ์อาคารและย่านเก่าแก่ของเมืองอาจทำได้ถึงระดับหนึ่งแต่ไม่ยั่งยืนเพราะขาดกลไกสนับสนุนที่ไม่เชิงงบประมาณจากรัฐบาล เมื่อถึงเวลานั้น ก็คงจะต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลงและปล่อยให้อาคารและย่านประวัติศาสตร์ที่มีอยู่เป็นจำนวนมากค่อยๆ สลายไปที่ละแห่งสองแห่งจนหายไปจากประเทศไทยในที่สุด

Roy Worskett (1969) ได้กล่าวถึงเป้าหมายและหลักการของการอนุรักษ์ไว้อย่างน่าสนใจว่าการอนุรักษ์กับการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินไปควบคู่กัน เราไม่สามารถที่จะปฏิเสธการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในยุคสมัยต่างๆได้ สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจะเป็นแรงผลักดันให้เกิดความต้องการการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพไปด้วย และหากการอนุรักษ์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญแล้ว เราจะต้องผสมผสานระหว่างการเปลี่ยนแปลงใหม่กับโครงสร้างเก่าของเมือง เพราะโดยข้อจำกัดทางเศรษฐกิจเราไม่อาจสร้างเมืองใหม่ทั้งเมืองได้ เราจะต้องสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างใหม่ที่ไม่ทำลายคุณค่าของอาคารเก่า ตลอดจนเอกลักษณ์ของเมืองประวัติศาสตร์ที่ต้องอนุรักษ์ไว้ นอกจากนั้นการอนุรักษ์จะต้องมีความสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมด้วย กล่าวคือ การอนุรักษ์ไม่ใช่การปรับปรุงดัดแปลงอาคารขึ้นมาเพื่อดึงดูดการท่องเที่ยวเท่านั้น แต่หากประวัติศาสตร์จะมีความหมายต่อโลกปัจจุบัน และให้มีความต่อเนื่องกับอดีตแล้ว การอนุรักษ์จะต้องมองถึงการรักษาสภาพแวดล้อมความมีชีวิตชีวาของเมือง เพื่อเป็นการปลูกอดีตของเมืองให้ฟื้นขึ้นมาอีกครั้ง ซึ่ง Robert McNulty (1985) เห็นว่า การทำลายความหวงแหนทางวัฒนธรรมโดยความก้าวหน้าเป็นความจริงที่เกิดขึ้น การสงวนวัฒนธรรมเป็นงานสำคัญไม่น้อยไปกว่าการพัฒนาและความเจริญทางเทคโนโลยี การเปิดวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ก็เท่ากับเป็นการเริ่มกระบวนการแตกสลายทางวัฒนธรรม

5.2.5 หลักการสำคัญของการอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน

เคารพต่อธรรมชาติที่ไม่หยุดนิ่งของเมืองและย่านประวัติศาสตร์ โดยคงไว้ซึ่งความต่อเนื่องของชีวิต วัฒนธรรม และการตั้งถิ่นฐาน

ให้ความสำคัญต่อสิทธิของประชาชนในท้องถิ่น และเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ต้น

เคารพต่อเอกลักษณ์ และคุณค่าของย่านเมืองประวัติศาสตร์ ความงามตลอดจนความสมดุลทางสังคมที่มีอยู่เดิม ซึ่งต้องมีการศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียด ชัดเจน และถูกต้องตามหลักวิชาการ

ให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเมือง และย่านประวัติศาสตร์ ตลอดจนเผยแพร่ความรู้ด้านการอนุรักษ์แก่ประชาชน ทำได้โดยให้ความรู้และการศึกษาทั้งในโรงเรียน และนอกระบบ มีการฝึกอบรม รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์

จัดทำแนวทางหรือคู่มือการพัฒนาเมือง และย่านประวัติศาสตร์ เผยแพร่แก่ประชาชน โดยให้ข้อมูลเกี่ยวกับมาตรการการควบคุมการพัฒนา โดยเฉพาะรูปแบบอาคารและสิ่งก่อสร้างที่เหมาะสม

ประสานและเชื่อมโยงแผนอนุรักษ์เมือง และย่านประวัติศาสตร์ เข้ากับแผนพัฒนาระดับชาติ ภาคและท้องถิ่น เช่น ประสานการควบคุมเข้ากับผังเมืองรวม ข้อบัญญัติท้องถิ่น ฯลฯ ใช้มาตรการเชิงสร้างสรรค์ เชิงบวกในการแก้ปัญหา โดยประนีประนอม หรือเจรจาต่อรองประสานผลประโยชน์

บรรณานุกรม

กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ, ศรีนยา แสงลิ้มสุวรรณ 2555 การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรม
อย่างยั่งยืน วารสารนักบริหาร ปีที่ 32 ฉบับที่ 4 หน้า 139-146 ปีที่พิมพ์ 2555

เกศรินทร์ สุวรรณศรี, ธนิตย์ อินทร์ตัน, 2556 “การมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการ
ประเมินแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษา ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง และตลาดน้ำตลิ่งชัน” สงขลา
นครินทร์ วารสาร ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ปีที่ 19 ฉบับที่ 1 มกราคม - มีนาคม 2556

จาตุรงค์ โพะรัตน์ศิริ (2012) การทบทวนตัวชี้วัดประเมินคุณค่าเชิงคุณภาพเพื่อระบุ
ปัญหาซ่อนเร้นในสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมชุมชน โครงการจัดประชุมวิชาการ ประจำปี 2555 BERAC

พลพงศ์ สุขสว่าง. 2557 หลักการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง วารสารมหาวิทยาลัย
นราธิวาสราชนครินทร์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม 2557

นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2542). โมเดลลิสม์: สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัย. (พิมพ์ครั้งที่ 3).
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

ธนุตร์ เอี่ยมอร่าม, อินทิรา มีอินทร์เกิด, การวัดความสำเร็จของโครงการพัฒนานุรักษ์
ต่อผู้มีส่วนร่วมในชุมชนตลาดน้ำอัมพวา และบริเวณใกล้เคียง วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัย
หอการค้าไทย ปีที่ 31 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม - มีนาคม 2554

ธาดา สุทธิธรรม 2554 การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอีสานในแนวทางการมีส่วน
ร่วม ขอนแก่น : มูลนิธิภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและศิลปะเอเชีย, พิมพ์ครั้งที่ 1.2554 พิมพ์
ที่: โรงพิมพ์อุบลกิจออฟเซต อุบลราชธานี

ปิ่นรัชต์ กาญจนันธุ์, (2552) การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน.กรุงเทพฯ.โรง
พิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาณุวัฒน์ โทบุบล 2556. ความเป็นมาและความสำคัญของการ อนุรักษ์สถาปัตยกรรม
วารสารกรมโยธาธิการและผังเมือง ฉบับที่ 41. 2556 30-34

ภาณุวัฒน์ โทบุบล. 2557.ความเป็นมาและความสำคัญของการ อนุรักษ์ สถาปัตยกรรม
วารสารกรมโยธาธิการและผังเมือง ฉบับที่ 42. 2557 20-22

ญกรีก บัวสอน 2011 การฟื้นฟูตลาดเก่าในเมืองไทย Veridian E-Journal SU Vol.4

No.1 May - August 2011.36-55

ยงนิต พิมลเสถียร "ประเด็นวิกฤตเรื่องการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ ในเมืองสำหรับประเทศไทย หน้าจั่วว่าด้วย ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และ สถาปัตยกรรม ไทย 9 (2014): 100-119.

ยงนิต พิมลเสถียร 2554 การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในสหรัฐอเมริกา : ข้อพิจารณาสำหรับประเทศไทย วารสารธนาคารอาคารสงเคราะห์ ฉบับที่ 66 ปีที่ 17 กรกฎาคม - กันยายน 2554

ยงนิต พิมลเสถียร 2556 การปรับปรุงฟื้นฟูเมือง กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พิมพ์ครั้งที่ 1

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม () คู่มือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภทย่านชุมชนเก่า โครงการจัดทำมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภทย่านชุมชนเก่า ในพื้นที่ภาคกลางและภาคตะวันออก พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2554. ชุดความรู้ด้านการอนุรักษ์พัฒนา และบริหารจัดการเมืองเก่า เล่มที่ 1 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเมืองเก่าในประเทศไทย พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2554. ชุดความรู้ด้านการอนุรักษ์พัฒนา และบริหารจัดการเมืองเก่า เล่มที่ 2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเมืองเก่าในประเทศไทย พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

วรรณศิลป์ ไพรัตน์ ศิริวรรณ ศิลปพชรนันท์ เอกสารประกอบปาฐกถาเสาสหลักของแผ่นดิน “ชุดเศรษฐกิจพอเพียง” เรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม วันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2253 อาคารมหาจุฬาลงกรณ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศิริวรรณ ศิลาพัชรนันท์ เรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนอัมพวา

ศิริลักษณ์ เมฆอ่อน, มนสิชา เพชรานนท์ “ผลกระทบการท่องเที่ยวต่ออัตลักษณ์ชุมชน กรณีศึกษาชุมชนแหล่งท่องเที่ยวอัมพวา” วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปีที่ 12 ประจำปี 2556

ไทยโรจน์ พวงมณี 2554 การวิจัยและพัฒนาศักยภาพบุคคลกรของชุมชนท้องถิ่น สำหรับการนำเสนอภาพลักษณ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงศิลปกรรมท้องถิ่น เพื่อการจัดการท่องเที่ยวเขตเทศบาลตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย วารสารเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 กันยายน - ตุลาคม 2554

ไทยโรจน์ พวงมณี เชียงคานเมืองท่องเที่ยว : การรื้อสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมเข้าสู่การสร้างสีสันวัฒนธรรมใหม่

เอกรัฐ พยัคติกุล 2555 การศึกษามรดกทางวัฒนธรรม อำเภอเชียงคาน สู่พื้นที่การออกแบบศูนย์การเรียนรู้ทางวัฒนธรรม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย วิทยานพินธ์ หลักสูตรปริญญาศิลปมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบภายใน ภาควิชาออกแบบตกแต่งภายใน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

จิโนรส พันทวี 2553 การศึกษาเรือนค้าขายพื้นถิ่น เมืองเชียงคานในฐานะความทรงจำของชุมชน ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

จิตรรัตน์ ศรีอรรถจันทร์ การอนุรักษ์เมืองโบราณและเขตประวัติศาสตร์ในประเทศญี่ปุ่น <http://jica.nha.co.th> สืบค้นเมื่อ 29 พฤษภาคม 2557

อริสรา เสยานนท์. 2552. การป้องกันการเสื่อมโทรมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของตลาดน้ำอัมพวา วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ปีที่ 29 ฉบับที่ 4 เดือนตุลาคม - ธันวาคม 2552 162-173

Avrami,E., Randall,M&de la Torre,M (Eds.) (2000) Values and Heritage conservation: research report,Los Angeles:The J.Paul Getty Trust.

Barrow,C.J.&Christopher,J (1997). Environoment and social impact assessment:An introduction,London: Arnold.

Feilden, M. Bernard & Jokilehto, Jukka. 1993. Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites,Rome: ICCROM.

Feilden, M. Bernard & Jokilehto, Jukka. 1997. Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites.Rome: ICCROM.

Feilden, B. M. & Jokilehto, J. 1998. Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites. second edition. Rome: ICCROM/UNESCO/ICOMOS.

Feilden and Jokilehto (1998), หน้า11, อ้างถึงใน วิวรรณ สีหนาท, “การศึกษาแนวทางการพัฒนาอาคารเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนในพื้นที่ลุ่มคลอง กรมศึกษา : คลองอ้อมนนท์และคลองบางกอกน้อย จังหวัดนนทบุรี,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, 2546), หน้า8.

Indera Syahrul Mat Radzuan, Naoko Fukami, Yahaya Ahmad. 2014 Cultural heritage, incentives system and the sustainable community: Lessons from Ogimachi Village, Japan Malaysian Journal of Society and Space issue 1 (130 - 146)

Pendlebury, John, “United Kingdom,” in Pickard, Roberts (ed.) Policy and Law in Heritage Conservation (London : Spon, 2001), p. 289.

Wimonart issarathumnoon 2004 The michizukuri bottom-up approach to conservation of historic communities : lessons for Thailand. The Nippon Foundation (Api Fellowship) 2003-2004

Wimonart issarathumnoon The Machizukuri Bottom-up Approach to Conservation of historic Communities- Lessons for Thailand, The Nippon Foundation (API Fellowships) 2003-2004

Steinberg, Florian. "Conservation and rehabilitation of urban heritage in developing countries." *Habitat International* 20.3 (1996): 463-475.

Preservation Districts for groups of Historic Buildings in Kyoto. 2000

City Planning for Kyoto City. 2005

ธิดารัตน์ ศรีอรรถจันทร์ การอนุรักษ์เมืองโบราณและ เขตประวัติศาสตร์ในประเทศไทย

http://jica.nha.co.th/knowledge_experience.html

รณวัฒน์ จันทร์จารวงศ์ พื้นที่เมืองเก่าให้มีชีวิต: ประสบการณ์จากญี่ปุ่นถึงไทย [http://](http://www.prachatai.com/journal/2009/03/20335)

www.prachatai.com/journal/2009/03/20335

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม

เรื่อง แนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ที่มีคุณค่าทาง
ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว:
เปรียบเทียบระหว่างกรณีศึกษาของประเทศพัฒนาแล้ว และประเทศกำลังพัฒนา

และได้จัดทำแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้อยู่อาศัยในชุมชนและนักท่องเที่ยว จึงขอความกรุณาจากท่านในการ
ตอบแบบสอบถามนี้อย่างสมบูรณ์ และขอรับรองว่าข้อมูลของท่านจะนำไปใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น ความร่วมมือของ
ท่านจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัย

ขอแสดงความขอบคุณอย่างสูง
อาจารย์สุพจน์ พรหมพยัคฆ์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

ส่วนที่ 1 ข้อมูลประชากร

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
2. อายุ.....ปี
3. รายได้ต่อเดือน.....บาท
4. สถานภาพ ☐ โสด ☐ สมรส ☐ หย่าร้าง ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ.....
5. อาชีพ.....
6. หากท่านศึกษา ☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี ☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโท ☐ ปริญญาเอก

สถานะของท่าน () คนในชุมชน () นักท่องเที่ยว () นักออกแบบ สถาปนิก

ส่วนที่ 2 ข้อมูลความคิดเห็น

0 = ไม่มี คะแนนเรียงจากน้อยไปมาก จาก 1 ถึง 7, 1 = น้อย 7 = มาก

	ไม่มี	น้อย	ปานกลาง				มาก	
คุณค่า	0	1	2	3	4	5	6	7
ความงามน่าประทับใจ								
ดึงดูดคนมาเที่ยว								
เป็นตัวแทนในแง่ยุคสมัย								
มีเอกลักษณ์ ไม่เหมือนที่อื่น								
ศิลปกรรมเทคนิคโดดเด่น								
ด้านการใช้สอยที่โดดเด่น								
คุณค่าทางประวัติศาสตร์								
คุณค่าควรแก่การอนุรักษ์								

ส่วนที่ 3 ข้อมูลความคิดเห็น

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข

Questionnaire

Guidelines for The Management of The Physical Environment of Historical, Cultural and Tourism Areas: The Comparison Between The Case of Developed Countries and Developing Countries

Supoj prompayak
Rajamangala University of Technology Phra Nakhon, Thailand

☐ Living in this Area

☐ Tourist

☐ Designer

How do you have feelings about building and physical configurations in this area.

	0	1	2	3	4	5	6	7
		←————→						
		=====	=====	=====	=====	=====	=====	=====
1 Beauty Impressive								
2 Tourist Attractiveness								
3 Era Representative								
4 Strong Identity								
5 Splendid Architecture								
6 Outstanding Function								
7 Historical Value								
8 Appropriate to the Conservation								

THANK YOU

ภาคผนวก ค

調査用紙

話題：観光的・文化的・歴史的価値を有する場所に関して物理的環境の管理方針；先進国と開発途上国の事例を比較すること。

スポット・プロムパヤック
タイ国、ラッサモンコンプラナコーン大学、建築学部

☐ 現地人

☐ 観光客

☐ 建築家、設計者

京都市の建築物及び建物(建築)に関してどのような価値を認識しますか。

	0	1	2	3	4	5	6	7
価値度	まあ まあ	少						高
1 印象的美しさ								
2 観光客の誘致								
3 時代の代表								
4 他の場所と違ってユニーク								
5 傑出の芸術								
6 傑出の利用								
7 歴史的価値								
8 保持すべきもの								

他のご意見.....

ご入力頂いた情報は研究の目的に限りご利用を致します。

調査にご回答頂き、有難う御座いました。

調査用紙

話題：観光的・文化的・歴史的価値を有する場所に関して物理的環境の管理方針；先進国と開発途上国の事例を比較すること。

スポット・プロムパヤック
タイ国、ラッサモンコンプラナコーン大学、建築学部

☐ 現地人

☐ 観光客

☐ 建築家、設計者

白川郷の建築物及び建物(建築)に関してどのような価値を認識しますか。

	0	1	2	3	4	5	6	7
価値度	まあ まあ	少	←————→					高
1 印象的美しさ								
2 観光客の誘致								
3 時代の代表								
4 他の場所と違ってユニーク								
5 傑出の芸術								
6 傑出の利用								
7 歴史的価値								
8 保持すべきもの								

他のご意見.....

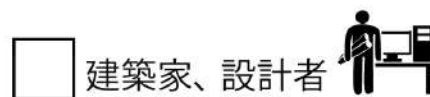
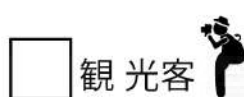
ご入力頂いた情報は研究の目的に限りご利用を致します。
調査にご回答頂き、有難う御座いました。

調査用紙

話題：観光的・文化的・歴史的価値を有する場所に関して物理的環境の管理方針；先進国と開発途上国の事例を比較すること。

スポット・プロムパヤック
タイ国、ラッサモンコンプラナコーン大学、建築学部

高山市の建築物及び建物(建築)に関してどのような価値を認識しますか。

	0	1	2	3	4	5	6	7
価値度	まあ まあ	少						高
1 印象的美しさ								
2 観光客の誘致								
3 時代の代表								
4 他の場所と違ってユニーク								
5 傑出の芸術								
6 傑出の利用								
7 歴史的価値								
8 保持すべきもの								

他のご意見.....

.....

.....

ご入力頂いた情報は研究の目的に限りご利用を致します。
調査にご回答頂き、有難う御座いました。

ภาคผนวก ง

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล	นายสุพจน์ พรหมพยัคฆ์ Mr. Supoj Prompayuk
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ประจำสาขาสถาปัตยกรรม
ที่อยู่ติดต่อได้สะดวก	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร เลขที่ 168 ถนนศรีอยุธยา แขวงวรชัยยบาล เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300
โทรศัพท์	081-250-8280
E-mail Address	Supojter@gmail.com
ประวัติการศึกษา	ปริญญาโท ผ.ม. (การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม) สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง พ.ศ. 2554 ปริญญาตรี สด.บ. (สถาปัตยกรรม) สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง พ.ศ. 2545
สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา)	การวิจัยเพื่อการออกแบบ